

Suomalais-ugrilainen ja pohjoismainen osasto
Helsingin yliopisto

SINÄ IČE OLED VEPSLÄINE, VOIB SANUDA, KA?

VEPSÄLÄISYYDEN RAKENTUMINEN JA 2000-LUVUN
VEPSÄN KIELI

Ulriikka Puura

Esitetään Helsingin yliopiston humanistisen tiedekunnan suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi päärakennuksen XII auditoriossa lauantaina 23. helmikuuta 2019 kello 10.

Helsinki 2019

Artikkelit julkaistaan kirjassa kunkin artikkelin kustantajan luvalla.
ISBN 978-951-51-4877-3 (nidottu)
ISBN 978-951-51-4878-0 (PDF)

Helsinki University Printing House
Helsinki 2019

ABSTRACT

This dissertation consists of four articles and an introductory chapter that describes the background of the study and draws together the main results of the independent articles. The study focuses on the perceptions of speakers of the Veps language on the importance of the Veps language in identifying as a Veps. Veps is a severely endangered language spoken in North-Western Russia in three different administrative areas. Currently there are less than 3,500 mostly elderly bilingual speakers of Veps.

Theoretically, this research falls under critical ethnographic sociolinguistics (e.g. Heller & Pietikäinen & Pujolar 2018). Not only does the study discuss the metalanguage of speaking Veps and being Veps, it also foregrounds language ideologies behind these discourses. The language ideologies in turn affect the expectations about language maintenance and revitalization. Further, reflections of bilingualism and language revitalization are analysed in conversational code-switchings of two speakers from the same family.

The data consists of Veps speakers' interviews from 2006–2011 and of newspaper material from 1993–2016 from the only Veps language paper *Kodima*. The interview data are drawn from two research projects, the ELDIA project and the project the Veps language community in the 21st century. The researcher's field notes were used as ethnographic background data.

The study suggests that although the Veps language has been revitalized and standardized since the turn of the 1990s, the discourses of a common Veps ethnic identity have not reached all the speakers. Language endangerment and shift as well as simultaneous language revitalization bring about partly conflicting ideologies and constructions of language and ethnicity. Two different communities are discerned in the data: traditional speakers living in bilingual Veps villages and Veps intelligentsia developing the Veps language in Petrozavodsk, Karelia. The concepts of mother tongue, speakerhood and language acquisition are constructed differently in the discourses of these two groups. In addition, the official representation of Veps space, spread through the main minority media, the *Kodima* newspaper, differs from the subjective space constructed by traditional Veps speakers living in the villages. The former locates the Veps mainly in the Republic of Karelia and as part of the (trans)national minority people category, whereas the villagers' view on being Veps is based on locality.

Language standardisation and the purist ideologies behind it are reflected in the level of idiolects, as the micro-study on code-switching reveals. The Veps do not have high expectations for intergenerational language transmission or Veps language education, but they do expect the language to be conserved by the small activist group through documentation and new language products.

ESIPUHE

Väitöstutkimukseni on vuosikymmenen mittaisen ajanjakson päätepiste. Tänä aikana minulla on ollut ilo työskennellä innostavissa tutkimusprojekteissa ja samalla pysyä osana turvallista fennougristiyhteisöä, johon liityin perustutkinto-opiskelijana.

Lämpimät kiitokseni väitöskirjani esitarkastajille Helka Riionheimolle ja Anneli Sarhimaalle. Terävät huomionne ja kannustava palautteenne ovat olleet suureksi avuksi käsikirjoitukseni viimeistelyssä.

Parhaat kiitokseni haluan esittää opettajalleni ja ohjaajalleni Riho Grünthalille. Riho otti minut mukaansa kenttätömatkoilleen vepsäläiskyliin perustutkinto-opiskelijana vuonna 2006, esitteli minulle vepsäläiset tutkimuskumppanimme ja tavan tehdä kenttätutkimusta. Kiitos Riho, että olet luottanut minun saavan työni tehdyksi ja jaksanut uskoa siipieni kantavan silloinkin, kun olen itse ollut siitä epävarma.

Väitöstyöni toista ohjaajaa Johanna Vaattovaaraa haluan kiittää kirittamisestä teoreettisen viitekehyksen kanssa kamppaillessani. Johannasta tuli ohjaajani vasta tutkimusprosessini loppupuolella, eikä puolivalmiiseen työhön kiinni pääseminen ole varmasti ollut pelkästään kiitollista. Kiitos Johanna, avullasi tämän työn teoriatausta on nyt laajempi kuin siitä todennäköisesti olisi muutoin tullut.

Olen tehnyt tutkimusta kolmessa tutkimusprojektissa. Riho on ollut näitä kaikkia ohjaamassa. ELDIA-projektissa saaduista opeista haluan Rihon lisäksi kiittää Anneli Sarhimaata, Johanna Laaksoa ja Reetta Toivasta. ELDIA oli hieno kokemus suuren tutkimusprojektin rakentamisesta ja kansain- ja tieteidenvälisen tutkijaverkoston luomisesta – lämpimät kiitokseni myös kaikille hienoille tutkijoille, joihin sain projektissa tutustua! Viimeisimmän, Helsingin yliopiston ja Budapestin Elte-yliopiston yhteistyönä tehdyn tutkimusprojektin vetäjistä kiitän Rihon lisäksi Magdolna Kovácsia tuesta ja aina hyvin hienotunteisista kollegiaalisista neuvoista.

Vepsän puhuma-alueelle tehdyt kenttämatkat vuosina 2006–2009 ovat se maaperä, missä tutkimuskysymykseni ovat itäneet. Kiitos mahtavasta matkaseurasta, Heini Karjalainen, Janne Saarikivi, Tuuli Tuisk ja Riho! Heinin kanssa olemme sittemmin jatkaneet yhteistyötä myös ELDIA-projektissa ja sen jälkeen. Vepsän auttava puhelin on soinnut ajoittain tiheästi, soikoon jatkossakin.

Työyhteisöni Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisessa oppiaineessa on ollut turvallinen koti melkein vuosikymmenen ajan. Kiitos tutkimuksen ja arjen jakamisesta kaikki ihanat kollegat Franzeniassa ja Metsätalossa! Lotta Jalavaa ja Outi Tánzosia haluan erityisesti kiittää näiden vuosien jakamisesta ja ystävyyydestä. Lotta viimeisteli väitöskirjaansa huonetoverinani silloin, kun oma tutkimukseni oli vielä aivan levällään. Lotan päättäväisyys ja määrätietoisuus on omaa luokkaansa, lisäksi hänellä on erinomainen taito kannustaa ja tukea toisia omassa työssään juuri oikeilla sanoilla. Outia haluan

kiittää lingvistiikan, yhteiskunnan ja lapsiperheiden kriitisestä analyysistä sekä saumattomasta vertaistuesta niin tutkimuksessa kuin jokapäiväisen kaaoksen hallitsemisessa.

Tutkimustani ei olisi syntynyt ilman kontaktia lukuisiin vepsän kielen puhujiin. Tahtoin sanuda lämid sanoid da surid spasiboid tiile, kal'hed sebranikad da kollegad Nina Zaiceva, Ol'ga Žukova, Galina Baburova, Maria Košeleva da Zinaida Strogalsčikova. Vepsäläisten kylien asukkaille olen velkaa kiitoksen kokonaisen uuden maailman avaamisesta. Maria Abramovaa ja Nikolai Abramovia kiitän myös kotinsa ja sydämensä avaamisesta. Maria Aleksejevna, lämad da čomad muštod tuldaz mel'he konz meletan sindai i Ladvan külad! Kaiked hüväd sinei! Toiveeni on kunnioittaa tällä työlläni Nikolai Abramovin muistoa hänen eetoksensa mukaisesti kaikella vakavuudella, pilke silmäkulmassa.

Väitöskirjatyöni rahoituksesta saan kiittää Koneen säätiötä ja Suomen Akatemiaa. Esitän kiitokseni myös Suomalais-Ugrilaisen Seuran johtokunnalle. Toimin Seuran sihteerinä vuosina 2014–2016, ja vaikka sihteerintyö ei välttämättä ollut omiaan nopeuttamaan väitöskirjani valmistumista, se laajensi näkökulmaani fennougristiikan alalla tehtävään tutkimukseen, alan traditioihin ja tieteelliseen julkaisemiseen.

Elämää on tietävästi akatemian ulkopuolellakin. Siitä on oikeastaan helppoa pitää kiinni perheen ja ystävien ansioista. Kiitos rakkaat ystävät, sukulaiset ja perhe, kun olette elämässäni! Äiti ja Paavo, kiitos kaikesta avusta erityisesti lasten kanssa. Rakkaimmat kiitokseni esitän perheelleni: lapsilleni Vanamolle ja Otsolle, jotka ovat syntyneet ja kasvaneet väitöskirjani kanssa yhtä aikaa, sekä puolisololleni Juusolle, joka on jakanut elämäni siitä asti, kun astuin Franzenian pääovista sisään itämerensuomalaisten kielten opiskelijana. Kiitos ihan kaikesta, seuraavaa viisitoistavuotiskautta odottaen.

Hyrylässä, 31. tammikuuta 2019.

SISÄLLYS

1	Johdanto	9
1.1	Tutkimuksen lähtökohdista	12
1.2	Tutkimuksen tavoitteet	14
1.3	Keskeiset käsitteet	18
1.4	Suomalais-ugrialaisten vähemmistökielisten yhteisöjen sosiolingvistinen tutkimus	22
2	Vepsäläisyhteisöjen pienenemisen tausta ja kielellinen uhanalaistuminen yhteisöjen arjessa	26
2.1	Vepsäläisten vähemmistöaseman synty	26
2.2	Vepsän revitalisaatiopyrkimykset	28
2.3	Vepsän kielen nykypäivä ja vepsäläisyyden tutkimus	30
3	Teoreettinen viitekehys ja metodologiset valinnat	35
3.1	Kriittinen sosiolingvistiikka ja etnografia	35
3.1.1	Kieli-ideologiat	36
3.1.2	Venäjän kielellinen kulttuuri ja kielipolitiikka	39
3.1.3	Vepsäläisyyden kielenulkoiset määritteet	41
3.1.4	Kielen ideologisuuden ulottuvuudet	42
3.2	Tutkimusprosessi ja tutkijan positio	43
3.3	Metodiset lähtökohdat osatutkimusten aineistoanalyseissa	45
4	Tutkimusaineisto	49
4.1	Keskivepsäläisaineisto vuosilta 2006–2009	49
4.2	ELDIA-haastattelut vuodelta 2011	51
4.3	<i>Kodima</i> -lehden tekstit 1993–2016	52
4.4	Väestötiedot aineistolähteenä	54
4.5	Aineiston luotettavuus ja edustavuus	54
4.6	Eettiset kysymykset ja tietosuoja	56

5	Keskeiset tulokset	58
5.1	Miten vepsänpuhujat ymmärtävät vepsäläisyyden?	58
5.2	Mihin vepsäläisyys paikannetaan?	60
5.3	Miten erilaiset vepsänpuhujat tuottavat ja arvottavat monikielisiä käytänteitä?	62
5.4	Kenen vastuuksi vepsän ylläpito nähdään?	63
5.5	Yhteenveto	64
6	Lopuksi	68
	Lähteet	72

JULKAISUT

Tämä väitöstutkimus perustuu seuraaviin alkuperäisiin julkaisuihin:

I Puura, Ulriikka 2018: Vähemmistökielen osaaminen, äidinkieli, juuret vai passi? Vepsäläiseksi identifioituminen 2000-luvulla. – *Virittäjä* 122(2) s. 224–254. <https://doi.org/10.23982/vir.66881>

II Puura, Ulriikka (käsikirjoitus): Vepsän maan ja kielen rajat: vepsäläisyyden tilat Kodima-lehdessä 1990- ja 2010-luvulla. – Pekka Suutari (toim.), *Karjalankieliset rajalla*. Itä-Suomen yliopisto.

III Puura, Ulriikka 2018: Language modes and conversational code-switching in contemporary Veps. A microanalysis. – Outi Tónczos, Magdolna Kovács & Ulriikka Puura (toim.), *Multilingual practices in Finno-Ugric communities* s. 263–296. *Uralica Helsingiensia* 13. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

IV Puura, Ulriikka – Tónczos, Outi 2016: Division of responsibility in Karelian and Veps language revitalisation discourse. – Reetta Toivanen & Janne Saarikivi (toim.), *Linguistic genocide or superdiversity? New and old language diversities* s. 299–325. Bristol: Multilingual Matters.

Julkaisuihin viitataan johdantoartikkelissa yllä olevin roomalaisin numeroin.

1 JOHDANTO

Vepsäläiset ovat läpi tunnetun historian olleet yksi luoteisen Venäjän kielellisesti slaavilaisista eroavista ryhmistä. Tietävästi vepsäläiset ovat vanhin tunnettu väestö asuinalueillaan: nykyisten venäjänkielisten kielelliset esivanhemmat ovat saapuneet alueelle vasta vepsäläisten jälkeen. Vepsää on viimeisten vuosisatojen ajan puhuttu pääosin Laatokan, Äänisen ja Valkeajärven väliin jäävällä alueella. Puhuma-alue sijaitsee kolmen hallinnollisen alueen rajalla: Karjalan tasavallan eteläosassa, Leningradin oblastin koillisosassa ja Vologdan oblastin luoteisosassa. (Grünthal 1997; Joalaid 1998; Strogalsčikova 2016: 15–21; ks. kartat I artikkelissa s. 226 ja II artikkelissa s. 7).

Tämän tutkimuksen aiheena on kieli vepsäläisyhteisöjen rakentumisen ja niihin identifioitumisen välineenä. Käsitykset ja puhe kielestä eivät koske pelkästään kieltä itseään, vaan ne heijastavat laajemmin sitä, miten ihminen nähdään suhteessa ympäröivään todellisuuteen. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, miten 2000-luvun kaksikieliset vepsänpuhujat suhtautuvat vepsän kieleen, ja minkälainen rooli sillä on vepsäläisyyden rakentumisessa. Tutkimus edustaa itämerensuomalaisten kielten tutkimusta, kriittistä sociolinguistiikkaa ja etnografista vähemmistökielitutkimusta (jälkimmäisistä ks. esim. Pietikäinen & Kelly-Holmes & Jaffe & Coupland 2016; Heller & Pietikäinen & Pujolar 2018).

Historiallisesti etnisen identiteetin rakentaminen liittyy kiinteästi 1700-luvun lopulla syntyneeseen nationalismiin aatteeseen. Yhteinen historia, perinteet, elinkeinot, mentaliteetti ja ennen kaikkea kieli ovat olleet keskeisiä tekijöitä kansakuntia konstruoitaessa. (Ks. Hobsbawm 1994; Hall 1999). Kansakuntien rakentamisessa on nojattu vahvasti niin kutsuttuun etnolinguvistiseen olettamukseen, joka liittyy kielenkäytön ja etnisen tai kulttuurisen kollektiivisen identiteetin suoraan toisiinsa ja samalla olettaa kansakuntien jäsenet yksikielisiksi ja yksikulttuurisiksi. (Blommaert, Leppänen, Pahta, Räisänen 2012: 3.)

Vepsäläiseksi identifioitumista tukevia rakenteita on esimerkiksi suomalaisuuden rakentamiseen verrattuna vähän. Kielen ohella on vaikea löytää muita piirteitä, jotka erottaisivat vepsäläiset samoilla alueilla elävistä alueiden venäläisistä tai muista ryhmistä. (Ks. esim. Salve 1998; Saressalo 2005a: 16–19). Esimerkiksi uskonto, materiaallinen kulttuuri ja elinkeinot ovat vepsäläisillä jo vuosisatoja olleet suurelta osin samankaltaiset kuin muilla luoteisen Venäjän asukkailla. Vepsän kieltä on siksi pidetty vepsäläisyyden ensisijaisena, usein jopa ainoana tunnusmerkkinä. 1900-luvun aikana kielenvaihto vepsästä venäjään on kuitenkin edennyt nopeasti, eikä suuri osa nykyään vepsäläisiksi itsensä kokevista osaa lainkaan vepsän kieltä. Osallisuus yhteiskunnassa, koulutuksen hankkiminen ja median käyttö ovat edellyttäneet vähintään kohtuullista venäjän kielen hallintaa jo vuosikymmeniä.

Vepsän puhuma-alue on nykyisellään hajanainen, vaikka se vielä 1900-luvun alkupuoliskolla oli yhtenäinen kylien verkosto (ks. Joalaid 1998). Viimeisimmän Venäjän väestönlaskennan (Perepis' 2010) mukaan vepsäläiseksi on ilmoittautunut noin 5600 henkeä, kun vuonna 1989 vastaava luku oli yli kaksinkertainen, 12 142 (Strogalsčikova 2016: 182). Väestönlaskentatietojen valossa voidaan olettaa, että vepsänpuhujia on 2010-luvun alussa ollut alle 3500 henkeä. Tällä hetkellä kaikki vepsän kielen puhujat ovat vähintään kaksikielisiä, sillä jokainen osaa myös enemmistökieltä venäjää.

Kielellisen uhanalaisuuden auktoriteetteina usein siteeratut UNESCON uhanalaisten kielten atlas (Moseley 2010) ja *Ethnologue* (Simons & Fenning 2018) määrittelevät vepsän vakavasti uhanalaiseksi kieleksi, sillä vepsä ei siirry perheissä sukupolvelta toiselle ja puhujamäärä on laskenut viime vuosikymmeninä nopeasti. Kansainvälisessä, kielivähemmistöjä vertaileessa tutkimusprojekti ELDIAssa¹ (*European language diversity for all*, 'Euroopan kielellinen monimuotoisuus kaikille'; Laakso & Sarhimaa & Spiropoulou-Åkermarck & Toivanen 2016) tämä todennettiin laajan ja systemaattisesti kerätyn aineiston avulla. Projektissa kehitettiin kielellistä elinvoimaa ja uhanalaisuutta arvioiva työkalu EuLaViBar (*European Language Vitality Barometer*, 'Euroopan kielten elinvoimaisuusbarometri'), jossa kieltä tarkastellaan neljällä painopistealueella. Näitä ovat edellytykset käyttää kieltä (*Capacity*), mahdollisuus käyttää kieltä (*Opportunity*), halu käyttää kieltä (*Desire*) sekä niin kutsutut kielituotteet (*Language Products*), joita ovat esimerkiksi kyseisellä kielellä julkaistu kirjallisuus, media ja kielenopetusmateriaalit. Vepsä todettiin vakavasti uhanalaiseksi kaikilla neljällä osa-alueella. (Ks. Puura & Karjalainen & Grünthal & Zaiceva² 2013.)

Tutkimukseni paneutuu kieli-ideologisiin kysymyksiin eli siihen, millaisia käsityksiä, uskomuksia ja arvostuksia kieleen ja sen käyttäjiin liitetään (esim. Silverstein 1979; Schieffelin & Woolard & Kroskrity 1998; Blommaert 1999; Kroskrity 2000a; Makoni & Pennycook 2005; Mäntynen & Halonen & Pietikäinen & Solin 2012). Jokainen kielenkäyttäjä, kielentutkija ja -suunnittelija sekä kielilainsäätäjät arvottaa kieltä jonkinlaisen ideologisen ajattelun läpi. Vepsän kaltaisen uhanalaisen kielen tapauksessa näkemykset siitä, mitä "kieli" ylipäätään on, millaiseksi nimetty kieli ymmärretään ja mihin sen rajat vedetään, ovat hyvin moniulotteisia. Esimerkiksi suomen kielen puhujien käsitykset suomen kielen alueellisesta variaatiosta ja sen indeksisyydestä ovat vakiintuneet ja muokkautuvat erilaisten diskurssien kautta, jotka leviävät muun muassa median ja kouluopetuksen välityksellä (suomalaisen murreasenteista ks. esim. Mielikäinen & Palander 2014). Vepsäläisyydestä sen sijaan ei ole olemassa vastaavaa suomalaiseen kansalliseen kertomukseen vertautuvaa historiankirjoituksen kautta rakentuvaa tarinaa. Vepsäläisyys on

---

¹ www.eldia-project.org

² Käytän johdannossa vepsäläisten sukunimistä vepsän kirjakielen mukaisia kirjoitusasuja (esim. Zaiceva ja Strogalsčikova). Sen sijaan venäjänkieliset nimet ja sanat on translitteroitu suomalaisen standardin (SFS 4900) mukaan.

vähemmistön kertomus osana suurempaa venäjäläistä³ yhteisöä. Näin ollen vepsäläisyyden rakentuminenkin tapahtuu eri mekanismein verrattuna nykyiseen suomalaisuuteen tai muuhun kansalliseen enemmistöön.

Vepsän puhujat elävät venäjänkielisessä yhteiskunnassa, jossa vepsäläisyys rakentuu yhtäältä paikallisissa vepsäläisissä kyläyhteisöissä, toisaalta pienen vepsän kirjakieltä kehittävän vepsäläisaktivistien ryhmän keskuudessa ja vähäisen vepsäläismedian kautta. Tästä syystä olen etsinyt vastauksia vepsäläisyyden ja vepsän puhujuuden määrittelemisen kysymyksiin erilaisen aineistojen ja tutkimusasetelmien kautta. Tavoitteenani on ollut hahmottaa vepsäläisyyden rakentumista eri näkökulmista. Aineistoni koostuvat etnografisin kenttätöin vuosina 2006–2011 kerätyistä haastatteluaineistoista sekä tärkeimmässä vepsäläismediassa, *Kodima*-lehdessä julkaistuista teksteistä aikaväliltä 1993–2016. Lisäksi olen tarkastellut haastattelujen yhteydessä kerättyä kyselyaineistoa ja vuoden 2010 väestönlaskentatietoja kielen ja kansallisuuden osalta.

Otsikko *Sinä iče oled vepsläine, voib sanuda, ka?* havainnollistaa tutkimukseni asetelmaa usealla tavalla. 'Sinä itse olet vepsäläinen, näin voi sanoa, eikö vain?' on lainaus haastattelusta, jossa haastattelijana toimi vepsäläinen kieliasiantuntija, vepsän yleiskielen kehittämiseen osallistuva aktivisti. Haastattelutilanteessa iäkäs haastateltava on kertonut puhuvansa 'meidän kielitämme' ja olevansa 'täkäläinen' (ks. lukua 1.1.). Haastattelija kuitenkin haluaa, että vepsäläiskylässä koko ikänsä asunut ja sujuvimpien vepsänpuhujien ikäluokkaan kuuluva haastateltava sanoisi spesifisti olevansa 'vepsäläinen', sillä hänen näkökulmastaan on tärkeää, että pieni vepsänkielisten ihmisten joukko nimeäisi itsensä yhtenäisellä tavalla. Haastateltava myöntääkin puhuvansa vepsää, mutta tarkentaa edelleen vastaustaan omaan kielimuotoonsa kuuluvalla määreellä: *Ka vepsän, miide kartte pagizen*. 'Kyllä, vepsää, puhun meidän tavallamme.' Esimerkissä kohtaavat paikallisuuden kautta rakentuva kylävepsäläisyys ja vepsäläisaktivistien ajama ajatus yhtenäisestä vepsän kansasta.

Tässä johdantoartikkelissa teen synteesin osatutkimusten tuottamasta tiedosta ja sijoitan tutkimukseni osaksi aiempaa tutkimusta kokonaisuutena, yksittäisiä artikkeleita laajemmin. Esittelen ensin tutkimukseni lähtökohdat, sen tavoitteet sekä tutkimuksen keskeiset käsitteet. Luvussa 2 taustoitan tutkimukseni kenttää vepsän kielen ja vepsäläisyyden aiemman tutkimuksen valossa ja luon samalla katsauksen vepsäläisyhteisön kielisosiologiseen tilaan 2000-luvulla. Luvussa 3 esittelen tutkimukseni teoreettisen perustan sekä kuvaan osatutkimuksissa tehdyt metodiset valinnat. Lisäksi syvennyn lähemmin vähemmistökielisen identiteetin rakentumiseen vertaamalla vepsäläisnäkökulmaa muuhun tutkimustietoon. Luku 4 keskittyy esittelemään tutkimuksessa hyödynnetyt kolme aineistokokonaisuutta, joihin osatutkimukset nojaavat. Neljän itsenäisen osatutkimuksen keskeiset tulokset tiivistän luvus-

---

³ Venäjäksi *rosskii* 'venäläinen' viittaa etnisesti venäläiseen, *rossiiskii* 'venäjäläinen' Venäjän kansalliseen kansallisuudesta tai etnisyydestä huolimatta (ks. esim. Prina 2016: 34, 68).

sa viisi. Kuudennessa luvussa luon synteesin tutkimuksen tuloksista ja niiden merkityksestä sekä hahmottelen jatkotutkimusaiheita.

1.1 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDISTA

Kuten muitakin itämerensuomalaisia kieliä, vepsää tarkasteltiin pitkään 1900-luvulla pääasiassa kielihistorian kysymyksenasetteluin etymologiseenhistoriallisesta näkökulmasta. Suomalaiset tutkijat kiinnostuivat vepsän kielestä ja vepsäläisistä 1800-luvun alkupuolella. Myöhemmin vepsästäkin etsittiin nationalismin hengessä suomen kielen ja suomalaisuuden juuria. Alkusysäyksenä vepsän ja vepsäläisyyden tutkimukselle on pidetty A. J. Sjögrenin matkoja vepsäläisalueelle vuosina 1824 ja 1825 (ks. esim. Branch 1973: 83–92; Grünthal 2007: 11–15). Sjögrenin aloittamaa tutkimusta jatkoivat Suomessa mm. Elias Lönnrot, August Ahlqvist ja myöhemmin E. N. Setälä ja Lauri Kettunen. Vepsä toimi suomen kielihistorian kannalta merkittävänä lähteenä, tuolloin sovelletun historiallis-vertailevan metodin valossa ”itämerensuomen sanskriittina”, jonka ajateltiin itäisimpänä itämerensuomen murrejatkumossa parhaiten säilyttäneen kantasuomen arkaaisia piirteitä (ks. esim. Kettunen 1943; Tunkelo 1946; Zaiceva 2005: 8). Erityisesti Suomessa vepsän kielen tutkimus pohjautui 1900-luvun taitteessa kerättyihin kielennäytteisiin lähes 2000-luvulle saakka. Vepsäläisyyttä tutkivat 1800-luvulla ja 1900-luvun alkuvuosikymmeninä myös suomalaiset kulttuurin ja kansanperinteen tutkijat.

Vepsän kielen tutkimus oli pitkään yhteisön ulkopuolisten harjoittamaa. Syntyperäiset vepsäläiset tutkijat ovat tutkineet kieltä erityisesti vepsän yleiskielen kehitystä silmällä pitäen 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. (Grünthal 2015: 18–23; ks. lukua 2.2.) Vepsää ovat tutkineet myös venäläiset tutkijat erityisesti kansatieteen näkökulmasta, sekä virolaiset folkloristit ja kielitieteilijät.

Lähtökohtia omalle tutkimukselleni ovat olleet ne havainnot, joita tein vepsän opintojeni alkuaikoina. Kun tutustuin vepsän kieleen yliopisto-opiskelijana 2000-luvun alussa, opiskelun lähtökohtana oli vepsän luonteenomaisten piirteiden tunnistaminen ja vertailu muihin itämerensuomalaisiin kieliin, erityisesti suomeen. Oppimateriaalina käytettiin 1900-luvun alkupuolella kerättyjä narratiiveja (esim. Kettunen 1943; Setälä & Kala 1951), jotka aikansa ihanteiden mukaisesti oli kerätty autenttisina tai puhtaina kielenpuhujina pidetyiltä kielenoppailta. Osin kielennäytteet on tuolloin myös siivottu venäjän ei-toivottuna pidetystä vaikutuksesta. Vanhojen kielennäytteiden ohella vepsän opinnoissa tutustuttiin 1990-luvun vaihteesta alkaen kehitetyllä kirjakiellellä (ks. esim. Zaiceva 2005) kirjoitettuihin teksteihin, joita julkaistaan *Kodima*-sanomalehdessä.

Vepsän kielen opinnoissa sivuttiin vepsänpuhujien kaksikielisyyttä ja venäjän kielen monivuosisataista vaikutusta vepsän kieleen. Silti puhutun vepsän moninaisuus yllätti, kun pääsin ensi kertaa kenttätöihin Ladvan kylään

Leningradin oblastiin kesällä 2006. Kenttätömatka oli osa ”Vepsäläinen kieliyhteisö 2000-luvulla”-projektia, jossa vuosina 2006–2009 kerätty aineisto muodostaa osan tässä tutkimuksessa käytetystä materiaalista ja on ollut kysymyksenasetteluni lähtökohtana. Esittelen projektin tarkemmin luvussa 3.2.

Kaksikielisten vepsänpuhujien kielelliset repertuaarit avasivat minulle näkymän hyvin toisenlaiseen vepsän kieleen kuin olin kirjallisista aineistoista oppinut. Pro gradu -tutkielmassani sivusinkin kielikontaktin vaikutusta vepsän kielen systeemiin, tarkemmin venäjän verbiaspektin vaikutusta vepsän kielen verbijohdoksiin (Puura 2008, ks. myös Puura 2010). Tarkoitukseksi oli myös jatkaa kielikontaktitutkimusta väitöskirjassani. Kuitenkin kentällä ollessani ja haastatteluaineistoa litteroidessani palasin pohtimaan, mitä vepsän kieli kaksikielisille puhujilleen itse asiassa merkitsee. Kenttätöissä kesinä 2006–2009 olin ymmärtänyt, että ”vepsän kieleksi” kutsutun konstruktion sisällä oli lukuisia erilaisia varieteetteja, joita puhujat itse eivät välttämättä usein nimittäneet vepsän kieleksi, vaan sanoivat puhuvansa ’meidän kielellämme’ *pagišta miide / ičemoi keluu* tai ’täkäläisittäin’ *pagišta tähiižeks* (ks. Grünthal 2015: 29–33), vaikka he toki tiesivät olevansa venäjäksi *veps* ja puhuvansa *po-vepsskij*. Vepsän kielen nimityksiä ja niiden etymologiaa käsittelevät tarkemmin Grünthalin (1997; 2015: 29–33) ja Zaicevan (2005) tutkimukset.

Edellä kuvatusta eronteosta on kyse myös väitöstutkimukseni otsikossa: oma kielellinen identiteetti rajataan eri tavalla kuin virallisissa määritelmissä. Oman kielen nimittäminen tällä tavalla ei itsessään ole mitenkään poikkeuksellista, sillä globaalisti ajatellen esimerkiksi kolonialistisissa tilanteissa vasta yhteisöjen ulkopuoliset ovat kokeneet tarpeelliseksi antaa kielelle specifin nimen (Makoni & Pennycook 2005: 141–144). Itämerensuomalaisista kielistä Ruotsissa puhutun meänkielen (ks. Winsa 1998; Arola, Kunnas, Winsa 2012) virallinen nimi on alkujaan puhujien oma käsite ’meidän kieleemme’, joka on erottanut sen sekä Suomessa puhutusta suomen kielestä että enemmistökieli ruotsista. Lisäksi meänkieltä katsovat puhuvansa monet Suomen puolen tornionlaaksolaiset, vaikka virallinen vähemmistökielen status kielellä on pelkästään Ruotsin puolella rajaa (ks. Vaattovaara 2009: 152–154).

Vepsän kielen ja vepsäläisten tutkimuksessa on toistaiseksi monenlaisia aukkoja, kuten jo aiemmin 2000-luvulla tehdyssä tutkimuksessa todettiin (Puura ym. 2013: 7–8). 1900-luvun alkupuolella kerättyihin kieliaineistoihin nojaava tutkimus ei luonnollisesti ole voinut huomioida vepsäläisyhteisöjen myöhemmin 1900-luvun aikana kokemia suuria murroksia. Näiden seurauksena heikentyneissä kielellisissä verkostoissa syntyneitä monikielisiä käytänteitä ei täten ole tutkittu. Kielikontaktitilanteen yhteiskunnallisia ja demografisia vaikutuksia ei ole vielä syvällisesti selvitetty, vaikka on ilmeistä, että venäjä on vaikuttanut vepsän kieleen sen kaikilla tasoilla. Aiempaa tutkimustietoa esimerkiksi koodinvaihdosta vepsäläisyhteisöissä on hyvin vähän (ks. kuitenkin Novožilova 2006 ja Siragusa 2017: 114–120). Vepsän kirjakielen historia on nykyisellään lyhyt, joten sitäkään ei toistaiseksi ole paljon tutkit-

tu. Tutkimatonta aluetta niin ikään on, miten vepsän kielen puhujat ymmärtävät uutta vepsän kirjakieltä ja missä määrin he kokevat sen omakseen (vepsänpuhujien kieliasenteista ks. Puura ym. 2013: 140–142). Lisäksi voidaan todeta, että vepsän kielen tutkimus on viimeisten vuosikymmenien ajan painottunut maantieteellisesti Karjalan tasavallassa eläviin vepsäläisiin. Tutkimustietoa tarvitaan kuitenkin myös Vologdan ja Leningradin alueen nopeasti pienenevistä vepsäläisyhteisöistä.

Oma tutkimukseni pyrkii paikkaamaan edellä kuvattua tutkimusaukkoa hyödyntämällä 2000-luvulla koottua aineistoa, joka edustaa sekä enemmän tutkittua Karjalan tasavallan aluetta että vähemmän käsiteltyä Leningradin aluetta. Lisäksi hyödynnän laajasti aiemman tutkimuksen avaamaa sosiohistoriallista kontekstia sekä 2000-luvun tutkimuksissa (erit. Puura ym. 2013) karttunutta tuoretta sosiolingvististä tietoa. Seuraavassa kuvaan kokonais- tutkimukseni tavoitteet, niistä juontuvat tarkemmat tutkimuskysymykset ja sen, miten kukin neljästä osatutkimuksesta näihin kysymyksiin vastaa.

1.2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET

Tavoitteenani on valottaa kaksikielisten vepsänkielisten yhteisöjen näkökulmaa vepsän kielen merkityksestä vepsäläisyydelle. Tutkimuksessani keskityn pääosin vepsän kielellä suullisessa ja kirjallisessa kommunikaatiossa rakentuvaan vepsäläisyyteen. Vepsäläisyyttä määritellään ja siitä keskustellaan tietysti myös venäjäksi. Jyrkkää erottelua vepsän ja venäjän kielen välille on kaksikielisessä yhteisössä ylipäätään vaikea, ehkä turhakin tehdä (ks. III artikkeli). II ja IV osatutkimuksessa hyödynnetään myös täysin venäjänkielisiä aineistoja *Kodima*-lehdestä. Vaikka vepsän kieli on tutkimukseni keskiössä, olen kiinnostunut myös muista vepsäläisyyden tunnusmerkeistä, sillä kielen- vaihdon edetessä käsitysten vepsäläisyydestä on väistämättä rakennuttava osittain myös muiden tekijöiden varaan.

Tutkimuskysymykseni perusteluineen ovat seuraavat:

1. Minkälaisen merkityksen vepsänpuhujat antavat vepsän kielelle määritellässään vepsäläisyyttä? Mitä muita tekijöitä vepsäläisyyteen liitetään?

Kaikkien nykyisten vepsänpuhujien tiedetään olevan vähintään kaksikielisiä. On paljon sellaisia, jotka eivät puhu vepsää, mutta identifioituvat silti ainakin joissakin yhteyksissä vepsäläisiksi (ks. Perepis’ 2010; Puura ym. 2013: 26–29). Kun puhutaan kielestä ja sen puhujuudesta, neuvotellaan samalla kieliyhteisöön kuulumisen rajoista ja yhteisön määritelmistä (Pavlenko & Blackledge 2004; Mäntynen ym. 2012: 325). Näkemykset ja määritelmät uhanalaisesta kielestä vaikuttavat kielen arvostukseen ja sitä kautta sen säilyttämis- ja elvyttämisprosesseihin (ks. esim. Jaffe 2007: 53–55).

Minkälaisena vepsän puhujien käsityksissä näyttäytyy äidinkielineen vepsänpuhujia eli miten yhteisön sisältä käsin määritellään äidinkielineen vep-

sänpuhujuus? Kiinnostava kysymys on, katsotaanko vepsän kielen osaamiseen lukeutuvan myös vepsän yleis- ja kirjakielen hallinta. Vepsän kieltä standardoidaan ja sille koulutetaan uusia puhujia samaan aikaan, kun vepsää edelleen käytetään monikielisissä yhteisöissä, jotka eivät ole tekemisissä yleiskielen kanssa. Tällöin neuvotellaan siitä, minkälaista vähemmistökielen osaamista yhteisöissä pidetään kommunikatiivisena kompetenssina (ks. Jaffe 2013). Vertaan kahden erityyppisen puhujaryhmän, Petroskoin vepsäläisaktiivien ja Leningradin alueella elävien kylävepsäläisten näkemyksiä toisiinsa. Näitä teemoja käsitellään erityisesti I artikkelissa, mutta vepsän kielen merkitys vepsäläisyyden rakentajana on kantava juonne koko tutkimuksessa.

2. Miten vepsäläisyys kuvitellaan ja sijoitetaan yhtäältä median ja toisaalta vepsänpuhujien representaatioissa? Missä suhteessa nämä näkemykset ovat toisiinsa?

Vepsän puhuma-alue on hajanainen, eikä yhtenäisiä hallinnon rakenteita ole (Joalaid 1998; Kurs 2001). Karjalan tasavallassa vepsän kielen käyttöä määrittelee erilainen laki kuin muilla vepsän puhuma-alueilla, eivätkä kaikki Venäjän vähemmistömääritelmät kata tasapuolisesti kaikkien alueiden vepsäläisiä (Puura ym. 2013: 156–159). Pyrin selvittämään, minkälaisia seurauksia alueellisella hajanaisuudella on kollektiivisen vepsäläisen identiteetin rakentumiselle. Selvitän, minkälaisiin yhtäältä tarkkarajaisiin sijainteihin ja toisaalta subjektiivisesti rakentuviin paikkoihin (ks. esim. Johnstone 2004, 2011: 211–214) ja ryhmiin vepsäläisyys 2000-luvulla liitetään. Vertaan tavallisten vepsänpuhujien haastatteluissa rakentuvaa kuvaa vepsäläisyyden paikoista *Kodima*-lehdessä esitettyihin paikkoihin. Analysoin myös, millä tavalla eri alueiden vepsäläiset huomioidaan yhteistä ”vepsäläisyyttä” rakentavassa *Kodima*-lehdessä. Näitä kysymyksiä käsitellään II artikkelissa.

3. Miten vepsäläisten kaksikielisyys ilmenee vepsänpuhujien kielellisissä käytänteissä?

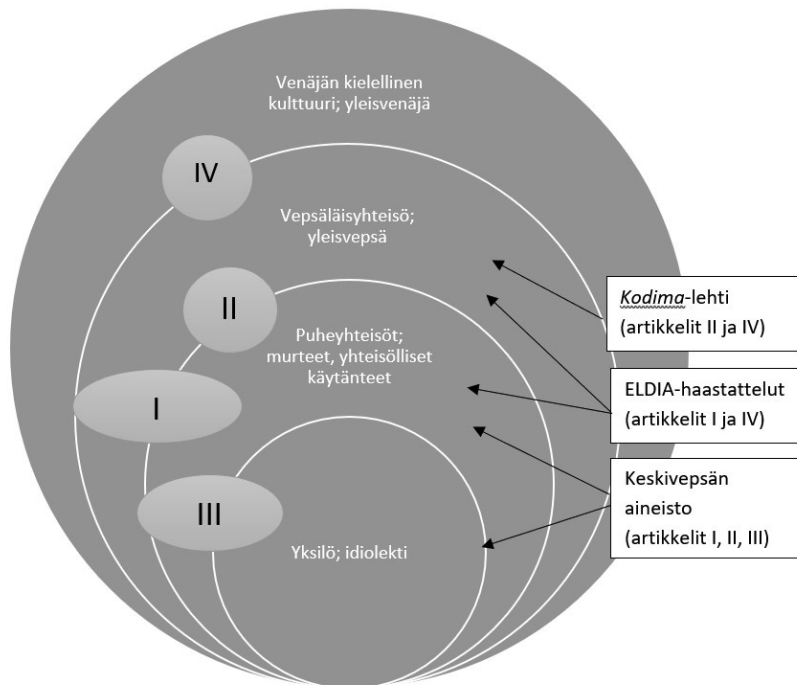
Suuri sisäinen variaatio on tyypillistä uhanalaisille kielille (ks. esim. Palo-saari & Campbell 2011). Kaksikielisessä yhteisössä yksittäisten kielenpuhujien vähemmistökielen repertuaareissa voi olla suuria eroja. Kokonaistutkimusasetelmani kannalta kiinnostavaa on, minkälaisina vepsän standardoitu yleiskieli ja kylissä puhuttu vepsä tutkimusaineistoissa esiintyvät. Tähän haen vastauksia analysoimalla yksilöiden monikielisiä käytänteitä, erityisesti koodinvaihtoa (ks. esim. Auer 1999; Kovács 2009). Lisäksi pohdin, minkälaisia kielellisiä ideologioita uhanalaisen kielen puhujien kielellisten valintojen taustalla voidaan erottaa (ks. esim. Jaffe 2013; Kroskrity 2009; Laihiala-Kankainen & Pietikäinen 2010). Tutkimus on osoittanut, että yhteisössä valitsevat käsitykset siitä, mihin esimerkiksi vähemmistökieltä on sopivaa käyttää ja millä tavalla, vaikuttavat puhujien tekemiin kielellisiin valintoihin (Pietikäinen 2012). Lisäksi standardikielen normit vaikuttavat puhujien valintoihin ja sitä kautta kielen variaatioon (ks. esim. Milroy & Milroy 1997: 75, Heller 2007). III artikkelissa tarkastellaan näitä kysymyksiä.

4. Kenen vastuulle vepsän kielen ylläpito kuuluu? Eroavatko käsitykset karjalanpuhujien tavoista mieltää vastuu uhanalaisen kielen säilyttämisestä?

Vepsän ja karjalan kieliä tutkitaan ja kehitetään Karjalan tasavallan Petroskoissa. Yhteisöjen sosiolingvistinen tilanne muistuttaa toisiaan, vaikka karjalaisyhteisö onkin suurempi ja näyttäytyy siksi jonkin verran elinvoimaisempana (Puura ym. 2013; Karjalainen & Puura & Grünthal & Kovaleva 2013). Aiempi Neuvostoliiton, nykyinen Venäjän kielipolitiikka (ks. esim. Austin 1992; Grenoble 2003; Zamjatin 2014, 2018) vaikuttaa näiden vähemmistökielten viralliseen statukseen, mutta kenelle normitetun kielen ja revitalisaation kanssa tekemisissä olevat kansalliset älymystöt ja vähemmistöjen sanomalehdet, vepsäläinen *Kodima* ja karjalainen *Oma mua*, antavat vastuun kielen säilyttämisestä? Millä tavoin vepsäläinen näkökulma eroaa karjalaisen älymystön ja median tuottamasta näkökulmasta? Miten kielten erilainen sosiolingvistinen status heijastuu siihen, kenen vastuulla kielen säilyttämisen katsotaan olevan? Tämä aihepiiri on IV artikkelin teema. IV artikkeli on laadittu yhteistyössä Outi Tánczosin kanssa. Yhteisartikkelin työnjaoissa minun vastuullani oli haastatteluaiaineistojen analyysi ja sen sitominen sosiolingvistiseen tutkimukseen, Outi Tánczosin vastuulla oli diskurssi-analyttisen viitekehyksen soveltaminen ja media-aineiston analysoiminen. Yhteistyön avulla artikkeliin saatiin laajempi perspektiivi sekä kahden kontekstin syvälinen tuntemus.

Kuvio 1 havainnollistaa osatutkimusten suhdetta siihen, miten ne lähestyvät vepsäläisyyden rakentamista suhteessa laajempaan Venäjän yhteiskunnalliseen kehykseen, erilaisiin vepsäläisyhteisöihin sekä yksilöön ja näihin sidoksissa oleviin kielimuotoihin.

Kuvio 1 Tutkimusartikkelit I–IV sekä tutkimuksessa käytetyt aineistot suhteessa vepsäläisyyden rakentumiseen makro- ja mikrotasolla.

Jotta ymmärretään, minkälaisessa ympäristössä vepsäläisyys rakentuu, on huomioitava ympäröivä venäläinen yhteiskunta, sen sosiohistoria ja kielelliset käytänteet. Erityisen merkittävä tekijä on Venäjällä ja Neuvostoliitossa kulloinkin vallinnut yhteiskunnallinen tilanne kielellisine reunaehtoineen ja sitä heijasteleva kielipolitiikka (Austin 1992; Grenoble 2003; Lähteenmäki 2015; Pavlenko 2008; Zamjatin 2014, 2018). Kielilainsäädäntö ja muut käytänteet ovat osa Venäjän kielipolitiikkaa (ks. Vanhala-Aniszewski 2010), joka vaikuttaa eri tavoin eri hallinnollisilla alueilla eläviin vepsäläisiin. Tämä on vepsäläisyyden rakentumisen uloin makrotaso (ks. kuvio 1), joka kontekstualisoi varsinaista analyysia. Seuraavalla, sisemmällä kaarella viitataan kuviossa nationalismiin tutkimuksesta tunnetun Benedict Andersonin *kuvitellun yhteisön* ajatukseen (Anderson [1991] 2006), jonka mukaan kansakunnat rakentuvat yhteenkuuluvuuden tunteen varaan siitä huolimatta, etteivät kaikki yhteisöjen jäsenet voi tuntea toisiaan henkilökohtaisesti. Tässä tutkimuksessa kuviteltu ”vepsäläisyhteisö” tai ”vepsän kansa” sisältää kaikki abstraktiin vepsän kansaan jollakin tavalla identifioituvat ihmiset, ja sen luonnehintoja etsin pääosin vepsäläisaktivistien ja median diskursseista. Lähemmäs vepsäläisyyden mikrotasoa tulevat vepsäläiset yhteisöt, joista esimerkkinä käytän tässä tutkimuksessa keskivepsäläisiä kyläyhteisöjä, mutta joita ovat yhtä lailla myös standardivepsän parissa työskentelevien vepsäläis-

ten kaupunkiyhteisöt Petroskoissa. Kuviossa 1 sisimmällä mikrotasolla on yksilö kielellisine repertuaareineen. Vepsän kielen puhujien intensiivistä kaksikielisyyttä mutta myös standardoidun vepsän ja puhutun kylävepsän samanaikaista olemassaoloa havainnoin aineiston koodinvaihdossa.

Kuviossa näkyvät myös käyttämäni kolme aineistoa: kaksi haastatteluaineistokokonaisuutta sekä *Kodima*-lehdestä kerätty sanomalehtiaineisto (ks. tarkemmin lukuja 4.1–4.3). Haastatteluaineistot edustavat kahta erilaista vepsäläisyyteen liittyvää yhteisöä (ks. lukua 2.4): keskivepsäläisaineisto edustaa perinteisen vepsänpuhujan ääntä, samoin osa ELDIA-haastatteluista. Vepsäläiskylissä puhujayhteisöjen pääosin hyvin iäkkäät jäsenet käyttävät keskinäisessä vuorovaikutuksessaan erilaisia kaksikielisiä vepsäläis-venäläisiä resursseja, joita he eivät välttämättä nimitä vepsän kieleksi (Puura ym. 2013: 102–106). Samaan aikaan Petroskoihin keskittynyt vepsäläisliike on pyrkinyt rakentamaan yhtenäistä vepsäläisyyttä, kehittämään yhteistä standardikieltä ja kouluttamaan uusia vepsän kielen puhujia. ELDIA-haastattelujen suurempi osa sekä *Kodima*-sanomalehti edustavat tämän vepsäläisen revitalisaation ydinjoukon näkemyksiä.

1.3 KESKEISET KÄSITTEET

Identiteetti, yhteisö ja kieli ovat sekä arkisessa kielenkäytössä että tutkimuksessa paljon käytettyjä käsitteitä. Tutkimukseni nojaa sosiaaliseen konstruktivismiin, tieteenteoreettiseen lähestymistapaan, jossa sosiaalisen todellisuuden ja merkitysten katsotaan rakentuvan dialogisessa eli kahdensuuntaisessa vuorovaikutussuhteessa toisiinsa. (Ks. Luukka 2000: 151–153; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 12.) Tästä näkökulmasta eivät identiteetti, yhteisö tai kieli ole selkeärajaisia entiteettejä, vaan ne ymmärretään sosiaalisina konstruktioina, joita rakentavat niin vuorovaikutukseen osallistujat kuin vuorovaikutusta analysoivat tutkijat (Heller 2007: 13–14).

Identiteetit nähdään tässä tutkimuksessa jatkuvasti neuvottelunalaisina ja tilanteisina prosesseina, ei niinkään yksilön pysyvinä, essentiaalisina ominaisuuksina (ks. esim. Hall 1999: 23; Heller 2007: 13–14; Pavlenko & Blackledge 2004: 13–14). Yksilöllä on useita, osin limittyviä identiteettejä: esimerkiksi seksuaalisia, etnisiä, kielellisiä ja ammatillisia identiteettejä voidaan tarkastella erillisinä kokonaisuuksina, vaikka usein ne myös kietoutuvat toisiinsa. Samalla niitä voidaan jatkuvasti korostaa, häivyttää ja rakentaa uudelleen. (Hall mts. 20–28.) Yksilön identiteettien rakentumisesta tässä tutkimuksessa puhutaan myös itseidentifikaationa, sillä haluan painottaa, että erityisesti vähemmistöyhteisössä etnisen ja kielellisen identiteetin tunnistaminen ja tunnistaminen on usein aktiivista toimintaa. Tutkimukseni premisseihin kuuluu oletus siitä, ettei vepsäläisyyden määrittelyyn kielen lisäksi löydy helposti muita yksiselitteisiä tekijöitä. Kun puhutaan etnolingvistisestä identiteetistä, kielellinen identiteetti nähdään keskeiseksi osaksi etnistä identiteettiä (ks. esim. Rajagopalan 2001).

Poststrukturalistinen identiteettikäsitte nostaa tarkasteluun mukaan valan näkökulman (ks. Pavlenko & Blackledge 2004: 10–13). Se merkitsee, että identiteetit rakentuvat yhtäältä yksilön itsemäärittelystä käsin, mutta samalla myös ulkopuolisten määrittelyissä. Yksittäisen kielenpuhujan ja vähemmistökielisten yhteisöjen asenteita ja niiden taustalla vaikuttavia ideologioita on vaikeaa, kenties turhaakin erottaa ympäröivän yhteiskunnan valtarakenteista ja sen kielellisestä kulttuurista. Rajagopalanin (2001: 25–26) mukaan kielellisiä identiteettejä tulee lähestyä tiettyssä yhteiskunnassa tiettyyn aikaan vallitsevan poliittisen ilmaston rakentamina. Kroskrity puolestaan alleviivaa (2009: 71), että yhteisön käsityksiin kielestään vaikuttaa keskeisesti kyseisen ryhmän asema poliittisissa, taloudellisissa ja muissa relevanteissa kulttuurisissa järjestelmissä. Tästä on kyse esimerkiksi silloin, kun enemmistökielen puhuja periaatteessa pitää äidinkielen vaalimista arvokkaana asiana, mutta suhtautuu kuitenkin vähemmistökielen säilyttämiseen vähätellen eikä näe, että kyseessä on yhtä lailla äidinkieli kyseisen kielen puhujille (Wingstedt 1998: 316). Vaikka puhujat voivat olla hyvin tietoisia (meta)kielellisistä valinnoistaan ja siitä, kuinka he neuvottelevat kielellisistä identiteeteistään, vaikuttaa valintojen taustalla yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutteinen suhde. Merkittävä yhteisön ulkopuolisten määrittelemä identiteettikategoria on vepsänkielisille väestönlaskennoissa vuosikymmeniä kirjattu venäläinen kansallisuus, joka ei välttämättä ole vastannut vepsäläisyhteisön tai -yksilön käsitystä identiteetistään, mutta on valtasuhteiden vuoksi toiminut voimakkaana identiteetin määrittäjänä.

Kieliyhteisö (engl. *language community*) on käsite, jota on perinteisesti käytetty niin vepsän kuin muidenkin vähemmistökielten tutkimuksessa (ks. esim. Sallabank 2013: 11–12): tyypillisesti sillä tarkoitetaan niitä ihmisiä, jotka katsovat puhuvansa samaa kieltä. Käsitteenä ”vepsäläinen kieliyhteisö” ei kapeassa merkityksessään kata kaikkia vepsäläisiksi identifioituvia, sillä kaikki vepsäläiset eivät puhu vepsän kieltä lainkaan eivätkä kaikki kielenpuhujat nimitä kielitieteellisin kriteerein määriteltyä kieltään vepsäksi. Kun lisäksi olen halunnut selvittää, minkälaisin tavoin vepsän puhujat suhtautuvat kieleensä, minkälaiseksi sen merkitys koetaan ja mitä muita tekijöitä vepsäläisyyden rakentumisessa nähdään, ei vepsäläisyyden rajaaminen tämänkaltaisen kieliyhteisön käsitteen kautta ole mielekästä. Tämän vuoksi nimittän vepsäläistä kieliyhteisöä myös **”vepsäläisyhteisöksi”** ja **”vepsäläisiksi”** ja viittaan makrotason yhteisöön, **”vepsän kansaan”** sellaisena, kuin se esitetään virallisissa määritelmissä, kuten esimerkiksi väestönlaskennoissa tai vepsänkielisessä mediassa (ks. kuvio 1). Vepsäläisyhteisöllä tarkoitan näin ollen hypoteettista tai virallisesti konstruoitua yhteisöä, jonka rajat ovat häilyvät ja riippuvat siitä, milloin ne määritellään ja kenen näkökulmasta rajoja vedetään. Tällaisen ylätasoinen vepsäläisyyden sisällä vepsän kielen puhujien yhteisöistä voi puhua useina rinnakkaisina ja osin limittyvinä kieli- tai puheyhteisöinä, kuten esimerkiksi Grünthal (2011) on tehnyt.

Vepsää puhuvien ja vepsän parissa työskentelevien parista olen tässä tutkimuksessa erottanut kaksi erityyppistä ryhmää. Ensimmäiseen ryhmään

olen laskenut pääosin Petroskoissa toimivan vepsän kielellisen (ja kulttuurisen) eliitin, johon kuuluvat sekä vepsän kielen tutkijat, opettajat ja toimittajat että vepsän kielen ja kulttuurin yliopisto-opiskelijat. Yhdistävä tekijä ryhmällä on vepsän yleis- tai standardikieli, jonka käyttöön, ylläpitoon ja kehittämiseen katson tämän ryhmän sitoutuvan. Tätä ryhmää on osatutkimuksissa nimitetty **kielelliseksi eliitiksi, intelligentsijaksi, sivistyneistöksi** ja **aktivisteiksi**. Toiseen ryhmään kuuluvat vepsäläiskylissä elävät kielenpuhujat. Näistä ns. **kylävepsäläisistä** tai **perinteisistä vepsänpuhujista** suurin osa ei ole juurikaan tekemisissä normitetun vepsän kanssa. Kah-tiajaon vepsän kielellisen eliitin ja perinteisten kielenpuhujien välille olen hahmottanut kenttätöideni ja aineistojeni perusteella. Samanlaiseen lähestymistapaan on päätenyt myös Siragusa (2017). Jako ei täysin vastaa monien muiden revitalisoitavien kielten tutkimuksessa (Sallabank 2013: 13–15; ks. myös esim. Hornsby 2015 bretonista ja jiddisistä, O'Rourke ja Ramallo 2013 galegosta) tehtyä jaottelua **perinteisiin** ja **uuspuhujiin**, sillä vepsän revitalisaation parissa työskentelee toistaiseksi yhtä lailla kielen ”perinteisiä” puhujia kuin vepsän kielen aikuisena omaksuneitakin. Jälkimmäisiä, vepsän kielen uuspuhujia on lisäksi ainakin toistaiseksi hyvin vähän, mutta Petroskoin yliopistosta valmistuneiden kieliaktivistien joukossa heitä kuitenkin on.

Uhanalaisia vähemmistökieliä on usein lähestytty kielen elinvoimaisuuden näkökulmasta. Vepsän kielen pitäminen uhanalaisena on kaikin kriteerein perusteltua, vaikka Fishmanin käännteistä kielenvaihtoa käsitelleestä klassikkoteoksesta (1991) alkanutta kielellisen uhanalaistumisen diskurssia on myös kritisoitu (ks. esim. Moore, Pietikäinen, Blommaert 2010). Ongelmallisena on pidetty kielten määrittämistä uhanalaisiksi tai ylipäänsä vähemmistökieliksi. Siragusa (2017: 102–104) pitää vepsän nimittämistä uhanalaiseksi kieleksi haitallisena ja väittää, etteivät vepsäläiset itse käytä uhanalaisuuden metaforia. Oman tutkimukseni perusteella näyttää kuitenkin siltä, että monet tavallisetkin vepsän puhujat ovat itse asiassa hyvin tietoisia sukupolvien välisen kieltensuirtymän katkeamisesta, kylien tyhjenemisestä muuttoliikkeen seurauksena ja kielenvaihdesta, vaikkeivat he uhanalaisuuden käsitettä käyttäisikään.

Kielellisen uhanalaisuuden tutkimuksessa on erotettu useita tekijöitä, joiden katsotaan heijastavan **kielten elinvoimaa** (Fishman 1991: 87–111; Moseley 2010; Laakso ym. 2016). Laakso ym. (mts: 34) esittävät, että elinvoimaisuuden kriteereistä parhaiten yleistettävät osa-alueet ovat sukupolvien välinen kielen siirtyminen, kielen käyttö kodin ulkopuolisilla domeeneilla sekä puhujien halu säilyttää kieltä identiteettinsä symbolina. Luvussa 2 osoitan, että vepsä on kahdella ensimmäisellä kriteerillä vakavasti uhanalainen. Kolmas kriteeri on oman tutkimukseni ydinkysymyksiä, ja siihen palaan myöhemmissä luvuissa sekä osatutkimuksissa.

Kielellisestä **revitalisaatiosta**, tai vaihtoehtoisesti kielen elpymisestä ja elvyttämisestä puhuttaessa tarkoitetaan toimia, joilla kielen asemaa pyritään turvaamaan ja kohentamaan (esim. Hinton 2011). Voidaan puhua myös kielellisestä emansipaatiosta, jolloin painotetaan kielen yhteiskunnallisen ase-

man parantamista kielipoliittisin toimin (Lindgren 2010: 30). Jotta kieltä saadaan elvytettyä tai revitalisoitua, tarvitaan tietoista **kielensuunnittelua** (ks. Fishman 1991: 337–352; Schiffman 1996: 3–4). Kielensuunnittelun osaluokiksi katsotaan tavallisesti kielen statussuunnittelu (esim. kielen lainsäädännöllinen asema), korpussuunnittelu (modernisaatio ja standardisaatio, kirjakielen kehittäminen) sekä kielen siirtämisen suunnittelu (*acquisition planning*, termin suomennoksesta ks. Pasanen 2015: 38). Vepsän kohdalla näkyvintä ja onnistuneinta on ollut korpussuunnittelu, sillä kirjakielen kehittämiseen on panostettu voimakkaasti viimeiset kolme vuosikymmentä. Sen sijaan vepsän lainsäädännöllisen aseman kohentuminen on ollut vaatimatonta, eikä kielen siirtymisen hiipumista sukupolvien välillä ole pystytty hidastamaan, vaan se on käytännössä loppunut. Revitalisaatio edellyttäisi näin ollen käänteistä kielenvaihtoa (Fishman 2001: 465–468; Pasanen 2015: 35–36) eli sitä, että kielenvaihto vepsästä venäjään hidastuisi ja vepsää alettaisiin käyttää enemmän joko alueilla, joilla sitä on aiemminkin käytetty tai aivan uusilla kielen käytön domeeneilla.

Yksilöt ja yhteisöt arvioivat, pidetäänkö jotakin tiettyä piirrettä, kuten vepsän kielen puhumista, vepsäläistä perhetaustaa tai vepsäläiseksi tunnetussa kylässä asumista osana vepsäläisyyttä. Vepsäläiseksi identifioitumista voidaan nimittää laajasti **metakulttuuriseksi refleksiivisyydeksi**. (Pietikäinen ym. 2016: 35–40). Sillä tarkoitan, että käsitykset ja ideologiat siitä, mitä vepsäläisyyteen kuuluu, syntyvät ja muovautuvat vuorovaikutuksessa sekä yhteisön sisällä että suhteessa sen ulkopuolisiin jäseniin, esimerkiksi valtiovaltaan. Vuorovaikutuksessa rakentuviin diskursseihin luodaan kuvaa eli representaatiota todellisuudesta (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 54). **Diskurssilla** tarkoitetaan yleensä tunnistettavia, vuorovaikutustilanteissa toistuvia tapoja käsitteellistää ja kuvata asioita tietystä näkökulmasta. Diskurssit voivat olla puhuttuja tai kirjoitettuja tai muita sosiaalisen vuorovaikutuksen kieleen nojaavia käytänteitä. Ne eivät ainoastaan välitä informaatiota todellisuudesta, vaan niiden katsotaan yhtä aikaa rakentavan todellisuutta. (Hall 1999: 98; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 27; Piippo & Vaattovaara & Voutilainen 2016: 25).

Vepsäläisyyden diskurssien keskiössä on ensisijaisesti **kieli**, joten tutkimiani diskursseja voi nimittää kielipuheeksi tai **metakieleksi** (ks. esim. Jaworski & Coupland & Galasinski 2004). Tutkin kielidiskurssien lisäksi myös kielenkäyttöä, ja tällöin on helppo havaita, ettei kielten rajaaminen omiksi selvärajaisiksi kokonaisuuksikseen varsinkaan puhutun vepsän kaltaisen kielimuodon tapauksessa ole helppoa tai edes tarkoituksenmukaista (ks. esim. Auer 1999, 2007; Blommaert & Rampton 2016; Gardner-Chloros 2009: 167–170; Laakso ym. 2016: 17–20). Kaksikielisessä yhteisössä kielenvaihdon edetessä kielenkäytön normit heikkenevät, ja kielenpuhujien välillä on suuria eroja siinä, minkälainen uhanalaisen kielen taito on. (Palosaari & Cambell 2011: 111–112; ks. Sarhimaa 1999 karjalan kielen erilaisista varieteeteista). Tämän tutkimuksen metodisena viitekehyksenä toimivassa kriittisessä sosiolingvistiikassa korostetaan kielivarieteettien sumearajaisuutta. Kieli ja sen

erilaiset rekisterit ovat yhtäältä kielenkäyttäjien konstruoimia, toisaalta asi-
antuntijoiden ja tutkijoiden luomia. Puhutut kielimuodot sekä niiden stan-
dardoidut muodot voivat muistuttaa läheisesti toisiaan tai vastaavasti olla
kaukana toisistaan.

Kaksi- ja monikielisyttä on usein määritelty sen kautta, milloin ja
miten kielet on opittu. Stereotyyppisesti natiivipuhujaksi katsotaan puhuja,
joka on sosiaalistunut kieleen syntymästä alkaen kotonaan, kun taas ei-
natiivi, ”semipuhuja”, L2- tai uuspuhuja on omaksunut kielen muualla, usein
muodollisessa koulutuksessa (ks. esim. Sallabank 2013: 13; Hornsby 2015:
109). Myös äidinkielen nimeäminen vähemmistökielisessä yhteisössä on kie-
li-ideologinen määrittely (Pietikäinen 2012: 413). Kaksikielinen yksilö voi
määritellä äidinkieltänsä ainakin edellä kuvatun ns. alkuperäskriteerin (äidin-
kieli on kieli, jota yksilö on oppinut ensimmäisenä varhaislapsuudessaan),
kielitaitokriteerin (äidinkieli on parhaiten osattu kieli) käyttö-kriteerin, (äi-
dinkieli on eniten käytetty kieli) tai identifikaatio-kriteerin (äidinkieli on se
kieli, johon puhuja itse samaistuu tai jonka puhujana muut häntä pitävät)
valossa (ks. Skutnabb-Kangas 1988: 34–38). Venäläisessä diskurssissa *rod-
noi jazyk* (ven. ’äidinkieli’, kirj. syntyperäinen kieli) ymmärretään ensisijai-
sesti kielenkäyttäjän sisäisenä identifioitumisena kyseiseen kieleen ja (kie-
li)yhteisöön, ei välttämättä kielen tosiasiallisena käyttönä tai edes osaamise-
na (Malakhov & Osipov 2006: 503–504). Ainakin ELDIA-kyselyssä vepsä-
läisvastaajien oma arvio vepsän kielen osaamisesta oli kuitenkin yhtenäisessä
linjassa ilmoitetun äidinkielen kanssa: ne vastaajat, jotka eivät ilmoittaneet
vepsää äidinkielekseen, myös kokivat osaavansa vepsää heikommin kuin ne,
jotka pitivät sitä äidinkielenään (Puura ym. 2013: 87).

1.4 SUOMALAIS-UGRILAISTEN VÄHEMMISTÖKIELISTEN YHTEISÖJEN SOSIOLINGVISTINEN TUTKIMUS

Vepsäläisyyden tutkimuksen näkökulmasta kiinnostavia rinnakkaisia kysy-
myksenasetteluja on viime vuosina esitetty lukuisien muiden suomalais-
ugrilaisten vähemmistökielten sosiolingvististen tutkimusten yhteydessä.
Yleisesti ajatellaan, että kirjoitetun kielen olemassaolo luo yhtenäisen kielen
ideologiaa, joka vahvistaa kyseisen kielen roolia puhujiensa yhteisön yhteen-
liittäjänä sukulaisuussuhteiden, etnisyyden ja jaettujen kulttuuristen käytän-
teiden ohella (esim. Linell 2005: 13–15; Dufva & Aro & Suni & Salo 2011:
25–27; ks. 3.1.1). Vepsän kielen nykyistä standardoitua yleiskieltä on kehitet-
ty vasta 1980-luvun lopusta alkaen (1930-luvun ensimmäisestä kirjakielen
kaudesta ks. 2.1). Yhtenäinen vepsäläisyyden ajatus ei näin ollen välttämättä
tavoita kaikkia kielenpuhujia, sillä vepsänkielistä mediaa on vähän ja sen
käyttö on monille hankalaa. Tässä suhteessa vepsän kielen tilanne muistuttaa
toisten kaksikielisissä ympäristöissä puhuttujen itämerensuomalaisten vä-
hemmistökielten tilanteita, kuten esimerkiksi Venäjällä puhutun karjalan

(esim. Pasanen 2006; Sarhimaa 1999, 2000, 2009; Karjalainen ym. 2013), Ruotsissa puhutun meänkielen (esim. Arola, Kunnas, Winsa 2012; Huss 1999, 2006; Winsa 1998) ja Norjassa puhutun kveenin (esim. Huss 1999; Räisänen & Kunnas 2012) nykypäivää, sillä näissäkin tapauksissa yhtenäisen kielellisen ja etnisen identiteetin rakentamista alettiin edistää 1980-luvulla. Vepsän tavoin näiden kielten revitalisaatioon pyrkivien liikkeiden menestymistä ovat vaikeuttaneet niin puhujayhteisöjen ikärakenne, valtaväestöjen ja yhteisöjen sisäiset kieli-ideologiat kuin kielellisen repression aiheuttamat traumatkin.

Läheisin vertailukohde vepsälle on Venäjällä puhuttu karjala⁴, jota on soilingvistiikan viitekehyksessä tutkittu enemmän kuin vepsää (esim. Karjalainen ym. 2013; Kovaleva 2006; Kunnas 2006, 2007, 2013; Pasanen 2006, 2010; Sarhimaa 1999, 2000, 2009; Tánczos 2018). Vepsän tavoin karjalan kieltä on revitalisoitu Luoteis-Venäjällä 1980-luvun lopusta alkaen. Toisin kuin vepsälle, karjalan kielimuodoille on kehitetty rinnakkain useampia kirjakielen standardeja (ks. esim. Karjalainen ym. mts.: 36–38; Kunnas 2006: 229–230). Karjalan ja vepsän sitovat yhteen läheisen kielisukulaisuuden ohella Venäjän kielellinen kulttuuri, läheiset puhuma-alueet sekä lainsäädännöllinen asema Karjalan tasavallassa. Statukseltaan vepsä ja karjala eroavat kuitenkin toisistaan, sillä yhtäältä karjala on Karjalan tasavallan nimikokieli, toisaalta karjalaisia ei lueta Venäjän vähemmistökansoihin kansan koon vuoksi, sillä karjalaisiksi ilmoittautuvia on vielä yli 50 000⁵ (ks. esim. Karjalainen ym. mts.: 5). Karjalan kielen ylläpitoa uhkaavat samanlaiset tekijät kuin vepsänkin, erityisesti sukupolvien välisen kielen siirtymisen katkeaminen ja karjalaisverkostojen hajoaminen. Kuitenkin karjalaisten vepsäläisiä suurempi lukumäärä ja erilainen status tuovat yhteisölle enemmän vaikutusmahdollisuuksia, kenties tulevaisuudenuskoakin verrattuna vepsäläisiin. Karjalan kannalta merkittävää on myös se, että karjalaa puhutaan myös Suomessa, missä keskustelu karjalaisuudesta ja karjalan kielen revitalisatiosta on viime vuosina ollut aktiivista. (Ks. Sarhimaa 2017.) Karjalaisten asemaa vähemmistönä erityisesti lainsäädännön näkökulmasta on myös käsitelty viimeaikaisissa tutkimuksissa (ks. Zamjatin 2014, 2018; Prina 2016).

Kielikontakti- ja monikielisyystutkimukseen nojaten karjalan yhteisöllisiä kielen käytön muotoja eli koodeja sekä karjalankielisten erilaisia kielellisiä verkostoja on tutkinut Anneli Sarhimaa (1999, 2000, 2009). Hän osoittaa, kuinka kielenvaihdon edetessä karjalan puhujien yhteisölliset kielelliset normit ovat heikentyneet ja yhteisöjen sisällä kielenpuhujien kielelliset resurssit vaihtelevat suuresti (Sarhimaa 1999: 305–314). Vepsän kielen tilanne on kenttätöissä tehtyjen havaintojeni mukaan samankaltainen. Saarikivi ja Partanen (2016) puolestaan kuvaavat karjalankielisten verkostojen merkitys-

---

⁴ Suomessa puhuttua karjalan kieltä on tutkinut mm. Sarhimaa (2013, 2017).

⁵ Venäjän federaation virallisen alkuperäiskansamääritelmän (ks. О Едином перечне коренных малочисленных народов Российской Федерации) yhtenä kriteerinä käytetään sitä, että kansaan kuuluu vähemmän kuin 50 000 henkeä. Perusteita tälle lukumäärälle ei ole.

tä kielen siirtymiselle. Lisäksi he tarkastelevat kieliasenteita sekä stereotypioita karjalan puhujuuudesta ja karjalaisuudesta. He esittävät, että sukupolvien välisen kielensiirtymän ohella karjalan kieleen on sosiaalistuttu tai siitä on luovuttu erityisesti vertaisverkostojen vaikutuksesta. Tämä merkitsisi, ettei kodin merkitys ainakaan karjalan kielen käytölle tai käyttämättömyydelle olisikaan niin suuri kuin tavallisesti esitetään.

Venäjällä puhutun karjalan kielimuotojen revitalisaatiota ja karjalaisten kieliasenteita ovat tutkineet myös mm. Pasanen (esim. 2006, 2010) ja Kunas (2006, 2007, 2013). Nämä tutkimukset osoittavat, että karjalaistenkin ryhmäidentiteetti on varsin heikko. Sarhima (2008: 122) toteaa, että ”karjalaisuus” on itsessään hyvin ideologinen rakennelma, joka sitä paitsi alun alkaen syntyi sivutuotteena suomalaisten kansakunnan rakentamisessa. Ajatuksella yhteisestä karjalaisuudesta on Sarhimaan mukaan ollut edes jonkinlaista merkitystä karjalaisille itselleen vasta perestroikan jälkeen. Ei ole mitään syytä olettaa, etteikö samankaltainen hyvin nuori ja pinnallinenkin yhteinen vepsäläisyys määrittele vastaavasti vepsän puhujia.

Svetlana Kovaleva (2006) on selvittänyt Petroskoin ei-karjalaisten asenteita karjalan kielen säilyttämistä kohtaan. Hänen väitöstutkimuksensa osoittaa, että ulkopuolisten asenteet ovat periaatteessa positiivisia karjalan kielen säilyttämistä kohtaan. Omien lastensa karjalaisyhteisöjen ulkopuoliset eivät kuitenkaan halua karjalan kieltä opiskelevan. Se vahvistaa, että vähemmistökielen katsotaan Karjalan tasavallassa kuuluvan tiukasti oman etnisen ryhmänsä piiriin, eivätkä enemmistön edustajat pidä sen oppimista etuna. Muita harvoja enemmistön suomalais-ugrilaisiin vähemmistökieliin ja niiden puhujiin kohdistuvia asenteita ja ideologioita käsitteleviä tutkimuksia on Wingstedt (1998). Hän osoittaa, että Ruotsin kielellisen kulttuurin ja kielipoliittisten toimien taustalla vaikuttaa yhä aiempi yksikielisyyden ideologia, jonka kanssa pluralistisemmat monikielisyyttä arvostavat ideologiat kilpailevat yksittäisten kielenpuhujien keskuudessa, mutta myös median diskursseissa. Nämä ristiriitaiset ideologiat heijastuvat hänen mukaansa esimerkiksi käsitykseen äidinkielen arvosta ja tarpeesta ylipäänsä säilyttää vähemmistökieliä.

Venäjän suomalais-ugrilaisten kielten puhujien kieli-ideologioiden tutkimus on vasta alussa. Tuoreita tutkimuksia kuitenkin on. Tutkimuksissa on analysoitu ideologioiden ilmentymiä pääosin mediassa: näin esimerkiksi Jedygarovan (2016) ja Pischlögerin (2016) udmurtia, Janurikin (2016) ersää sekä Tanczosin (2018) karjalaa, unkaria, vepsää ja udmurtia käsittelevissä tutkimuksissa. Näissä vähemmistökielistä mediaa analysoivissa tutkimuksissa korostuu erityisesti puristinen ideologia (ks. lukua 3.1.1). Tutkijat näkevät sen vaikuttavan voimakkaasti Venäjän vähemmistökielten puhujien kielellisiin valintoihin ja sitä kautta kielten revitalisaatioon ja standardisaatioon. Samansuuntaisen havainnon tekee myös Mononen (2013) väitöskirjassaan, jossa hän sivuaa kieli-ideologioita tutkimuksessaan inkerinsuomalaisten suomen kielen käytöstä. Hän osoittaa inkerinsuomalaistenkin käsitysten suomen kielestä olevan puristisia ja ihannoivan standardoitua kielimuotoa.

Venäjän ulkopuolella puhuttujen suomalais-ugrialaisten vähemmistökielten osalta kieli-ideologioiden ja kielellisen identiteetin tutkimusta on tehty runsaammin. Uusimmista tutkimuksista Pasanen (2015) kuvaa erittäin uhanalaisen vähemmistökielen, inarinsaamen, onnistunutta revitalisaatiota, jossa keskeisinä tekijöinä ovat olleet yhteisön suotuista kielellinen kulttuuri, yhteisössä tehty revitalisaation tavoitteiden ideologinen selkiyttäminen (Fishman 2001: 17) sekä yhteisön avoimuus ulkopuolisia kohtaan. Inarinsaamea puhutaan vain Suomessa, mutta esimerkiksi pohjoissaamen puhujien identiteetinrakennus ylittää valtioiden rajat. Seurujärvi-Kari (2012) kuvaa tutkimuksessaan saamelaisen revitalisaation toteutumista sekä vähemmistökansaintiteetin rakentumista valtion rajat ylittävällä saamelaisalueella. Muuttoliike kaupunkeihin muuttaa saamen kielen merkitystä identiteetille ja yhteiskunnallisen tuen puutteessa kaupungistuminen johtaa usein kielelliseen ja kulttuuriseen assimilaatioon. Saamen kielen merkitystä saamelaisyhteisön rakentumisessa Seurujärvi-Kari kuvaa keskeiseksi. Hän osoittaa, että globaali alkuperäiskansaliike on edesauttanut saamelaisia vaatimaan oikeuksiaan kansallisella tasolla. Vepsäläisistä ei ole tutkimuksessa totuttu puhumaan alkuperäiskansana, mutta kuten myöhemmin osoitan (ks. artikkeli II), tällä kategorialla on nykyisellään merkitystä vepsäläisille ainakin Karjalan tasavallan alueella. Perinteisen saamelaisalueen ulkopuolella Helsingissä elävien saamelaisen suhdetta saamen kieleen identiteetinrakentamisstrategioiden näkökulmasta on selvittänyt myös Lindgren (2000). Kriittisen etnografisen sosiolingvistiikan viitekehyksessä saamenkielisten identiteetin rakentamista ja kieli-ideologioita on tutkinut Pietikäinen (esim. 2008, 2012). Viron kielivähemmistöjen, seton ja võron kielen puhujien kielellistä identiteettiä ovat tutkineet mm. Kadri Koreinik (2011) sekä Külli Eichenbaum ja Karl Pajusalu (2001).

2 VEPSÄLÄISYHTEISÖJEN PIENENEMISEN TAUSTA JA KIELELLINEN UHANALAISTUMINEN YHTEISÖJEN ARJESSA

Tässä luvussa taustoitan vepsäläisten vähemmistöaseman syntyä ja kehitystä 1900-luvulta 2000-luvulle. Lisäksi luon katsauksen vepsän kielen ja sen puhujien nykypäivään aiemman tutkimuksen valossa. Laajemman yleiskatsauksen vepsäläisiin liittyvästä tutkimuksesta saa teoksista Pimenova & Strogalsčikova & Suurhasko (1989), Heikkinen & Mullonen (1994), Saressalo (2005b), Puura ym. (2013) ja Strogalsčikova (2016).

2.1 VEPSÄLÄISTEN VÄHEMMISTÖASEMAN SYNTY

2000-luvun vepsäläisyyttä ei voi mielekkäästi tarkastella erillään vepsäläisten vähemmistöasemasta ja kaksikielisyydestä. Vaikka vepsäläiset ovat olleet lukumäärältään venäjänkielisiä vähälukuisempia yksittäisiä kyliä tai kyläverkoja laajemmilla hallinnonalueilla jo vuosisatoja, vasta viimeisen sadan vuoden aikana vepsäläisalueet ovat verkottuneet tiiviisti osaksi suurempia keskuksia ja hallinnon rakenteita. (Grünthal 2011.) Vielä 1900-luvun alkupuolella vepsäläisalueella on ollut useita kyliä, jotka ovat olleet lähes täysin vepsänkielisiä. Vähemmistöasema perinteisellä vepsäläisalueella on näin pääosin 1900-luvun kehityksen tulosta.

Väestölaskennoissa kansallisuudeltaan vepsäläisiksi ilmoittautuneiden lukumäärä on laskenut 1930-luvun runsaasta 30 000:sta 2010-luvun 5936:een eli alle viidesosaan. Vepsän kieltä osaavien määrä on vähentynyt kahdeksassa vuosikymmenessä vielä enemmän, ehkä noin kymmeneen prosenttiin. Vepsän kielen osaamista tai äidinkieltä ei ole tilastoitu väestönlaskennoissa johdonmukaisesti (Neuvostoliiton väestönlaskentojen äidinkielen, kielitaidon ja kansallisuuden kategorioiden ongelmista ks. Lallukka 1990: 71–82). Esimerkiksi toiseksi uusimmassa, vuoden 2002 väestönlaskennassa äidinkieltä ei kysytty. Tuolloin vepsän kieltä ilmoitti osaavansa kaiken kaikkiaan 5753 henkeä. Vuonna 2010 äidinkieltä kysyttiin jälleen väestönlaskennassa. Lisäksi kysyttiin erikseen myös eri kielten osaamisesta. Vepsää ilmoitti osaavansa vuonna 2010 3613 henkeä, joista kaikki eivät kuitenkaan ilmoittaneet olevansa vepsäläisiä. (Strogalsčikova 2016: 180–181.) Väestönlaskentatietoja käsitellään tarkemmin III artikkelissa. Väestönlaskentojen lukumääriin täytyy suhtautua suuntaa-antavina tietoina: emme tiedä, miten kysymykset etnisyydestä, äidinkielestä ja kielitaidosta on esitetty ja miten kukin vastaaja on ne ymmärtänyt (Lallukka 1990: 82).

Vepsäläisten kielelliseen assimilaatioon on useita syitä. 1930-luvulle saakka etenkin keskivepsäläinen alue nykyisessä Leningradin oblastissa oli

etnisesti pääosin homogeeninen, ja yksikielisten vepsänpuhujien määrä oli huomattavan suuri. Vepsänkielisten kylien väliset verkostot särkyivät Neuvostoliiton sosio-poliittisten muutosten vuoksi viime vuosisadan kuluessa. 1920-luvulta alkaen vepsäläisiin (kuten myös samoilla alueilla eläviin venäläisiin) ovat vaikuttaneet teollistuminen, maatalouden kollektivisointi, keskitetty hallinto, muuttoliike maaseudulta kaupunkeihin sekä venäjänkielisten muutto vepsänkielisiin kyliin ja yhtenäisen median leviäminen. (Grünthal 2011: 271–273; Strogalsčikova 2005: 225–233). Vepsäläisalue sijaitsi toisen maailmansodan rintamalinjoilla, ja vielä toistaiseksi ei ole kattavaa kuvaa siitä, minkälainen vaikutus sodalla on ollut vepsäläisyhteisöihin. Lopullisesti vepsäläisten kylien verkostot hajosivat toisen maailmansodan jälkeen.

1920-luvulla ja aluksi 1930-luvullakin Neuvostoliitossa harjoitettiin lyhytaikaisesti ainakin muodollisesti vähemmistökansoille ja -kielille suotuisaksi katsottavaa politiikkaa. Tämän alkuperäistämiseksi, kirjaimellisesti juurruttamiseksi (ven. *korenizacija*) kutsutun projektin taustalla oli ajatus siitä, että kommunismin levittäminen tapahtuisi tehokkaimmin etnisten ryhmien omalla kielellä: väestön kouluttaminen toisi lisää lukutaitoista työvoimaa erityisesti neuvostohallintoon. Sen vuoksi vähemmistökielten käyttöön kannustettiin paikallishallinnossa, mediassa ja koulutuksessa. (Grenoble 2003: 44–45.) Ensimmäinen kirjakieli kehitettiin vepsällekin, tosin vasta 1930-luvulla, pääosin vuosina 1934–1937. Vepsän standardikielen kehittäjinä toimivat tuolloin ensisijaisesti äidinkielliset vepsänpuhujat. Lyhyellä ajanjaksolla julkaistiin vepsänkielisiä käännöksiä alkeisoppikirjoista ja vepsä otettiin myös käyttöön kouluissa. (Musaev 2007.) Tutkimusaineistossani on henkilöitä, jotka ovat opiskelleet vepsänkielillä alaluokilla 1930-luvulla ja monilla on muistoja aiempien sukupolvien saamasta vepsänkielisestä opetuksesta. Tämä lyhyt kirjakielen kausi on merkittävä niin vepsäläisyyden kuin muidenkin Neuvostoliiton vähemmistökieliryhmien rakentumisen kannalta sen vuoksi, että viimeistään silloin Neuvostoliitossa juurrutettiin ajatus kielen keskeisimmästä roolista etnisyyden määrittäjänä. Virallisesti tunnustettu kieli, jolla oli normitettu kirjallinen muoto, oli ensisijainen edellytys etnisten ryhmien omien instituutioiden luomiselle. (Grenoble mts. 45.)

Vepsäläisillä ei ole koskaan ollut koko alueen kattavaa tunnustettua vepsäläisaluetta. Osana *korenizacijaa* Neuvostoliiton kansat jaettiin kolmeen ryhmään, joiden itsemääräämisoikeuden laajuuden luokittelussa annettu status määritteli. Tämän, niin kutsutun etnoterritorialismin perintönä syntyi Venäjän nykyinen federatiivinen rakenne kansallisine alueineen. (Prina 2016: 24–30.) Ylemmän tason kansanryhmille perustettiin tasavaltoja, kuten esimerkiksi karjalaisten nimikkotasavalta, alemman tason kansanryhmille itsemääräämisoikeudeltaan vaatimattomampia yksiköitä, jollaisia olivat ensimmäiset viralliset vepsäläisalueetkin. Vuonna 1927 perustettiin kaksi erillistä vepsän kansallista yksikköä Karjalan tasavaltaa edeltäneelle hallinnon-alueelle sekä Leningradin oblastiin. Leningradin alueelle perustettiin vielä lisää kansallisia yksiköitä vuonna 1932. Nimikkoalueiden väestöstä valtaosa oli tällöin vepsäläisiä. (Joalaid 1998; Kurs 2001: 72–74.)

Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikka muuttui täysin jo vuonna 1937. Vepsän kansalliset alueet lakkautettiin ensin Leningradin ja Vologdan alueilta. Kansojen hierarkiassa ylimpänä olevien nimikkokansojen itsemääräämisoikeudet säilyivät statuksettomia kansanryhmiä laajempina. Myös Karjalan tasavallan alueen pohjoisvepsäläisten ryhmän tilanne oli siinä mielessä muiden alueiden vepsäläisiä parempi, että vepsäläinen Šoutjärven kansallinen piiri lakkautettiin vasta 1956. (Kurs 2001: 73–75; Pimenov & Strogalščikova 1994: 33.)

Vuonna 1937 hävitettiin 1930-luvun alkuvuosina luotu vepsän ensimmäinen kirjakieli ja lakkautettiin kielen opetus sekä julkaisutoiminta (Musaev 2007). Vepsän kielen käyttö opetuksessa, hallinnossa ja muilla virallisilla käyttöalueilla eli domeeneilla loppui heti alkumetreillään, eikä sitä otettu uudelleen käyttöön ennen Neuvostoliiton hajoamista. (Puura ym. 2013: 42–52.) Seuraavina vuosikymmeninä työ- ja koulutusmahdollisuudet houkuttelevat reuna-alueiden kylistä vepsäläistäustaisia nuoria suuriin kaupunkeihin ja keskuksiin, kuten Karjalan Petroskoihin sekä silloiseen Leningradiin. Seka-avioliitot lisääntyivät. Koulutusjärjestelmää uudistettiin Neuvostoliitossa 1960- ja 1970-luvuilla, ja silloin alettiin voimakkaasti korostaa venäjän kielen asemaa ja yleisneuvostoliittolaisia ja erityisesti venäläisiä arvoja sekä ajatusmaailmaa (ks. Grenoble 2003: 57–59). 2. maailmansodan jälkeen aikuistuneella sukupolvella ei näin ollen ollut pääsyä vepsän kansan historiaan ja kulttuuriin koulussa tai kirjallisten lähteiden kautta, ja sen on katsottu murentaneen suhdetta vepsäläisyyteen. (Grünthal 2011; Strogalščikova 2016: 123.)

2.2 VEPSÄN REVITALISAATIOPYRKIMYKSET

Vepsän kielen kehittämisen ongelmia kuvaa erinomaisesti Lindgrenin (2010) kielisosiologiseksi viivästymäksi nimittämä ilmiö. Kielisosiologisella viivästymällä Lindgren viittaa siihen, että 1900-luvun modernisaatio ja globalisaatio ovat tulleet vepsän kaltaisten vähemmistökielten puhujayhteisöihin enemmistökielisinä. Kun vepsän revitalisaatio- ja standardoimistoimia on päästy harjoittamaan uudelleen vasta venäjänkielisen koulutusjärjestelmän ja laajalevikkisen median vakiintumisen jälkeen 1900-luvun lopussa, on vähemmistökielen kehittäjillä täytettävänäään valtava aukko domeeneilla, jotka ovat jo vakiintuneet enemmistökielisisi.

Vepsän kielen voimaannuttaminen ja uuden kirjakielen kehittäminen liittyvät Neuvostoliiton viimeisinä vuosina alkaneeseen vähemmistökansojen liikehdintään, joka syntyi poliittisten olojen vapautuessa 1980-luvun lopulla. Perestroikan jälkeen Neuvostoliiton talous romahti, Itä-Euroopan kansandemokratiat ja Neuvostoliiton tasavallat vapautuivat vähitellen. Etnoterritorialismin perintö loi pohjan etnisille revitalisaatioliikkeille, ja Venäjän vähemmistökansatkin ryhtyivät vaatimaan oikeuksiaan. (Ks. esim. Prina 2016

24–27.) Vepsän revitalisaatioliikkeen alkuna on pidetty Petroskoissa vuonna 1988 järjestettyä konferenssia, jonka tavoitteena nimensä⁶ mukaisesti oli tarkastella vepsäläisten taloudellisen ja kulttuurisen kehityksen ongelmia. (Strogalščikova 2016: 124–131.)

Vepsäläisliikkeen keskeisenä vaatimuksena oli aluksi yhteinen autonominen vepsäläisalue. Vepsäläisten kongressi vaati vuonna 1989 Neuvostoliiton viranomaisilta oman nimikkoalueen perustamista, mutta tuloksetta. Vuosina 1992–1993 Karjalan tasavallassa vepsäläisalueen keskuskylät saivat kansallisen statuksen, ja kylistä muodostettiin Vepsän volosti vuonna 1994. Se lakkautettiin kuitenkin vuonna 2005. (Klementjev & Kožanov & Strogalščikova 2007: 17, 80; Strogalščikova 2016: 122.) Vepsäläisliikkeen keskeisin toimija, *Vepsän kultur'sebr* ('Vepsän kulttuuriseura'), perustettiin konferenssia seuranneena vuonna 1989 Petroskoissa (Zaiceva 2007: 137–138). Seuran johdolla vepsäläisliike pyrki elvyttämään vepsäläisyyttä: tietoa vepsäläisestä kulttuurista ja historiasta sekä vepsäläisten nykyhetkestä ryhdyttiin levittämään pääosin kirjallisten julkaisujen avulla. Vepsän kulttuuriseura perusti vepsäksi ja venäjäksi ilmestyvän *Kodima*-lehden vuonna 1993 toimimaan vepsäläisten äänitorvena (Strogalščikova mts: 123).

Vepsän kielen tutkimus sekä korpussuunnittelu (kielen standardointi ja kielenhuolto) on vakiintunut Petroskoihin, siellä erityisesti Petroskoin yliopistoon ja Venäjän tiedeakatemian Karjalan tutkimuskeskukseen (Puura ym. 2013: 6–7). Petroskoissa toimii terminologiaa ja ortografiaa ohjaava ryhmä (Zaiceva 2005; 2015: 160). Kirjakielen tärkeimmät kehittäjät ovat olleet vepsäläiset Nina Zaiceva ja Maria Mullonen, jotka ovat tunteneet aiemman, 1930-luvulla kehitetyn kirjakielen, mutta toisaalta myös kylissä puhutun vepsän ja sen eri murteet. Lisäksi heillä on kieltä kehittäessään ollut käsitys muiden itämerensuomalaisten kielten yleiskielistä, erityisesti suomesta. Vepsän uutta yleiskieltä on näin ollen rakennettu 1930-luvulla laaditulle pohjalle, mutta nyt kielen kehittäjillä on ollut käytössään varhaisemman kirjakielen mallin lisäksi neuvostoaikana kerätyt kenttämateriaalit ja niiden pohjalta laadittu tutkimus. Neuvostoliiton hajottua myös yhteydet ulkomaalaisiin tutkijoihin ja ylipäänsä länsimaisen kielentutkimuksen vaikutteisiin ovat tiivistyneet. Kielentutkimuksen ja -suunnittelun ohella vepsäläisyyttä on pyritty vahvistamaan myös kaunokirjallisuuden keinoin. Runouden ohella vepsäläisyyden rakentumisen näkökulmasta merkittävä teos on Nina Zaicevan laatima vepsänkielinen eepos *Virantanaz* (Zaiceva 2012), joka yhdistää folklorea, historiallisia kertomuksia, tutkimuksen viimeaikaisia löytöjä kirjoittajan omiin havaintoihin ja mielikuvitukseen runomuodossa (Zaiceva 2015: 162). Eepoksen metriikka nojaa vepsäläiseen itkuvirsiperinteeseen (ks. Zaiceva & Žukova 2012).

1990-luvun alun innostus revitalisaatiotoimissa on kuitenkin laantunut 2000-luvulla (Zaiceva 2015: 158). Revitalisaatioliikkeen tavoitteista yhtenäis-

---

⁶ "Вепсы: проблемы развития экономики и культуры в условиях перестройки", Petroskoi, lokakuu 1989.

nen vepsäläisalue jäi saavuttamatta. Myöskään vepsän kielen opetuksen määrä kouluissa ei ole lisääntynyt toivotulla tavalla, vaan vepsäläisalueiden kouluja on päivittäin suljettu lasten vähyyden vuoksi. Vepsän kielen asema Petroskoin yliopistossa on heikentynyt ja opiskelijamäärät ovat hyvin pieniä. Laajemmassa mittakaavassa Venäjän kielipoliittisessa ilmastossa on tapahtunut muutos 1990-luvun pluralistisemmista arvoista Putinin kausien ”suurta venäjän kieltä” painottavaan venäläiseen identiteetinrakennukseen (ks. Prina 2016: 221–222; Zamjatin 2018: 39–40). Kielipesätoimintaa (ks. esim. Pasanen 2010) yritettiin käynnistää myös vepsäläisalueilla yhdessä karjalan kielen elvytysprojektin kanssa. Valtiollinen viranomaistaho kuitenkin vastusti kielipesätoimintaa sillä perusteella, että katsoi kaksikielisyyden haitalliseksi lapsille. Vepsänkielisiä kielipesiä ei yrityksistä huolimatta pystytty perustamaan lainkaan. (Henkilökohtainen tiedonanto, Annika Pasanen, 2018.)

2.3 VEPSÄN KIELEN NYKYPÄIVÄ JA VEPSÄLÄISYYDEN TUTKIMUS

Vaikka vepsäntutkimusta ei ennen 2000-lukua varsinaisesti kytketty sosiolingvistiseen viitekehukseen, vepsän kielen ja sen puhujien tilanteesta – esimerkiksi vepsän käyttöön vaikuttavista tekijöistä, kaksikielisyydestä ja kielenvaihdosta – on kirjoitettu vepsän tutkimuksen alkuajoista saakka. Jo ensimmäiset vepsän tutkijat kuten A. J. Sjögren toivat esiin epäilyksensä vepsän kielen elinvoimaisuudesta venäjän kielen vaikutuksen alla. (Ks. esim. Branch 1973: 83–92; Grünthal 2007; Puura ym. 2013: 3–4.)

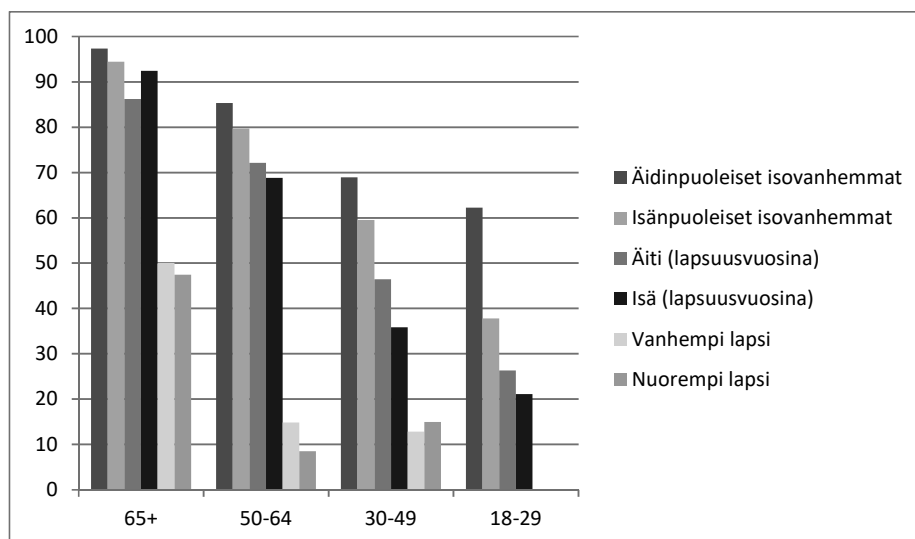
Vepsäläiset tutkijat alkoivat selvittää vepsän kielen tilannetta ja tulevaisuudennäkymiä 1980-luvun alussa ennen varsinaisen revitalisaatiokauden alkua. Todennäköisesti eniten on viitattu tutkimusprojektiin, jossa tehtiin laajat kenttätyöt vuosien 1981–1983 aikana. Projektin tuloksia on analysoinut pääasiassa Zinaida Strogalsčikova (esim. 1989, 2005, 2016), mutta valitettavasti kattavaa raporttia tai esimerkiksi aineistonkeruun periaatteiden kuvausta ei ole julkaistu (ks. kuitenkin Jääts (2017: 8–10) projektin toteutuksesta). Projektissa kerättiin tietoja kielenkäytöstä, kielellisestä assimilaatiosta ja kielellisistä asenteista 4860 vepsäläiseksi oletetulta henkilöltä⁷, jotka asuivat eri puolilla vepsäläisaluetta. Määrä on erittäin merkittävä, kun otetaan huomioon, että vepsäläisiksi ilmoittautuneita oli vuoden 1989 väestönlaskennassa 12 142. Laajempia haastatteluja tehtiin 756 vastaajan kanssa. (Strogalsčikova 2005: 171.). Vuonna 2002 tehtiin Petroskoista käsin toinen laajahko sosiolingvistinen aineistonkeruu, jossa tosin keskityttiin ainoastaan Karjalan tasavallan vepsäläisiin (ks. Klementjev 2003). Strogalsčikovan

---

⁷ Jäätsin (2017:9) haastattelema Strogalsčikova kertoo, että haastatellut oletettiin vepsäläisiksi sillä perusteella, että paikalliset kyläneuvostojen työntekijät tiesivät heidän olevan vepsäläisiä riippumatta siitä, mikä heidän kansallisuudekseen oli virallisesti kirjattu.

(2005: 179) mukaan jälkimmäisessä selvityksessä on nähtävissä selvä ero vepsäläisten ”etnolingvistisessä itseluottamuksessa”: hänen mukaansa aineisto osoittaa vepsäläisten vahvistuneen halun kehittää ja ylläpitää kieltään. Karjalan tasavallan alueella revitalisaatioliikkeen vaikutus on tuolloin varmasti ollutkin varsin näkyvää. Vuoden 2002 tutkimuksen rajaaminen Karjalan tasavallan alueelle jättää kuitenkin huomiotta suurimman osan nykyisistä vepsän kielen puhujista, jotka elävät Leningradin alueella. Merkilläpantavaa on myös, ettei kumpikaan edellä mainituista tutkimuksista kerro vastaajien varsinaisista kielellisistä käytänteistä, vaan niistä saadaan tietoa ilmituodusta kielellisistä asenteista. Asenteet ja käsitykset ovat kuitenkin tilannesidonnaisia, ja aineistonkeruutavan vaikutusta vastauksiin on mahdotonta arvioida, sillä tutkimusten menetelmiä ei ole vepsän tilannetta kuvaavissa julkaisuissa selvästi kuvattu.

ELDIA-tutkimus (Puura ym. 2013) vahvisti jo aiemmin saatua käsitystä (ks. Strogalsčikova 2005, 2008) siitä, että vepsän kielen käyttö on kaikilla domeeneilla vähentynyt nopeasti. Vepsää opitaan enää erittäin harvoin kotona. ELDIA:n tulokset havainnollistavat tätä kielen siirtymisen katkeamista todentamalla nopeasti edenneen muutoksen vepsän puhumisessa lapsille (ks. kuvio 2). Yli 65-vuotiaista lähes puolet oli puhunut vepsää lapsilleen, mutta 50–65-vuotiaista näin oli tehnyt enää n. joka kymmenes. 30–49-vuotiaista hieman suurempi osa oli puhunut vepsää lapsilleen. Nuorimmasta ikäluokasta vain harvalla oli aineistonkeruuaikana lapsia, joten emme voi varmasti sanoa, onko nuorten keskuudessa yhtä harvinaista puhua lapselle vepsää. (Puura ym. mts. 91–101.)

Kuvio 2 ELDIA-vastaajien itse ilmoitettu vepsän kielen käyttö perheenjäsenten kanssa (Puura ym. 2013: 97).

Yksikielisiä vepsän puhujia ei ole ja sujuviksi vepsän kielen puhujiksi itsensä arvioivat ovat pääosin hyvin iäkkäitä. Yli 65-vuotiaiden ikäluokassa yli 80 % ilmoitti ymmärtävänsä ja puhuvansa vepsää sujuvasti. Ero 50–64-vuotiaiden ikäryhmään on huomattava, sillä nuoremmasta ikäryhmästä alle kolmannes koki puhuvansa vepsää sujuvasti, toinen kolmannes hyvin, kolmas kolmannes kohtalaisesti ja lähes 10 % huonosti tai ei ollenkaan. Nuorimman ikäryhmän edustajat sanoivat osaavansa vepsää suhteessa paremmin kuin 30–49-vuotiaiden ryhmään kuuluneet, mutta se selittynee sillä, että nuorin ikäryhmä oli erityisen valikoitunut joukko, jossa oli mukana useita vepsän kielen yliopisto-opiskelijoita ja muita kielen asiantuntijoita (ks. Puura ym. 2013: 27, 102–111).

Venäjän kieli oli ELDIA-tutkimuksen mukaan täysin odotustenmukaisesti vepsäläisvastaajien vahvin kieli. Yhdeksän kymmenestä vastaajasta kertoi osaavansa venäjää sujuvasti sekä suullisesti että kirjallisesti, mikä vahvistaa kielenvaihdon nopean etenemisen. (Puura ym. 2013: 108–111.)

Vaikka ELDIA-tutkimukseen osallistuneet vepsäläiset periaatteessa olivatkin verrattain halukkaita identifioitumaan vepsäläisiksi ja käyttämään vepsän kieltä, ei vepsän kielelle juuri löydetty käyttömahdollisuuksia arjessa. Vepsää käytetään pääasiassa epävirallisissa yhteyksissä: sukulaisten kanssa, kotona sekä ystävien ja naapurien kanssa. Sen sijaan virallisissa ympäristöissä (kirkko, kirjasto ja viranomaiset) 90 % vastaajista ei oman raportointinsa mukaan käyttänyt koskaan vepsää. Vastaajat sanoivat käyttävänsä venäjää vepsää enemmän kaikilla elämänalueilla. Kotonakin lähes 90 % vastaajista kertoi käyttävänsä aina venäjää. Vepsän asema kotikielenäkin on näin ollen äärimmäisen uhattu. Kolme neljästä vepsäläisestä vastaajasta koki vepsän käyttämisen vaikeaksi useimmilla elämänalueilla, jotka kuuluvat erottamattomasti kaupungistuneeseen yhteiskuntaan. Näitä domeeneja olivat politiikka, teknologia, talous ja viralliset asiat ylipäänsä. Moni vastaaja oli sitä mieltä, ettei vepsän kielessä ole riittävää sanastoa näille alueille tai että he eivät ainakaan tunne uudissanastoa. (Puura ym. 2013: 108–111.)

Vepsän kielen opetus on vaatimattomasta määrästäan huolimatta merkittävä tekijä, joka jää tässä tutkimuksessa sivuun. Vepsää ryhdyttiin 1990-luvulla opettamaan kouluissa ja yliopistossa. Perusopetuksessa vepsän kielen opetuksen määrä ja opetuspaikat ovat vaihdelleet. Vepsää ei kuitenkaan ole missään käytetty opetuskielenä, vaan se on ollut ylimääräinen oppiaine, jota on opetettu korkeintaan muutama tunti viikossa, usein koulupäivien jälkeen. Petroskoin yliopistoon perustettiin karjalan ja vepsän kielen yhteinen oppituoli vuonna 1990. Tällä hetkellä vepsän kieltä ei opeteta omana pääaineenaan, vaan sitä opiskellaan osana suomen kielen opintoja. Vepsän opetus aloitetaan yliopistossa alkeista, eikä suurin osa opiskelijoista osaa lainkaan kieltä tullessaan opiskelemaan. (Puura ym. 2013: 39–40; Žukova 2008: 170–172.)

Koska vepsän kieli ei siirry perheissä sukupolvelta toiselle, vähäiselläkin koulutuksella on kuitenkin merkitystä vepsän kielen siirtymisen ja revitalisaation kannalta (ks. esim. Crystal 2000: 130). Vaikka vepsän kielen opetuk-

sen määrä on tällä hetkellä todella vaatimaton, sen vaikuttavuuden tutkimuksella voisi olla käytännön seurauksia esimerkiksi opetuksen kehittämistä ajatellen ja tätä kautta tutkimus voisi hyödyttää revitalisaatiota tekemällä opetusta ja sen tarvetta näkyväksi. Tutkimuksella olisi merkitystä myös alueellisen tasapuolisuuden näkökulmasta, viitteellisen vepsäläisyhteisön rakentamisen näkökulmasta.

Vepsäläiset käyttävät pääasiassa venäjänkielistä mediaa, sillä vepsänkielisiä vaihtoehtoja on tarjolla hyvin vähän. Tärkein vepsänkielinen media on *Kodima*-lehti, jota sitäkään ei lähes 40 % ELDIA-vastaajista lue koskaan. Joka kolmas vastaaja kertoo lukevansa *Kodima*-lehden sen ilmestyessä kuukausittain. Noin 60 % katsoo joskus vepsänkielisiä televisio-ohjelmia ja vähän yli puolet vastaajista kuuntelee vepsänkielistä radiota ainakin joskus. Venäjänkielistä mediaa vepsäläiset käyttävät yhtä paljon kuin venäjänkielinen vertailuryhmäkin – tosin vepsäläisvastaajien keskimäärin vanhemmasta iästä johtuen uusmediaa käytettiin ainakin ELDIA-tutkimuksen teon aikaan jonkin verran vähemmän. (Puura ym. 2013: 111–115.) *Kodiman* ohella etnistä vepsäläistä mediaa edustavat vepsänkieliset ohjelmat Karjalan televisiossa sekä radiossa (ks. Puura ym. mts.: 80–85), mutta niiden saatavuus on rajoittunut Karjalan tasavallan alueelle, osa tosin on saatavilla internetin kautta. Näin ollen *Kodima* on ainoa koko perinteisen vepsäläisalueen tavoitettava media. Venäjänkieliset mediat ovat vepsäläisille tiedonvälityskanavina ehdottoman ensisijaisia suhteessa *Kodima*-lehteen (Puura ym. mts.: 166–170).

Grünthal (2009) on havainnollistanut vepsäläisen puheyhteisön hajomista iäkkään vepsänpuhujan verkostoja analysoimalla. Toisessa tutkimuksessaan Grünthal (2011) kuvaa keskivepsäläisten kylien kielellistä ympäristöä ja analysoi tekijöitä, joiden näkee murentavan vepsäläistä yhteisöä ja identiteettiä. Grünthal katsoo, että vepsäläisyyden katoamisen syynä on ollut yhteisön vaikeus sovittaa yhteen perinteisiin sitoutuvaa vepsäläisyyttä ja nopeasti modernisoitunutta yhteiskuntaa. 1900-luvun muutokset – vepsän kielen kouluopetuksen lakkautus 1930-luvulla, kyläkoulujen vähittäinen lakkauttaminen sitä seuranneina vuosikymmeninä ja kiello käyttä vepsää koulussa 1950- ja 1960-luvuilla – heijastuvat yhteisössä siirtyvien kieliasenteiden ja -ideologioiden muodossa vepsän kielen käyttöön yhä 2000-luvulla. (Grünthal mas: 287.) Samankaltaisten kielenkäytön kieltämiseen liittyvien traumojen on osoitettu vaikuttavan monien vähemmistökielten elinvoimaisuuteen (ks. esim. meänkielestä Winsa (1998: 118–120), inarinsaamesta Pasanen (2015: 85–90).

Koska vepsän kieli on perinteisesti nähty vepsäläisyyden essentiaalisena määrittelijänä, kielellisen identifioitumisen kysymyksiä on käsitelty myös (sosio)lingvistiikan ulkopuolella. Yllä mainittuja Strogalščikovan ja Klementjevin tutkimuksia pidetään venäläisessä diskurssissa (etno)sosiologisina. Vepsäläistä identiteettiä ovat folkloristeista pohtineet Kristi Salve (1998) ja Kaija Heikkinen (1998, 2004, 2006). Antropologi Laura Siragusa (2017) on tuoreessa tutkimuksessaan käsitellyt vepsän kielen käyttöä kylissä ja Petroskoissa oman tutkimukseni kanssa samankaltaisesta lähtökohdasta, jossa pe-

rinteisen puhujayhteisön ja revitalisaatioliikkeen käsityksiä asetetaan vastakkain. Siragusan pääväite on, että vepsän kielen elvyttäminen on kirjakielen kehittämiseen painottuessaan sivuuttanut suulliset perinteet.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA METODOLOGISET VALINNAT

Tässä luvussa esittelen tarkemmin sen teoreettisen viitekehyksen, johon tutkimukseni sijoittuu. Osatutkimusten analyyseissä sovelletut metodiset välineet esittelen alaluvussa 3.3.

3.1 KRIITTINEN SOSIOLINGVISTIIKKA JA ETNOGRAFIA

Tutkimustyöni sitoutuu lähtökohdiltaan kriittisen sosiolingvistiikan alueelle (ks. Pietikäinen ym. 2016; Heller, ym. 2018). Kriittisen sosiolingvistiikan keskeisiä tutkimuskohteita ovat yksilölliset ja yhteisölliset identiteetit sekä etnisiteetti (ks. esim. Heller & Duchêne 2007; Jaffe 2007, 2008, 2013; Pujolar 2007; Woolard 2016). Analyysin kohteina näissä tutkimuksissa ovat kieli-diskurssit ja niiden heijastamat kieli-ideologiat, joita tarkastellaan vähemmistökielten puhujien legitimitetin ja kielen omistajuuden näkökulmasta. Lähestymistapa käsitetään kriittiseksi sen vuoksi, että kielellisten käytänteiden taustalla vaikuttavat voimasuhteet, valta ja epätasa-arvo nostetaan tutkimuksen keskiöön. Usein kuvataan sitä, mitkä (kielelliset) resurssit kullekin ovat tärkeitä ja minkälaisia seurauksia tutkituilla sosiaalisilla prosesseilla on (Heller ym. 2018: 2). Aineistojen analyysi on kriittistä myös reflektiivisyytensä takia: tutkimuksessa pyritään systemaattiseen itsereflektointiin ja sen tiedostamiseen, kuinka tutkijoiden tavat puhua kielellisistä ja yhteisöllisistä ilmiöistä väistämättä kiinnittävät huomion niihin asioihin, joita aineistosta oletetaan löytyvän (Heller ym. mts: 30–31; Hammersley & Atkinson 2007: 14–18).

Tutkimustani voi luonnehtia etnografisesti orientoituneeksi, sillä tutkimuskysymykseni kumpuavat kenttätöyssä tehdyistä havainnoista (ks. 3.2). Myös suuri osa käyttämästäni aineistoista on kenttätöin kerättyä (ks. 4.1–4.2). Etnografialla tarkoitetaan empiiristä laadullista tutkimusta, jonka tarkoituksena on ymmärtää ihmisen toimintaa tietyssä yhteisössä suhteessa ympäröivään sosiaaliseen kontekstiin (Hammersley & Atkinson 2007: 1–2.) Toisin sanoen kyse on yhteisöllisesti tuotettujen merkitysverkostojen tunnistamisesta ja analyysistä, jonka kautta tutkija pyrkii ymmärtämään tutkimuksensa kohdetta. Etnografialle luonteenomaisia piirteitä ovat kenttätöin kerätyjen aineistojen lisäksi menetelmien ja analyttisten näkökulmien monipuolisuus, tutkittavan ilmiön havainnointi sen luontaisessa toimintaympäristössä sekä osallistuva havainnointi, kokemus ja sen reflektointi osana tutkimusprosessia. Etnografista tutkimusta tehdään monella humanistisella ja yhteis-

kuntatieteellisellä tutkimusalalla, ja sen vuoksi sen määritelmät voivat erota toisistaan paljonkin. (Lappalainen 2007: 11–12.) Tutkimuksen kenttänä voivat olla esimerkiksi koulut, työpaikat tai erilaisten teemojen ympärille rakentuneet toimintayhteisöt. Sosiolingvistisesti orientoituneissa suomalais-ugrilaisten vähemmistökielten tutkimuksissa etnografista metodologiaa ovat viime vuosina hyödyntäneet mm. Pasanen (2015: 56–57) ja Mononen (2013: 17–19).

Etnografisessa tutkimuksessa analyysi on tärkeää sitoa laajempaan sosiohistorialliseen kontekstiinsa (ks. Heller ym. 2018: 2), sillä tavoitteena on sekä kuvata että selittää tutkittavaa ilmiötä. 2000-luvun vepsäläisyydestä on toistaiseksi esitetty varsin vähän kuvauksia, minkä vuoksi kuvaamisen rooli on omassa tutkimuksessani verrattain suuri. Kielisosiologisesti painottunutta kuvausta edustavat väestönlaskentatietoihin ja keskivepsäläisaineiston kyselylomakkeisiin perustuvat tiedot vepsäläisten kielellisestä identifiikaatiosta I ja II artikkelissa. Haastattelu- ja sanomalehtiaineistosta esitetään edustavia esimerkkejä, jotka kuvaavat laajempia aineistosta esiin nousevia linjoja.

3.1.1 KIELI-IDEOLOGIAT

Yhdistävänä teemana väitöstutkimuksessani ovat kieli-ideologiat vepsäläisyyden määritelmien taustalla. Kieli-ideologioilla tarkoitetaan yleensä yhteisöllisesti rakentuvia järjestelmällisiä uskomuksia, mielipiteitä ja teorioita kielistä. Ne ovat kielenkäyttöön liittyviä kulttuurisia jäsennyksiä, jotka synnyttävät yhteisöllisiä, kielenkäyttöön liittyviä käytänteitä. (Ks. esim. Silverstein 1979; Garret & Coupland & Williams 2003; Mäntynen ym. 2012: 326–328 kieli-ideologian käsitteen erilaisista määrittelyistä.) Kieli-ideologiat ovat monin erilaisin tavoin sidoksissa siihen, miten hahmotamme ympäröivän todellisuutemme (esim. Schieffelin ym. 1998: 22–28; Blommaert 1999: 1–2; Kroskrity 2000b). Kieli-ideologioita voi identiteettien tavoin kuvata dialogisten prosessien verkostona, joka sekä rakentuu kontekstissaan että samalla luo sitä (ks. Blommaert mts: 10–11). Kieli-ideologiat ovat yhtä aikaa verrattain pysyviä yhteisöllisiä uskomuksia kielestä, mutta niiden kautta myös yksittäisen kielenkäyttäjän käytänteitä voidaan peilata laajemmin siihen sosiohistorialliseen kontekstiin, jossa ne rakentuvat (Mäntynen ym. ms. 328). Vaikka III osatutkimuksessa tarkastelun keskiössä on kielen tason ilmiö, kaksi- ja monikielisyyden heijastumat vepsän kielessä, sitoutuu tämäkin lähestymistapa perimmiltään ideologisiin kysymyksiin, sillä kuten artikkelissa esitän, kieli-ideologiat ja kielelliset elämäkerrat heijastuvat yksilöiden kielelliseen repertuaariin ja kielellisiin valintoihin.

Kielenpuhujien käsityksiä kielimuodoista on aiemmin tutkittu erityisesti kansanlingvistiikan tutkimusperinteessä (ks. esim. Mielikäinen & Palander 2014; Niedzielski & Preston 2000). Tällöin puhutaan kielitietoisuustutkimuksesta, jossa ei yleensä analysoida kielenpuhujien asenteiden taustalla vaikuttavia ja niiden heijastamia kieli-ideologioita, vaan julkilausuttuja käsi-

tyksiä kielestä. Asenteella tarkoitetaan tavallisesti täsmällisin tutkimusasetelmin selvitettävissä olevaa suhtautumistapaa jotakin asiaa, henkilöä tai tapahtumaa kohtaan. (Mielikäinen & Palander 2002: 88; Garret ym. 2003: 2–3.) Kieliasenteet ovat kielimuotoihin liitettyjä sosiaalisia arvotuksia, jotka reaalistuvat uskomuksina, ajatuksina, tunteina ja toimintana. Ideologia on siis asennetta laajempi käsite ja implisiittisenä tutkimuskohteena myös haastavampi. Esimerkiksi Wingstedt (1998: 12) on nimittänyt kieliasenteita kieli-ideologiseksi komponenteiksi alleviivaten sitä, että kieliasenteet ilmentävät niiden taustalla vaikuttavia kieli-ideologioita.

Vepsäläisten kaltaisissa monikielisissä yhteisöissä nousee esiin monenlaisia kieli-ideologisia kysymyksiä, sillä sekä enemmistö- että vähemmistökieliä ja kielellisiä käytänteitä arvioidaan erilaisten kieli-ideologioiden läpi (ks. esim. Jaffe 2013; Kroskrity 2009; Laihiala-Kankainen & Pietikäinen 2010.) ELDIA-projektin kyselytutkimuksessa (Puura ym. 2013: 140–151) selvitettiin vepsänpuhujien ja venäjänkielisen vertailuryhmän kieliasenteita niin vepsää, venäjää kuin englantiakin kohtaan. Vepsänpuhujat pitivät vepsää läheisenä, pehmeänä ja perinteisenä kielenä, kun taas venäjän kieltä luonnehdittiin muun muassa rohkeaksi, moderniksi, voimakkaaksi, älykkääksi ja koulutetuksi (mts. 146). Merkittävää on, että vepsänkieliset vastaajat antoivat venäjän kielelle kautta linjan positiivisempia määreitä kuin venäjänkielinen vertailuryhmä (mts. 150). Mahdollinen selitys tälle voi olla ns. kirjakielen vinouma (*written language bias*), joka vaikuttaa akateemiseen keskusteluun ja kielitieteelliseen ajatteluun ja sitä kautta myös tavallisen kielenpuhujan kielikäsityksiin (ks. Linell 2005: 11–12). Arkisessa vuorovaikutuksessa käytettyä kieltä pidetään usein formaalia standardoitua kielimuotoa huonompana, epäloogisena ja jäsentymättömänä, kun taas standardoitu kirjakieli nähdään kaikin tavoin ylivermaisena (ks. esim. Dufva ym. 2011: 27): on todennäköistä, että vepsäläisten arvotuksiin vaikuttaa venäjän kielen asema vahvana kirjakielenä. Venäjän kirjakieli nähtiin sitä paitsi jo neuvostoaikana erityisessä roolissa sosiaalisena pääomana ja osoituksena yksilön sivistyneisyydestä (Lähteenmäki 2015: 18).

Kielentutkijoiden ja kielen standardoijien käytänteitä ohjaavat sekä eksplikoidut että ääneen lausumattomat kieli-ideologiat. Kirjakielen kehittäjiin vaikuttavat yhtäältä ympäröivän yhteiskunnan ideologiat, toisaalta kansainvälisen tiedeyhteisön ajatukset. Yleiskieltä kehitettäessä ja kieltä revitalisoitaessa syntyy uusia normeja ja käsityksiä siitä, millainen puheena oleva kieli on (ks. esim. Pyöli 1996 ja Kunnas 2013 karjalan kielestä, saamen kielestä esim. Aikio 1988; Lindgren 2000). Kieltä standardoitaessa nojataan tyypillisesti ns. yksikieliseen tai monologiseen ideologiaan: kukin nimetty kieli halutaan nähdä erillisenä, sisäisesti yhtenäisenä ja muista kielistä selkeästi rajautuvana entiteettinään (ks. esim. Auer 2007: 320–321). Vepsän kirjakielen tapauksessa tämä on tarkoittanut ensisijaisesti tiukkaa erontekoa venäjän kieleen. Monikielisyys ja kielten kontakti-ilmiöt, esimerkiksi lainasanat ja koodinvaihdot, nähdään tyypillisesti uhkana standardoitavan kielen sisäiselle yhtenäisyydelle, kun taas alkuperäisenä pidettyjä elementtejä halutaan säilyt-

tää. Vepsässä jälkimmäinen tavoite on merkinnyt yhteiseen itämerensuomalaiseksi katsottuun taustaan nojaamista ja jossakin määrin myös siitä eroavien vepsän omaperäisten piirteiden korostamista (Zaiceva 2006): voi sanoa, että vepsäläinen kielenohjailu tasapainottelee säilyttämisen ja uudistamisen välillä.

Siragusa (2017: 136–142) on tulkinut vepsän kirjakielen kehityksen taustalla vaikuttavia venäläisiä kieli-ideologioita siten, että kieltä standardoidessaan Nina Zaiceva ja muut vepsän kielen kehittäjät olisivat sanastonkehitystyössä ”taipuneet” Venäjällä vallitsevaan ideologiaan, joka korostaa rikasta sanastoa sivistyneen ja korkeatasoisen kielen merkinä. Tämän osoituksena hän pitää sitä, että vepsän kirjakieleen on otettu mahdollisimman runsaasti sanastoa kaikista vepsän murteista. Vastaavasti vepsän monimutkaista morfosyntaksia ei hänen mukaansa arvostettaisi ideologisista syistä, sillä enemmistökieli venäjän morfosyntaksi on esimerkiksi sijakategoriassa yksinkertaisempi ja sen vuoksi olisi tyydytty vepsässäkin standardoimaan tietyn murteen mukainen muoto sen sijaan, että kirjakieleen olisi hyväksytty vaihtoehtoisia morfosyntaksia. Kirjakielen sanaston ja kieliopin kehittäminen ovat kuitenkin erityyppisiä prosesseja, eikä johtopäätöksen nähdäkseni tarvitse olla näin mustavalkoinen. Kuten muidenkin standardoitavien kielten, on vepsän sanastonkehityksen päämääränä yhtäältä huomioida kaikki murteet synonyymian keinoin, toisaalta luoda tarvittavia uudissanoja omaperäisistä aineksista esimerkiksi johtamalla. Kirjakielen omaksumisen näkökulmasta morfosyntaktisen variaation vähentäminen lienee kaiketi yleismaailmallinen pyrkimys, eikä sen tarvitse heijastella erityisesti venäläistä kieli-ideologiaa.

Vepsän kielen kuvauksiin ja sitä kautta kirjakielen kehittämiseen vaikuttaa myös vepsäläisten oman tutkimusperinteen lyhyt historia. Osa vepsäläisten tutkijoiden aiemmista tutkimuksista on perustunut pääosin tutkijan omaan kielelliseen intuitioon (esim. Zaiceva 1981), mutta uudemmissa tutkimuksissa on hyödynnetty aineistokeräelmiä eri murteista (esim. Zaiceva 2001; 2016). Eri lähtökohdista tehdyt kielen kuvaukset ovat tuottaneet erityyppisiä näkemyksiä kielen rakenteesta ja sisäisestä variaatiosta, sillä varhaisemmissa kuvauksissa ei ole pystytty huomioimaan kaikkea vepsän kielen variaatiota, sillä murreaineistoa ei ole ollut saatavilla. Vähemmistökielten tutkimuksissa on osoitettu, että kieltä revitalisoitaessa perinteiset kielenpuhujat saattavat samalla jäädä syrjään kirjakielen kehittämisestä, jos akateeminen (uus)puhujayhteisö ei uutta kirjakieltä rakentaessaan ota kieliyhteisön sisäistä variaatiota huomioon (ks. esim. Hornsby 2015: 118–119). Olen I artikkelissa koettanut selvittää, minkälaisin tavoin erilaiset vepsänpuhujayhteisöt suhtautuvat vepsän kirjakieleen ja pitävätkö he kirjakielen hallintaa merkittävänä osana vepsän kielen osaamista.

Kuten jo aiemmin (ks. 1.4) tuli esille, viimeaikaisissa suomalais-ugrilaisten vähemmistökielten tutkimuksissa on usein noussut esille kielellinen purismi tai ideaalikieli-ideologia (Schiffman 1996; Piippo ym. 2016: 91), jonka on katsottu heijastuvan vähemmistöjen omaa kieltänsä kohtaan osoit-

tamiin arvostuksiin (ks. Jedygarova 2016; Pischlöger 2016; Janurik 2015; Tánczos 2018). Purismi on yksi voimakkaimmista kieli-ideologioista, ja niin enemmistö- kuin vähemmistökielten tapauksissa siihen liittyy usein kielen suojeluun liittyvä diskurssi (esim. Jaffe 2008). Schiffmanin (mts. 61–63) mukaan purismi rakentuu uskomukselle, jonka mukaan kukin kieli on jossakin määrittelemättömässä historian vaiheessa ollut olemassa puhtaassa muodossaan, ja että tähän muotoon on kielen puhtautta vaalien mahdollista palata. ELDIA-kysely osoitti, että vaikka vepsän puhujat ovat hyvin tietoisia siitä, kuinka vepsää ja venäjää käytetään vuorovaikutuksen jaettuina resursseina ja kieliä ”sekoitetaan” runsaasti, ei suuri osa puhujista pidä sitä hyväksyttävänä (Puura ym. 2013: 140–141). Puhtaan vepsän kielen ideaalina pidettiin yleisesti vanhojen ihmisten kylissä puhumaa kieltä (mts. 153).

Käsitykset vepsän kielestä heijastuvat väistämättä käsityksiin siitä, kenellä on vastuu vepsän kielen ylläpidosta. Vastuu kielen ylläpidosta sekä sosiaalisten toimijoiden keskinäiset voimasuhteet ovat tärkeä aihepiiri kielellisen revitalisaation näkökulmasta (ks. Huss 2006). Lainsäädäntö antaa viralliset kehykset kielen statukselle ja koulutukselle, mutta vastuu kielen säilymisestä nähdään myös tutkijoilla ja kielen kehittäjillä, nykyisessä kielenelvytyskirjallisuudessa kuitenkin ensisijaisesti kielenpuhujilla itsellään (Huss mts: 584–587). Vepsän kielen ohjailu on pääosin syntyperäisten vepsänpuhujien hallussa, mutta kielipoliittista valtaa heillä ei ole. IV artikkelissa pohdimme, miten vastuukysymykset heijastelevat kieliyhteisön tilaa.

3.1.2 VENÄJÄN KIELELLINEN KULTTUURI JA KIELIPOLITIikka

Vähemmistökielen revitalisaatiopyrkimyksiin kuuluu kiinteästi kielen laillisen aseman vahvistaminen virallisen kielipolitiikan keinoin (ks. esim. Spolsky 2004; Zamjatin 2014). Kielipolitiikka on perimmiltään valtaapitävien kieli-ideologioihin pohjautuvaa toimintaa. Venäjän kielellinen kulttuuri (ks. Jedygarova 2016: 330–335; kielellisen kulttuurin käsitteestä Schiffman 1996) heijastuu valtion ja sen pienempien hallinnon yksiköiden harjoittamaan kielipolitiikkaan. 2000-luvun Venäjän kielellistä kulttuuria luonnehtii venäjän kielen idealisointi, venäjän esittäminen edistyneimmän kulttuurin, teknologian ja kansojen välisen kommunikaation kielenä. Venäjän kielen asemaa venäläisyyden rakentumisessa korostetaan voimakkaasti ja sen katsotaan rikastavan myös muiden federaation kansallisuuksien henkistä kulttuuria. (Zamjatin 2014: 17–18; Vanhala-Aniszewski 2010.) Lisäksi vallalla on yleinen kielellinen preskriptivismi ja puristinen ideologia. Kielellisen puhtauden tavoittelu on kirjattu jopa valtiollista kieltä koskevaan lakiin⁸, joka kieltää käyttämästä sellaisia sanoja tai ilmauksia, jotka eivät vastaa nyky-

⁸ Laki Venäjän federaation valtiollisesta kielestä ”*O gosudarstvennom jazyke Rossijskoi Federatsii*”.

venäjän kirjakielen normeja. Taustalla voidaan nähdä pelko siitä, että kielellisten vaikutteiden mukana tulee myös laajempia epätoivottuja vieraita ideologisia vaikutteita (Lähteenmäki 2015: 27–28.)

Nykyinen Venäjä on kielipolitiikaltaan nationalistinen ja vähemmistökielten asemaa on 2000-luvulla tietoisestikin heikennetty esimerkiksi vähentämällä vähemmistökielten opetuksen määrää (ks. esim. Prina 2016: 221–222). Usko siihen, että monikielisyys on haitallista sekä yksilölle että yhteiskunnalle, vaikuttaa laajasti niin Venäjällä kuin Euroopassakin (esim. Laakso ym. 2016: 2). Tuore esimerkki on kesällä 2018 hyväksytty uusi kielilaki, jonka mukaan etnisissä nimikkotasavalloissa venäjänkielisten koululaisten ei enää tarvitse opiskella vähemmistökieltä sillä perusteella, että heidän venäjän kielen osaamisensa vaarantuisi vähemmistökieltä opiskeltaessa⁹.

Venäjän vähemmistökielipolitiikkaa on luonnehdittu deklarativiseksi. Se tarkoittaa, että lainsäädännössä annetaan lupa käyttää vähemmistökieliä, mutta niiden käyttöä ei kuitenkaan erityisesti tueta. Näin ollen laeilla ei usein ole käytännössä merkitystä. (Zamjatin 2014: 139). Vepsäläisten osalta tiedetään, että monilla on käsitys vepsän kieleen liittyvien lakien olemassaolosta, mutta ne, jotka lakeja tuntevat lähemmin, kokevat, ettei niistä koidu erityistä hyötyä (Puura ym. 2013: 157). Venäjän virallinen kielipolitiikka on ylipäätään epäselvästi eksplikoitu, minkä vuoksi median roolin on aiemmassa tutkimuksessa katsottu korostuvan kieli-ideologisten diskurssien levittämisessä verrattuna virallisiin linjauksiin (Vanhala-Aniszewski 2010: 104).

Vepsän kieltä koskevaan lainsäädäntöön liittyvä erityispiirre on, että se ei kata kaikkien alueiden vepsäläisiä tasapuolisesti. Karjalan tasavallassa vepsän kielen käytöstä säädetään vuoden 2004 laissa (Laki valtion tuesta karjalan, vepsän ja suomen kielille). Sen tulisi taata tasavallan nimetyille vähemmistökielille kielille laajemmat oikeudet erityisesti koulutuksen alueella, sillä lain mukaan tasavallan tulee tukea Venäjän federaation lainsäädännössä taattua kansalaisten vapautta valita koulutus- ja kasvatuskielensä ja saada perusopetusta näissä kielissä. Laki ei kuitenkaan velvoita muita kuin vapaaehtoisia opiskelemaan näitä kieliä, ja käytännössä se rajaa kielet omien yhteisöjensä sisälle. (Zamjatin 2013: 141.) Lisäksi lain toimeenpanon on osoitettu olevan epäjohdonmukaista ja riippuvaista kulloistenkin valtaapitävien tahdosta (Zamjatin mts. 130–131).

Vepsäläiset nimettiin yhdeksi Venäjän federaation vähälukuisista alkupe-
räiskansoista (kirjaimellisesti ’juurikansoista’, ven. *коренные народы*) vuonna 2000 Karjalan tasavallassa ja Leningradin oblastissa. Vologdan oblastin vepsäläiset saivat saman statuksen vasta vuonna 2009. Vuonna 2006 vepsäläisistä tuli lisäksi yksi Venäjän federaation alkuperäisistä vähälukuisista pohjoisen, Siperian ja Kauko-Idän kansoista (*коренные малочисленные народы (Севера, Сибири и Дальнего Востока) Российской Федерации*). Vähemmistöstatusten on tarkoitus suojata listattujen kansojen kieliä, kult-

---

⁹ <http://esa-jussisalminen.puheenvuoro.uusisuomi.fi/245397-nain-torjut-komin-kielen-valtiollisen-median-ohjeet>

tuureita, perinteistä elämäntapaa ja elinympäristöjä sekä tarjota taloudellista turvaa. Lisäksi paikallisviranomaiset on veloitettu raportoimaan kansojen olojen kehityksestä federaation viranomaisille (Puura ym. 2013: 5–6, 24). Näkyvät tulokset ovat kuitenkin jääneet vaatimattomiksi, mutta statuksista voidaan kuitenkin osoittaa olleen hyötyä esimerkiksi vepsän yliopistopetuksen ollessa uhattuna Petroskoin yliopistossa vuonna 2010 (Puura ym. mts. 39–40), sillä aiottuja heikennyksiä ei lain vuoksi voitu viedä täysimittaisina läpi. Alkuperäiskansastatuksen vuoksi vepsäläisillä on tietävästi oikeus anoa eläkettä viisi vuotta valtaväestöä nuorempina, mutta hakijan edellytetään pystyvän osoittamaan vepsäläisyytensä. Virallisten asiakirjojen, erityisesti passien, kansallisuustietojen neuvostoaikaisen manipuloinnin vuoksi vepsäläisen syntyperän osoittaminen saattaa kuitenkin olla mahdotonta. (Ks. Jääts 2017).

3.1.3 VEPSÄLÄISYYDEN KIELENULKOISET MÄÄRITTEET

Vepsäläisyyden metakulttuuriin liittyy lähtökohdiltaan kielestä riippumattomia määritteitä, kuten esimerkiksi uskonto, kulttuuriset piirteet ja tavat (ks. Puura 2013: 19–23). Nämä sitovat vepsäläiset vahvasti laajempaan Luoteis-Venäjän kulttuurialueeseen, ei niinkään spesifisti vepsäläisyyteen. Vepsäläisyyden institutionaalisia määritelmiä ovat edellä mainittu, passiin merkitty ja väestönlaskennoissa ja aiemmin kylärekistereissä kirjattu vepsäläinen kansallisuus (ks. Jääts 2017; I artikkeli), sekä virallisesti nimetyt vepsäläisalueet.

Neuvostoaikainen kansallisuuspolitiikka korosti etnisen ryhmän sidosta määrättyyn alueeseen. Nimikkoalueen tärkeys näkyi vepsäläisliikkeen synty-aikana 1990-luvun alussa, mutta liikkeen tavoittelemaa yhtenäistä hallinnollista vepsäläisaluetta ei syntynyt (Strogalščikova 2016: 122; ks. lukua 2.2). Nykyään vepsäläisalueen sijasta puhutaankin tavallisesti vepsän ”perinteisestä puhuma-alueesta”, joka määritellään virallisesti ”Venäjän federaation vähälukuisten alkuperäiskansojen perinteisten asuinpaikkojen listauksen” luettelossa (Strogalščikova 2008: dokumentti 3, s. 236). Puhuma-alue kattaa tietyt rajatut alueet Karjalan tasavallassa, Leningradin oblastissa ja Vologdan oblastissa (ks. tarkemmin II artikkeli). Perinteinen puhuma-alue esitetään tavallisesti objektiivisena faktana, mutta tekemäni kenttätyöhavainnot viittaavat kuitenkin siihen, etteivät vepsänpuhujat itse sido käsitystään oman yhteisönsä rajoista tähän institutionaaliseen diskurssiin.

Alueelliset tekijät ovat kielentutkimuksen näkökulmasta kiinnostavia lukuisilla tavoilla. Alueellinen variaatio, esimerkiksi murrekartoin havainnollistetut murre-erot tai itämerensuomalaisten kielten kaltaisten murrejatkumoiden tarkastelu sitoutuvat määrättyihin maantieteellisiin alueisiin. Viimeaikaisessa tutkimuksessa sosiolingvistiikan kehityksessä paikkoja on tarkasteltu esimerkiksi kielimaisematutkimuksessa, jossa voidaan selvittää eri kielten

läsnäoloa ja näkyvyyttä esimerkiksi koulujen visuaalisessa ympäristössä (ilmoitukset, opaskyltit, kuulutukset, seinäkirjoitusten kaltaiset epäviralliset tekstit) ja sen vaikutusta kieliasenteisiin. (Johnstone 2011: 203.)

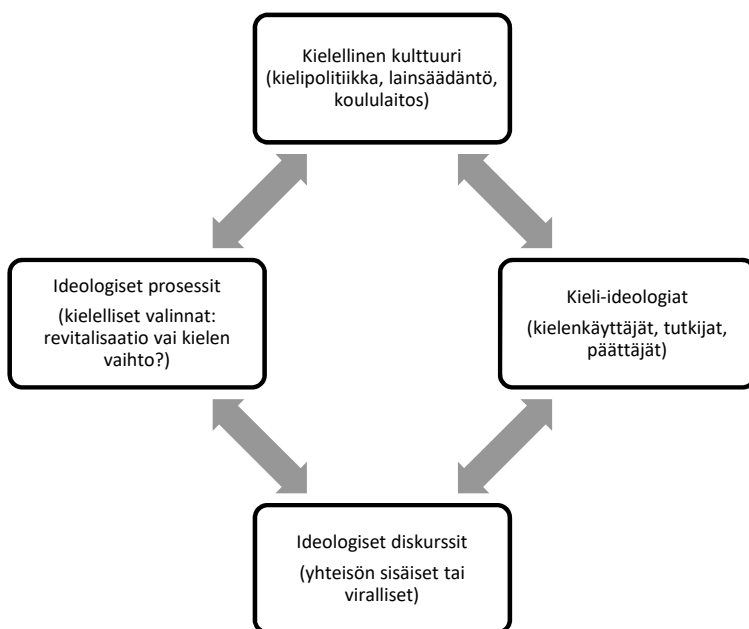
Paikkaa voi virallisten määritelmien tai kielimaisemien rinnalla tutkia myös kielenpuhujien luomina subjektiivisina merkityksinä. Tällöin ajatellaan, että paikan merkitys muodostuu vuorovaikutuksessa, eikä paikka silloin yleensä ole maantieteellisesti tarkkarajainen. Viime vuosina sosiolinguistit (esim. Johnstone 2004, 2011; Vaattovaara 2009, 2012) ovat hyödyntäneet pääosin humanistisen maantieteen (ks. Cresswell 2012: 112–115) alalla tehtyjä teoreettisia jäsennyksiä. Niiden mukaan ihminen luo abstraktista tilasta (*space*) itselleen merkityksellisiä paikkoja (*place*). Subjektiivisesti rakentuneita paikkoja luonnehtii se, ettei niitä ole olemassa ilman ihmistä, joka kokee ne merkitykselliseksi. Tällaisesta lähtökohdasta esimerkiksi kielimuotojen rajojen voi nähdä rakentuvan yhteisön sosiokulttuurisen tiedon pohjalte enemmän kuin maantieteellisten rajojen tai kielitieteellisin kriteerein erotettavissa olevien murre- tai kielirajojen valossa.

Vepsäläisyyden paikkoja voi näin ollen virallisten määritelmien rinnalla tutkia subjektiivisina merkityksinä. Niitä rakentavat yhtäältä vepsäläisyhteisöjen sisäiset, toisaalta niiden ulkopuoliset diskurssit. Tulkinnat vepsäläisyyden paikasta, usein niin kutsutusta Vepsän maasta (ve. *Vepsän ma*), rakentuvat samalla tavalla diskursiivisesti kuin vepsäläinen identiteetti ja kielelliset ideologiat. Vepsäläisyyden paikasta neuvotellaan, käsitykset siitä muuttuvat ja erilaisissa vepsäläisyhteisöissä käsitykset siitä, missä vepsäläisiä on ja missä vepsää puhutaan, voivat erota toisistaan. Sen vuoksi olen tässä tutkimuksessa katsonut kielipuheen ja kielellisten käytänteiden ohella kiinnostavaksi vertailla vepsän kielen puhujien ja *Kodima*-lehden konstruoimia vepsäläisyyteen liitettäviä paikkoja keskenään. Näitä diskursiivisesti rakentuvia vepsäläisyyden paikkoja vertaan edelleen institutionaalisesti määriteltuihin, virallisiin vepsän puhuma-alueisiin. Käsitys vepsäläisyyden paikasta liittyy vahvasti siihen, miten puhujat vepsän kieltä rajaavat: revitalisaatioliikkeelle se oletettavasti on kaikki kolme murretta kattava, kirjakielen alle yhdistyvä kieli, kun taas yksittäiselle kielen puhujalle se voi olla omassa kylässä käytetty kielimuoto, joka osataan erottaa tarkasti naapurikylässä puhutusta kielestä.

3.1.4 KIELEN IDEOLOGISUUDEN ULOTTUVUUDET

Kuviossa 3 olen hahmotellut tutkimuksessani keskeisiä kielen ideologisuuden osa-alueita. Tutkimuksen kysymyksenasettelut ja erityisesti vepsäläisen kielellisen eliitin näkökulmien tarkastelu erillään tavallisista kielenpuhujista liittyy kysymykseen vallasta: kenen määritelmistä käsin vepsäläisyys rakentuu? Yhteiskunnan kielellinen kulttuuri rakentuu vuorovaikutuksessa eri toimijoiden kieli-ideologioiden kanssa. Vepsän kielen käyttäjien, kielen kehittäjien ja Venäjän valtion sekä alueellisten viranomaisten osin vastakkaiset

kieli-ideologiat ovat dialogisessa suhteessa ideologisten diskurssien kanssa. Ideologiset diskurssit ja prosessit muokkaavat toisiaan. Diskurssit antavat kielellisen kehiksen identiteetin rakentamiselle ja neuvottelulle, ja kieli-ideologiat ohjaavat yksilöiden tapaa käyttää näitä resursseja ja tulkita muiden identiteetinrakennusta (Pavlenko & Blackledge 2004: 14–15.) Yhteiskunnassa vallitsevat kieli-ideologiat vaikuttavat vahvasti mahdollisuuksiin valita kieli perhe-elämän, koulutuksen tai työn kieleksi.

Kuvio 3 Kielen ideologisuuden osa-alueet

Kieli-ideologisia prosesseja ovat revitalisaatioon liittyvät pyrkimykset, joita vepsän tapauksessa ovat erityisesti kielen standardisaatio ja oppikirjojen laatiminen, pyrkimykset vepsän juridisen aseman vahvistamiseen (kielilait, virallisen aseman tunnustaminen) sekä kielenpuhujien luokittelu ja laskeminen väestönlaskennoissa. Sitä, onko vepsän kieleen sitoutuvilla ideologisilla prosesseilla suoraan vaikutusta ylätasen kielelliseen kulttuuriin, voi sekä Venäjän kielelliseen kulttuuriin ja kielipolitiikkaan, että vepsäläisväestön pienuuden vuoksi pitää hyvin epätodennäköisenä.

3.2 TUTKIMUSPROSESSI JA TUTKIJAN POSITIO

Etnografiseen lähestymistapaan kuuluu tiiviisti tutkimusprosessin reflektointi. Tutkijan positioltani olen vepsäläisyhteisön ulkopuolinen. Olen oppi-

nut vepsää kenttätöissä, aineistoa käsitellessäni, *Kodima*-lehteä ja muuta vepsänkielistä materiaalia lukiessani, opiskellessani ja opettaessani vepsän kieltä Helsingin yliopistossa. Nykyinen vepsän yleiskieli ei ole ensisijaisesti se vepsän kielimuoto, jonka olen opintojeni aikana omaksunut, sillä tärkeimpinä puhutun vepsän opettajinani ovat toimineet keskivepsäläiset kielenpuhujat. Kenttäretkellämme Petroskoihin keväällä 2016 vepsän kielen yliopisto-opettaja luonnehtikin puhumaani vepsää ”kylävepsäksi”.

Etnografisen kenttätöiden tarjoama mahdollisuus havainnoida vepsänkielisiä yhteisöitä on ollut tutkimukselleni merkittävää erityisesti tutkimuskysymysten muotoilun kannalta. On kuitenkin selvää, että sosiolingvistiikan aiemmat tavat kuvata yhteisöjä ja niiden suhdetta kieliin ovat vaikuttaneet kysymyksenasetteluihini (ks. esim. Irvine & Gal 2000: 35–36). Vepsäläisyhteisöihin sekä venäläiseen yhteiskuntaan nähden ulkopuolinen asemani tutkijana ohjaa huomioni yhtäältä sellaisiin asioihin, jotka ovat vieraita suomalaisesta näkökulmasta katsoen tai toisaalta tuntuvat tutuilta omasta näkökulmastani.

Olen saanut työstää tutkimustani kolmessa erillisessä projektissa. Tutkimukseni kysymyksenasettelut ovat pääsääntöisesti kummunneet kahdessa tutkimusprojektissa kerätystä aineistosta. Näiden tutkimusprojektien, ”Vepsäläinen kieliyhteisö 2000-luvulla” ja ”ELDIA – European Language Diversity for All”, kysymyksenasettelut ovat syntyneet hankkeita valmistelleissa työryhmissä. Projektien tutkimuskysymykset ovat olleet laajoja ja eronneet monilta osin siitä, mitä käsillä olevassa väitöstutkimuksessani käsittelen. Omiin kysymyksenasetteluihini ovat erityisesti vaikuttaneet kenttätöiden aikana tehdyt havainnot, kerättyjen aineistojen analyysin aikana nousseet jatkokysymykset, kuten myös vuoden 2010 venäläisen väestönlaskennan kieltä ja etnistä affiliaatiota koskevien tulosten tarkastelu. Tutkimustani luonnehtii erityisesti primääridatan suuri määrä (ks. tarkemmin lukua 4).

Helsingin yliopiston ”Vepsäläinen kieliyhteisö 2000-luvulla” -projekti toimi vuodesta 2006 vuoteen 2009. Projektin aikana kerättyjä aineistoja ovat hyödyntäneet ainakin Grünthal (2009, 2011, 2015) ja Karjalainen (2016) tutkimuksissaan. Projektin päämääränä oli tarkastella puhutun vepsän kielen tilaa muutaman vepsän perinteisen puhuma-alueen ytimessä sijaitsevan vepsäläiskylän kielellisten olosuhteiden heijastamana. Osallistuin opiskelijan roolissa kenttätömatkoihin ja työskentelin projektissa tutkimusavustajana. Purin kyselylomakkeiden vastaukset, litteroin haastatteluja ja tein tuloksista alustavia koosteita projektin verkkosivuille. Keräsin kentällä myös omaa kielen rakenteisiin liittyvää aineistoa, jota käytin osana pro gradu -työtäni (Puura 2007, 2010). Projektilla oli suuri merkitys tämän tutkimuksen näkökulmasta aineiston ohella etnografisen kenttätöiden tarjoamissa havainnoissa ja kokonaiskuvan hahmottumisessa. Havainnot olen kirjannut kenttämuistiinpanoihini. Kenttäpäiväkirjoja en syvällisemmin analysoi osatutkimuksissa, mutta niiden merkitys ensi käden kontekstietona ja etnografisena viitekehysenä on ollut merkittävä kysymyksenasettelun rakentumisen kannalta (ks. lukua 4.1).

ELDIA oli mittava monitieteinen tutkimusprojekti, johon osallistui tutkijoita kahdeksasta yliopistosta kuudesta Euroopan maasta. (Ks. www.eldia-project.org; Laakso ym. 2016). ELDIA:n päämääränä oli edistää, uudelleenarvioida ja ymmärtää uudella tavalla yksilön ja yhteiskunnan monikielisyyttä. Projektin lopputuloksena syntyi kielellisen elinvoimaisuuden arviointiin tarkoitettu tutkimustyökalu EuLaViBar (European Language Vitality Barometer) (ks. Laakso ym. mts. 33–48). Neljästätoista vähemmistökielisessä asemassa olevasta suomalais-ugrilaisesta yhteisöstä julkaistiin laajat selvitykset, joiden aineistona käytettiin kyselyiden, haastattelujen, media- ja lakianalyysien. Ennen tutkimuksen aineistonkeruuta jokaisesta yhteisöstä tehtiin myös aiempaan tutkimukseen nojaavat kontekstianalyysi (vepsästä ks. Puura 2012). Työskentelin ELDIAssa vepsän ja karjalan tutkijana vuosina 2010–2013 ja olin ensimmäisenä kirjoittajana vepsän kielen tilaa käsittelevässä tutkimusraportissa (Puura ym. 2013). Rinnakkainen karjalan osatutkimuksessa (Karjalainen ym. 2013) työskentely rakensi alueellista asiantuntijuuttani karjalan ja vepsän läheisten puhuma-alueiden ja erityisesti Karjalan tasavaltaan keskittyvien revitalisaatio- ja standardisointitoimintojen vuoksi. Karjalaa ja vepsää käsitellään vertailevasta näkökulmasta IV artikkelissa. Laaja ELDIA-tutkimusraportti oli luonteeltaan kokoava, minkä vuoksi en liittänyt sitä osaksi väitöskirjaani (ks. Karjalainen 2016 toisenlaisesta ratkaisusta), vaan päätin hyödyntää kokemuksiani ELDIAssa osana itsenäistä tutkimustyötä, jonka tähänastiset tulokset ovat osa tätä väitöskirjaa.

Väitöskirjan olen työstänyt valmiiksi osana kolmatta kansainvälistä tutkimusprojektia ”Monikieliset käytänteet suomalais-ugrilaisissa yhteisöissä” (ks. Tanczos & Kovács & Puura 2018: 7–9). Tämän projektin puitteissa teimme lyhyen kenttämatkan Petroskoihin Outi Tanczosin kanssa vuonna 2016. Haastattelimme vepsän kielen yliopisto-opiskelijoita sekä *Kodima*- ja *Oma Mua* -lehtien päätoimittajia (jälkimmäisistä ks. Tanczos 2018). Kolmas projekti on antanut eniten eväitä teoreettisen viitekehyksen muodostamiseen tutkimuskysymysteni ympärille.

3.3 METODISET LÄHTÖKOHDAT OSATUTKIMUSTEN AINEISTOANALYYSSEISSA

Tutkimuksessani kriittinen etnografia muodostaa yhteisen kehikon erilaisten aineistotyyppien ja metodisten lähestymistapojen yhdistämiselle. Etnografiselle tutkimukselle on luonteenomaista triangulaatio. Sillä viitataan useiden metodien käyttöön ja siihen, että erilaisista lähteistä kerättyjä aineistoja erilaisin metodein analysoitaessa päästään samansuuntaisiin tuloksiin, jotka vahvistavat toisiaan. (Hammersley & Atkinson 2007: 183–185; Hirsjärvi & Hurme 2008: 38–40.) Toisaalta ristiriitaiset tulokset eri aineistoista voivat

suunnata kysymyksenasetteluja uudelleen ja ohjata tarkentamaan aiempia huomioita. Menetelmien ja aineistojen moninaisuus vähentää perusteetonta varmuutta: tietyistä aineistosta tietyllä menetelmällä saatua tutkimustulosta ei tällöin pidetä automaattisesti oikeana, vaan se saa vahvistuksensa tai tulee kyseenalaistetuksi toisen aineiston valossa.

Osatutkimuksia yhdistää oletus kielenkäytöstä toisaalta kielenkäyttäjän valintoina, toisaalta sosiaalisten konventioiden ohjaamina ja normittamina käytänteinä. Vepsänpuhujien kaksikielisyys ja vepsän asema uhanalaisena vähemmistökielenä tekevät pelkästään kuvaavan kritiikittömän tarkastelun oikeastaan hyvin vaikeaksi. Osatutkimuksissa I ja II laadullisen haastattelu- ja sanomalehtiaineiston analyysiä on taustoitettu kielisosiologisilla näkökulmilla, jotka nousevat väestönlaskentatiedoista sekä keskivepsäläisaineiston kyselystä. Olen analysoinut ensin kysely- ja väestönlaskentatiedot, minkä jälkeen olen käynyt läpi haastattelumateriaalin ja kenttämuistiinpanoni. Haastatteluaineiston käsittelytapa I artikkelissa on peräisin ELDIA-projektista, jossa kukin haastattelu jaettiin diskurssiteemojen mukaisesti pienempiin osiin (ks. Puura ym. 2013: 76–78; Laakso ym. 2016: 46–48). Tässä tutkimuksessa analysoituja ELDIA-jaottelun mukaisia teemoja ovat **kielen käyttö** (äidinkieli, kielitaito), **kielen oppiminen** (mm. kielen omaksumisen tavat), **asenne** (monikielisyys, vastuu, nationalismi, etnisyys, identiteetti jne.), **äidinkieli** (normatiivisuus, kielen ylläpito).

Olen systemaattisesti kerännyt yhteen samaa aihepiiriä koskevat katkelmat haastatteluista ja luokitellut ne edelleen pienempiin osakokonaisuuksiin vastausten sisällön perusteella. Näin esimerkiksi ”vepsän kielen osaaminen” voi tarkoittaa tarkemmin analysoituna joko vepsän ymmärtämistä (reseptiivistä kielitaitoa), tietyn kylän oman kielen hallintaa tai standardivepsän konventioiden tuntemista ja käyttöä tai näiden erilaisia yhdistelmiä. Pasasen (2016: 58–60) tavoin kutsun I artikkelin työtapaa ideologiakriittiseksi lähiluvuksi. Vastaavanlaista työtapaa on käyttänyt esimerkiksi Lindgren (2000: 77–78) kaupunkisaamelaiden kielellistä identiteettiä käsittelevän tutkimuksensa haastattelujen analyysissa. Samankaltainen työtapaa on myös II artikkelissa käytetty, Alasuutarin (2001: 70–71) mukaan tyypittelyksi kutsuttu aineistonkäsittelytapa. Poimin aluksi *Kodima*-lehden teksteistä kaikki viittaukset erilaisiin spatiaalisiin entiteetteihin, joihin vepsäläiset tai vepsäläisyys lehdessä liittyy. Tällaisia olivat luonnollisesti tarkkarajaiset Karjalan tasavalta ja Leningradin oblasti, mutta myös maantieteellisesti määrittelemättömät ja abstraktit ”Vepsän maa” ja ”suomalais-ugrilainen maailma”. Aineistosta nousivat merkittäviksi myös erilaiset viiteryhmiä, kuten vähemmistö- ja alkupe räiskansaryhmiä sekä ”Karjalan kansat”, joihin vepsäläisten esitetään kuuluvan. Tästä muodostui vepsäläisyyden paikan typologia. *Kodima*-lehdessä esitettyjä paikkoja vertaan vastaavanlaiseen tyypittelyyn keskivepsäläisaineistosta, jossa tarkastelun kohteena ovat kylävepsäläisten haastatteluissa esiintyvät vepsäläisyyteen (tai tšekäläisyyteen) liittyvät paikat.

IV artikkelissa on sovellettu kriittistä diskurssianalyysia, tarkemmin van Leeuwenin (2008: 23–25) sosio-semanttisen inventorian mallia. Kriittinen

diskurssianalyysi on yksi diskurssintutkimuksen suuntauksista, ja se tarkastelee lähemmin merkityksenannon ja muiden sosiaalisten käytänteiden suhdetta toisiinsa. Tarkastelun kohteena ovat erilaisten konstruoitujen ryhmien voimasuhteet ja sosiaalisen epätasa-arvon ilmentyminen diskursseissa (ks. esim. van Dijk 1993, Fairclough 1995, van Leeuwen 2008). Kriittinen diskurssianalyysi soveltuu erinomaisesti myös vähemmistökielitutkimukseen. Analyysissämme keskityimme van Leeuweniin nojaten erilaisten sosiaalisten toimijoiden rakentumiseen ja niille annettuihin semanttisiin rooleihin sen sijaan, että olisimme tarkastelleet kieliopillisesti painottuneessa diskurssianalyysissä usein analysoituja kielen tason ilmiöitä, kuten agentin häivyttämistä passiivilla käyttämällä tai nominalisaation keinoin (ks. esim. Koreinik 2011). Keskityimme tunnistamiemme erilaisten toimijoiden esittämiseen negatiivisessa tai positiivisessa valossa karjalan ja vepsän revitalisaation näkökulmasta. Hypoteesinamme oli, että tällaiset representaatiot vaikuttavat revitalisaatiopyrkimykseen ja käsityksiin kielten elinvoimaisuudesta, ja toisaalta samalla heijastelevat kielen statusta.

III artikkelissa tarkastelen monikielisyyden heijastumista kielellisiin käytänteisiin. Tarkastelun kohteena on koodinvaihto ja sen funktiot keskustelussa. Koska erityisesti puhutun, ei-standardoidun vepsän kohdalla eroa 'venäjän' ja 'vepsän' kieliin on toisinaan mahdotonta tehdä, nojaan analyysissäni Grosjeanin (2008: 37–66) ajatukseen kielimoodista. Kielimoodi (*language mode*) liittyy kaksikielisen puhujan kielellisten resurssien hyödyntämiseen, jossa yksilön repertuaari nähdään jatkumona, jolla kaksikielinen vepsän puhuja voi liikkua vepsänkielisestä moodista venäjänkieliseen moodiin ja kaikkiin pisteisiin kahden ääripään välillä. Moodeilla viitataan tässä siis yksittäisen idiolektin sisäiseen variaatioon, kun taas koodista (*language code*) puhuttaessa tarkoitetaan yleensä sellaista kielimuotoa, jolla on tietyssä puhujayhteisössä vallitsevat normit (ks. esim. Auer 1999). Lähtökohtana tässä tutkimuksessa on, että matriisikielenä ei varsinkaan kaksikielisen yksilön puheessa tarvitse olettaa selkeästi rajautuvaa "vepsän" tai "venäjän" kieltä johon toisesta kielestä tehtäisiin koodinvaihtoja, vaan matriisikielenä voi toimia vepsän ja venäjän välillä liukuva kielimoodi, joka valikoituu vuorovaikutuksessa vuorovaikutuskumppanin ja aihepiirin mukaan (vrt. Sarhimaa 1999: 305–314 karjalan erilaisista koodeista). Tähän kielimoodiin voidaan edelleen tehdä keskustelun kannalta merkityksellisiä koodinvaihtoja. Käytännön aineistoanalyysin olen tehnyt poimimalla keskusteluista koodinvaihdoiksi tunnistamani tapaukset, jotka tyypittelin niiden funktion mukaan. Analysoin tarkemmin koodinvaihtoja referoinneissa (*voicing*,) ja toistoissa (*reiteration*), sillä niissä molemmat haastatellut toistuvasti siirtyivät kielimoodista toiseen.

II ja IV artikkeli asettuvat sanomalehtiaineistojensa vuoksi osaksi vähemmistömediatutkimuksen kenttää. Vähemmistömediat toimivat vähemmistökielisinä foorumeina ja vastapainona valtakielisille medioille (ks. esim. Cormack 2007; Pietikäinen 2008). Enemmistömedioiden voi stereotyyppisesti nähdä kiihdyttävän kielenvaihtoa ja kieliyhteisön assimilaatiota, kun

taas vähemmistömediat voivat tasapainottaa etnisiä representaatioita ja auttaa etnolingvistisen elinvoimaisuuden säilyttämisessä. II ja IV artikkeli liittyvät toisiinsa myös sen vuoksi, että niissä vepsäläisyyden diskurssit rinnastuvat karjalaisiin vähemmistökieli- ja vähemmistökulttuuridiskursseihin.

4 TUTKIMUSAINEISTO

Tutkimukseni ensisijainen aineisto koostuu laadullisista puolistrukturoiduisista haastatteluista sekä *Kodima*-lehden artikkeleista. Aineistoni jakautuu kolmeen osaan seuraavasti: 1. Leningradin alueen kylistä kerätty keskivepsäläisaineisto vuosilta 2006–2009; 2. ELDIA-projektissa kerätyt vepsäläisten haastattelut vuodelta 2011; 3. *Kodima*-lehden tekstit vuosilta 1993–2016.

Osatutkimuksissa on esitetty esimerkkejä aineiston narratiiveista. Lainaukset ovat alkuperäiskielellään, ja käännökset mukailevat alkuperäistä esitystä mahdollisimman pitkälle. Olen priorisoinut aineiston luettavuuden, minkä vuoksi toistoja on poistettu ja transkription tarkkuus on karkea. Aineistoesimerkkien notaatio mukailee vepsän kirjakielen mallia, mutta kieliooppi ja leksikko varioivat haastateltujen murretausta mukaan. Sosiolingvistikseen tutkimusotteelle ominaiseen tapaan olen halunnut esittää vepsän kielen sisäisen variaation kaikessa laajuudessaan. Kaikki käännökset ja niiden mahdolliset virheet ovat omiani.

4.1 KESKIVEPSÄLÄISAINEISTO VUOSILTA 2006–2009

Vuosina 2006–2009 kerätty haastattelu- ja kyselyaineisto liittyvät Helsingin yliopistossa toteutettuun projektiin ”Vepsäläinen kieliyhteisö 2000-luvulla”, jota johti Riho Grünthal. Kenttätöitä tehtiin Podporož'en kunnan vepsäläiskylissä noin puolentoista viikon mittaisilla kenttätömatkoilla kesäaikaan. Tavoitteena oli saada mahdollisimman kattava alueellinen otanta keskivepsäläisalueen ydinkylistä. Tutkimusta tehtiin Ladvan, Mäggärven, Šondjalan, Järvien ja Pecoilan kylissä sekä Kurban asutuskeskuksessa. Kylät kuuluvat Kurbinskajan ja Ozerskajan volosteihin, joissa vuoden 2006 tilastojen mukaan oli kaiken kaikkiaan 1087 asukasta (Grünthal 2011: 279). Kyliä saattoi aineistonkeruun aikana luonnehtia valtaosin vepsänkielisiksi. Kylien asukkaat olivat hyvin iäkkäitä. Pysyvästi kylissä asuvia lapsia ei pienimpien kylien asukkaissa muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta ollut. Näiden vepsäläisten kylien elämää 1990-luvulla kuvaa laajasti myös Heikkinen (2006). 2000-luvun kuvauksista samalta alueelta voi mainita Siragusan teoksen (2017: esim. 106–108 Kurban keskuskylästä).

Kokonaaisuudessaan projektissa kerätty aineisto koostuu n. 50 tunnista haastattelunauhoitteita. Lisäksi on äänitetty erilaisia kieliopillisia elisitaatioita, esimerkiksi nomini- ja verbiparadigmoja. Haastattelut on tehty ensisijaisesti haastateltavien omissa ympäristöissä: heidän kodeissaan, mökeissään ja puutarhoissaan. Osaa on haastateltu kylien yhteisissä tiloissa, kuten kaupan edustalla tai bussipysäkillä. Haastatteluissa oli lähes aina läsnä useita henkilöitä haastatellun lisäksi: vähintään haastattelija, muita tutkijoita ja opiskelijoita (2–5) sekä useassa tapauksessa paikallisopas. Projektissa paikallisop-

paanamme toimi runoilija ja toimittaja Nikolai Abramov ja vepsän kielen tutkija ja opettaja Olga Žukova, jotka olivat useimmille haastatelluille tunnettuja henkilöitä niin alueelta kotoisin olevina ihmisinä kuin vepsäläisinä kieliaktivisteina. Usein paikalla oli myös haastatellun perheenjäseniä tai naapureita.

Kenttämatkoilla toteutettiin kielisosiologinen kysely, jonka tuloksia sivuan I ja II artikkelissa. 40-kohtaisessa kyselylomakkeessa haastatelluilta kysyttiin esimerkiksi heidän omasta kielitaidostaan sekä heidän vanhempiansa ja jälkeläistensä vepsän kielen taidosta. Kielten käyttöä kartoitettiin kysymällä vepsän ja venäjän kielen käytöstä eri elämän alueilla, vepsäläisen median seuraamisesta ja luku- ja kirjoitustaidosta vepsän ja venäjän kielillä. Alun perin keskivepsän lomakekyselyjen vastausten analyysit julkaisin projektin verkkosivuilla, joita ei enää ole saatavilla. Kyselyitä tehtiin vuosina 2006–2008 yhteensä 143. Taulukossa 1 esitellään kyselyyn vastanneiden ikä- ja sukupuolijakauma.

Taulukko 1. *Keskivepsän lomakeaineisto*

Kylä	Vuodet	Haastateltuja (N)	Sukupuoli	Ikäryhmittäin (vastaajan ikä vuonna 2007)
Ladv	2006–2007	56	N 59 %, M 41 %	yli 65: 96 50–64: 32
Mäggärv⁵	2007	58	N 64 %, M 36 %	30–49: 14
Šondjal	2007–2008	20	N 45 %, M 55 %	16–29: 1
Pecoil	2008	9	N 45 %, M 55 %	
Yhteensä		143	N 58 %, M 42 %	143 vastaajaa

Taulukon tietoihin sisältyvät (vuoden 2009 nauhoitteita lukuun ottamatta) kaikki projektissa nauhoitetut haastattelut, sekä lisäksi joitakin sellaisia kyselyyn vastanneita, joiden kyselyhaastattelua ei nauhoitettu. Ikä- ja sukupuolijakauma on näin ollen keskivepsäläisaineiston osalta suuntaa-antava. Joka tapauksessa on selvää, että keskivepsän aineisto kokonaisuudessaan painottuu iäkkäisiin ihmisiin, sillä yli 65-vuotiaita on otannassa lähes 70 %. Keskivepsäläisaineiston haastattelut ovat keskenään varsin erityyppisiä. Toisissa käydään kyselylomakkeen kysymykset läpi eikä juuri keskustella muusta – näitä voi luonnehtia lomakehaastatteluiksi. Toiset keskustelut ovat rönsyilleet pitkiksi kertomuksiksi elämäkokemuksista ja muistoista, jolloin ne ovat ennemminkin teemahaastatteluja (ks. Hirsjärvi & Hurme 2008: 45–48.)

Keskivepsän aineistoon kuuluvat myös etnografiset kenttämuistiinpanoni, jotka toimivat tässä tutkimuksessa lähinnä haastattelu- ja kyselyaineiston kontekstualisoinnina sekä tutkimuskysymysten herättäjinä. Kenttäpäiväkirjani koostuvat vaikutelmista ja huomioista haastattelutilanteista (ympäristö, ilmapiiri, vuorovaikutuksen sujuvuus), mutta myös kysymysaihioista ja kiinnostavista havainnoista monikielisissä käytänteissä. Haastattelutilanteisiin liittyvien muistiinpanojen ohella ne sisältävät huomioita esimerkiksi kyläympäristöstä, vuosittain järjestettävistä vepsäläisten *Elon Pu* -juhlista ('elämän puu') ja niihin liittyneistä kauneuskilpailuista ja erilaisista esityksistä, koulu- ja museovierailuista sekä monikieliseen vuorovaikutukseen liittyvistä kielen ilmiöistä. Pidin päiväkirjaa kaikilla neljällä matkalla. Muistiinpanoja on n. 65 käsinkirjoitettua A5-sivua.

Olen käynyt läpi suurimman osan vuosien 2006–2008 haastatteluista, mutta tämän tutkimuksen osatutkimuksissa olen hyödyntänyt yhteensä noin kymmentä tuntia nauhoitteista. Haastattelut on litteroitu siinä määrin kuin artikkeleissa I–III mainitaan, mutta koko laajuudeltaan aineistoa ei ole toistaiseksi litteroitu. Nauhoitteet ovat säilytteillä Kotimaisten kielten keskuksessa. Kenttämuistiinpanoni ovat omassa hallussani.

4.2 ELDIA-HAASTATTELUT VUODELTA 2011

Toinen hyödyntämäni aineistokokonaisuus on peräisin ELDIA-projektista. Aineisto on kerätty Karjalan tasavallassa ja se koostuu kahdeksasta tunnista litteroitua haastattelumateriaalia. Haastattelut tehtiin maaliskuussa 2011 osin Petroskoissa, osin Kaleigin ja Šoutjärven kylissä. ELDIA-projektin haastatteluissa päähaastattelijoina olivat Riho Grünthal ja Nina Zaiceva. Tilanne oli samankaltainen kuin keskivepsän aineistoa kerätessä, sillä myös tuolloin osan haastatteluista teki yhteisössä tunnettu kieliaktivisti, osan ulkopuolinen tutkija. ELDIA-projektin vepsän puhujien haastatteluaineiston keruuta sekä tarkempaa sisältöä kuvaa Puura ym. (2013: 54–55, 60–65).

Taulukko 2.   *ELDIA-haastattelut*

Ikä	Haastateltuja	Haastattelut
18–29	6	1. ryhmähaastattelu, Petroskoi (6 naista) 2. yksilöhaastattelu, Petroskoi (nainen)
30–49	7	1. ryhmähaastattelu, Petroskoi (3 naista, 2 miestä) 2. yksilöhaastattelu, Petroskoi (nainen) 3. yksilöhaastattelu, Petroskoi (mies)
50–64	11	1. ryhmähaastattelu <u>Kaleig</u> (7 naista, 3 miestä) 2. yksilöhaastattelu, <u>Kaleig</u> (nainen)
65+	12	1. ryhmähaastattelu, <u>Šoutjärv</u> (5 naista, 4 miestä) 2. yksilöhaastattelu, Petroskoi (nainen) 3. parihaastattelu, <u>Šoutjärv</u> (1 nainen, 1 mies)
Yhteensä	36	naisia 25, miehiä 11

Keskivepsäläisaineiston haastattelujen tavoin myös ELDIA-haastattelut tehtiin ennalta suunnitellun formaatin mukaan ja niitä voi luonnehtia puolistrukturoiduiksi teemahaastatteluiksi (ks. esim. Hirsjärvi & Hurme 2008: 45–48). ELDIAssa kerättiin myös suuri määrä kvantitatiivista kyselyaineistoa, mutta sitä en ole varsinaisesti käsitellyt tässä tutkimuksessa. Kyselyaineistoa on analysoitu ELDIA-raportissamme (Puura ym. 2013), ja luvun 2.3 kuvaus vepsän kielen nykytilasta perustuu pääosin tähän aineistoon. ELDIA-aineisto on luvanvaraisesti saatavissa tutkimustarkoituksiin (ks. eldia-project.org).

4.3 KODIMA-LEHDEN TEKSTIT 1993–2016

Haastatteluaineistojen ohella olen analysoinut osatutkimuksissa II ja IV lehtitekstejä *Kodima*-lehdestä. *Kodima* on pääosin vähemmistökansaan kuuluvien toimittajien ja kirjoittajien vähemmistökansalle kohdistama media, joka

ilmestyy kerran kuussa painettuna sekä vaihtelevin osin sähköisessä muodossa¹⁰. *Kodima*-lehden päämääränä oli sen ensimmäisen päätoimittajan Nina Zaicevan mukaan ensisijaisesti yhdistää kolmella hallinnollisella alueella asuvat vepsänpuhujat yhdeksi kansaksi (Zaiceva 2015: 160). *Kodima* toimi Vepsän kulttuuriseururan äänenkannattajana, joka tavoitteli vepsäläisten yhteenkuuluvuuden tunteen luomista, aluksi myös virallista yhtenäistä vepsäläisaluetta. Zaiceva toimi päätoimittajana kahdeksan vuoden ajan. *Kodima*-lehteä julkaisee Petroskoin *Periodika*-kustantamo, joka julkaisee pääosin Karjalan tasavallan itämerensuomalaisiin kieliiin ja kansoihin liittyvää materiaalia. Myös *Oma Mua* -lehti, jota on analysoitu IV artikkelissa, on *Periodikan* kustantama. Kustantamon rahoitus tulee valtion budjetista. (Ks. tarkemmin Tánčzos 2018: 36–38.)

Kodima-lehteä on kautta sen historian julkaistu kaksikielisenä vepsäksi ja venäjäksi. Venäjänkielisen materiaalin määrä on vaihdellut enimmillään noin puolesta sisältöä yksittäisiin numeroihin, joissa venäjänkielistä materiaalia ei ole lainkaan. Saman numeron vepsän- ja venäjänkielisissä jutuissa saatetaan toisinaan käsitellä samaa aihepiiriä, mutta tekstit eivät kuitenkaan ole toistensa käännöksiä vaan itsenäisiä kokonaisuuksia.

Olen käyttänyt aineistona *Kodiman* tekstejä vuosilta 1993–1994, 2010–2011 ja 2016. Aikarajauksista ensimmäinen ja viimeinen ajankohta selittyvät sillä, että *Kodima*-lehteä alettiin julkaista vuonna 1993, ja II artikkelin aineistonkeruun aikaan vuoden 2016 vuosikerta oli viimeisin kokonainen vuosikerta. Vuosien 2010–2011 aineisto on ajoitettu samanaikaiseksi ELDIA-haastattelujen tekoajan kanssa, sillä sanomalehtiaineistoa verrataan IV artikkelissa ELDIAssa tehtyihin haastatteluihin. Kolme ajankohtaa aineistossa kattavat melko tasaisin väliajoin *Kodima*-lehden 25-vuotiaan historian.

Taulukko 3. Osatutkimuksissa analysoidut *Kodima*-lehden tekstit

	1993–1994	2010–2011	2016
Analysoidut tekstit	105 kpl	13 kpl	138 kpl

Olen käyttänyt *Kodima*-lehteä paperimuodossa, sillä lehteä ei suurimmaksi osaksi ole digitoitu. Sähköisessä muodossa *Kodimasta* on saatavilla 41 vepsänkielistä tekstiä vuodelta 2009 Vepsän kielen korpuksessa¹¹. *Kodiman* pitkäaikaissaatavuus on nähdäkseni tällä hetkellä varsin epävarma, sillä sitä ei systemaattisesti arkistoida sähköisesti, eikä varhaisimpien paperisten numeroiden saatavuuttakaan ole käsitykseni mukaan turvattu. Kyseessä on keskeinen vepsän nykyisen kirjakielen kehitystä kuvaava aineistokokonaisuus, jonka asianmukaisesta säilyttämisestä olisi erittäin tärkeää huolehtia.

¹⁰ <http://kodima.rkperiodika.ru/>

¹¹ <http://vepsian.krc.karelia.ru>

4.4 VÄESTÖTIEDOT AINEISTOLÄHTENÄ

Edellä mainittujen kolmen varsinaisen aineistokokonaisuuden lisäksi olen käyttänyt vuoden 2010 väestönlaskentatietoja tutkimuksessani taustoittavana aineistolähteenä. Olen pyrkinyt hahmottamaan muutoksia vepsäläiseksi identifioitumisessa niiden kautta, ja osa tutkimuskysymyksistäni, erityisesti alueellinen ero vepsäläiseksi identifioitumisessa (II), on noussut väestönlaskentatiedoista. Vuoden 2010 tietoja olen verrannut erityisesti edellisen, vuoden 2002 tilastoihin, mutta myös 1989 laskentaan, jota yleisesti pidetään Neuvostoliitossa tehdyistä väestönlaskennoista luotettavimpana. Vuoden 1989 laskennasta vuoden 2010 laskentaan sijoittuvalle aikavälille ajoittuvat aiemman assimilaation heijastumat, revitalisaatiokauden alku, kielenvaihto ja puhujayhteisön nopea ikääntyminen. Väestönlaskentatietojen luotettavuutta on kritisoitu useastakin syystä (ks. Lallukka 1990: 71–82), mutta olen silti pitänyt tilastoja kiinnostavina lähtökohtina ja ajatuksenherättäjinä. Viimeisimmät väestönlaskentatiedot ovat saatavissa verkossa¹². Erinomainen kokoava esitys vepsäläisiä koskevista väestönlaskentatiedoista on Strogalsčikova (2016: 179–186).

Tässä mainittujen vepsäläisaineistojen lisäksi IV artikkelissa on käytetty karjalanpuhujien ELDIA-haastatteluja sekä karjalaisen *Oma Mua* -lehden tekstejä. Väitöstutkimukseni kokonaisuuden kannalta karjalanpuhuihin liittyvä aineisto toimii vertailuaineistona, enkä sen vuoksi esittele sitä tässä. Tarkemmat tiedot karjalaisaineistosta löytyvät IV artikkelista, karjalan kieltä käsittelevässä ELDIA-raportistamme (Karjalainen ym. 2013: 71–77) sekä Tanczosin väitöskirjasta (2018: 34–38).

4.5 AINEISTON LUOTETTAVUUS JA EDUSTAVUUS

Keskivepsäläisaineistoa kerätessä kylien asukkaista pyrittiin pääosin haastattelemaan kaikki tavoitetut. ELDIA-projektissa haastatellut ihmiset on löydetty ELDIAssa työskennelleiden vepsäläisten omien verkostojen kautta (ks. Puura ym. 2013: 58–59). Tästä syystä ELDIA-haastattelut painottuivat suurimmaksi osaksi vepsän kielen kehityksen kanssa tekemisissä oleviin henkilöihin, jotka täten luonnollisesti myös suurimmalta osin tunsivat toisensa. Lisäksi molemmat haastatteluaineistokokonaisuudet painottuvat vepsäläisiin, jotka jollakin tavalla osaavat vepsän kieltä, asuvat vepsäläisessä kylässä tai ovat tekemisissä vepsän revitalisaatioliikkeen kanssa.

Laajasti assimiloituneessa yhteisössä on ilmeistä, ettei tällainen aineisto anna ääntä kaikille vepsäläisiksi identifioituville. Merkittävä ryhmä, joka aineistosta puuttuu, ovat ensimmäisen tai toisen polven kaupunkilaiset esimerkiksi Petroskoissa ja Leningradin oblastin Lodeinoje Polessa, joilla on perhetaustan kautta yhteys vepsäläisyyteen ja vepsän kieleen. Tällaisten ns.

---

¹² perepis.ru

potentiaalisten vepsän puhujien, jotka eivät aktiivisesti toimi vepsäläisliikkeen piirissä, olemassaolo näkyy esimerkiksi väestönlaskentatiedoissa. Vepsän kielen ylläpidon ja revitalisaation näkökulmasta olisi oleellista tavoittaa tällainen ryhmä, sillä vepsän kielen siirtäminen sukupolvelta toiselle olisi nykyisen elinkeino- ja väestörakenteen takia pääosin mahdollista vain perinteisten vepsäläiskylien ulkopuolella. Kylien asukkaat erityisesti Leningradin alueella ovat pääosin lapsensaanti-ikänsä jo aikaa sitten ylittäneitä.

Haastatteluaineisto on pääosin vepsänkielistä. Varsinkin ELDIA-projektin kyselyissä liikuttiin sellaisilla domeeneilla (laki, koulutus, työelämä), joilla vepsää ei perinteisesti ole käytetty. Ryhmähaastatteluissa saattoivat erityisesti näillä alueilla jäädä kuulumatta niiden haastateltujen mielipiteet, jotka eivät kokeneet luontevaksi tai sujuvaksi puhua tällaisista asioista vepsäksi. Lisäksi olen tarkastellut vepsäläisyyden representaatioita ensisijaisesti haastattelutilanteissa. Näin rakentuva esitys vepsäläisyydestä on tilanteinen – ei ole mahdollista osoittaa, että haastatellut ilmoittaisivat itsensä vepsäläisiksi ja vepsän äidinkielisiksi puhujiksi tulevaisuuden väestönlaskennoissa tai muissa yhteyksissä, vaikka he vepsäläisaktiiviksi tunnetun henkilön tai ulkopuolisen tutkijan läsnä ollessa näin tekisivätkin. Tämä tutkimus olisi hyvin todennäköisesti erilainen, jos vepsän kielen käytöstä ja merkityksestä olisi keskusteltu venäjäksi ja käytetty kirjallisina materiaaleina venäjänkielisiä esityksiä vepsäläisyydestä. Se, millä tavalla vepsän kielen ja vepsäläisyyden representaatio venäjän kielellä eroaisi väitöstutkimukseni esittämästä kuvasta, on mahdollinen jatkotutkimuksen aihe.

Kodima-lehti edustaa institutionaalista vepsäläismediaa. Vepsäläisyys rakentuu 2000-luvulla kuitenkin myös perinteisen median ulkopuolella sosiaalisen median kanavissa. Sosiaalisessa yhteisömedia *VKontaktessa* toimivassa *Vepsskij kraj* -ryhmässä (ven. 'vepsän alue') oli johdannon kirjoittamisen aikaan yli 7000 jäsentä. Ryhmä toimii valtaosin venäjänkielisenä foorumina vepsäläistaustaisten identiteettiin liittyville keskusteluille. Tiedonvälityksen näkökulmasta tällaiset epäviralliset ryhmät saattavat olla merkittävämpiä kuin esimerkiksi *Kodima*-lehti, sillä niiden kautta voidaan tavoittaa huomattavasti suurempi joukko vepsäläistaustaisia maantieteestä riippumatta. Vepsäläisyyden rakentumista internetin epävirallisissa verkostoissa olisi mahdollista tutkia esimerkiksi verkkoetnografian keinoin (ks. esim. suomenkarjalaisuuden rakentumisesta verkossa Hyryläinen 2018), jolloin voitaisiin tavoittaa hyvin erilainen tutkimusjoukko.

Aineistoista muodostuva kokonaiskuva valottaa kuitenkin nähdäkseni alueellisesti monipuolisen vepsäläisyyteen sitoutuvan joukon näkemyksiä vepsäläisyydestä. Siinä missä ELDIA-haastatteluissa vepsäläiset aktivistit ja intelligentsija kertovat kielestään muille kielen ammattilaisille, kerrotaan *Kodima*-lehdessä vepsäläisyydestä, vepsäläisistä ja vepsän kielestä tavallisille vepsän puhujille, kenties myös vallanpitäjille ja venäjänkieliselle enemmistölle. Keskivepsäläisaineistossa haastatellut puhuvat osin vertaisilleen, osin täysin yhteisön ulkopuolisille tutkijoille. Aihepiirit – vepsäläisyys ja vepsän

kieli – ovat yhteiset, mutta eri aineistojen diskurssien kuvitellut vastaanottajat ovat osin erilaiset.

4.6 EETTISET KYSYMYKSET JA TIETOSUOJA

EU:n tietosuoja-asetuksen (Tietosuoja-asetus 2016/679) vaikutus tutkimukseen on keriytynyt auki vähitellen samaan aikaan, kun osatutkimukseni ovat valmistuneet. Tutkimuksessa käytetyt haastatteluaineistot on kerätty vuosina 2006–2011, aikana ennen vuotta 2012, jolloin EU:n tietosuoja-alettiin uudistaa. Yleistä tietosuoja-asetusta alettiin soveltaa 25.5.2018, jolloin osatutkimukset II artikkelia lukuun ottamatta olivat painossa tai julkaistuja. Kielettutkimuksen aineistonkeruu-, käsittely- ja arkistointikäytänteet ovat selvästi murroksessa tätä johdantoa kirjoittaessani ja suomalainen tutkijayhteisö on herännyt etsimään yhteisiä hyviä käytänteitä. Tietosuoja-asetuksen voimaantulo sekä uusi kansallinen tiedonhallintalaki edellyttävät tutkijoiden, rahoittajien ja aineiston arkistoinnista ja jatkokäytöstä huolehtivien tahojen yhteistyötä hyvän aineistopolitiikan luomisessa.

Jo vepsäläisten 1900-luvun repressiohistorian vuoksi tietosuojakysymykset ovat tutkimukseni kannalta erityisen tärkeitä. Tutkimuksessa käsittelemäni aineistot sisältävät arkaluonteisia henkilötietoja mm. sen vuoksi, että aineistonkeruu sitoutuu lähtökohdiltaan tutkittujen etnisyyteen (ks. Aineistonhallinnan käsikirja, luku 8). Osatutkimuksissa olen artikkelia III lukuun ottamatta pyrkinyt tunnistetietojen pseudonymisointiin: IV artikkelissa käytetään ELDIA-projektissa haastatelluille annettuja tunnisteita, joista käy ilmi haastatellun sukupuoli ja ikäryhmä, II artikkelissa tutkitut esitetään syntymävuosikymmenen ja asuinkylänsä perusteella, I artikkelissa syntymävuoden ja sukupuolen perusteella. Uusi tietosuojakäytäntö ohjaa suurempaan varovaisuuteen kuin aiemmat käytännöt, ja joidenkin julkaistujen esimerkkien tunnisteellisia tietoja olisin voinut karsia. Tutkimustulosten luotettavuuden kannalta ei nimittäin ole oleellista, mistä kylästä kukin siteerattu haastateltu on kotoisin.

Poikkeus tutkittujen pseudonymisointiin osatutkimuksissani on III artikkeli, jossa on käsitelty Nikolai Abramovin ja Maria Abramovan kielenkäyttötapoja sekä heidän henkilöhistoriaansa. Nikolai ja Maria ovat antaneet luvan heidän kanssaan tehtyjen nauhoitteiden hyödyntämiseen tutkimuksessa. Pidin tärkeänä Abramovien kielenkäytön analysointia henkilöllisyyden paljastaen, sillä he ovat edustaneet vepsäläisyyttä niin vepsäläisyhteisön sisällä kuin suhteessa ulkopuolisiinkin 1990-luvulta alkaen. Nikolai Abramoviin henkilöityy Nina Zaicevan ohella vepsän kirjakielen kehittäminen: Nikolai antoi runoilijana (esim. Abramov 2005) ja *Kodima*-lehden toimittajana kasvot vepsäläiselle kirjallisuudelle. 2000-luvun puhutun vepsän kielen tutkimuksen näkökulmasta on oleellista myös huomata, että juuri Nikolai edustaa puhuttua nykyvepsää ainoassa verkossa avoimesti saatavissa olevassa 2000-luvun puhekieltä edustavassa aineistokokoelmassa (Vepsän kielen korpus).

Toivon, että oma tutkimukseni tuo lisävaloa siihen melko puristiseen kuvaan, jonka vepsän korpus vepsän puhutusta nykykielestä antaa.

Aineistonkeruuta jälkikäteen nykyisen tietosuojasetuksen valossa reflektoidessa voi todeta, että tutkittavien informointiin ja sen dokumentointiin on vastedes kiinnitettävä tarkempaa huomiota. Vaikka keskivepsäläisaineiston tutkittavilta pyydettiin suullisesti lupa heiltä kerätyn materiaalin myöhempään tutkimuskäyttöön ja selostettiin, minkälaisissa projekteissa sitä tullaan käyttämään, ei heidän suostumustaan pystytäkään jälkikäteen todentamaan. Rekisterinpitäjällä kuitenkin on osoitusvelvollisuus, mikä edellyttää dokumentoimaan sen, miten tutkittavia on suullisesti tai kirjallisesti informoitu aineiston tulevasta käytöstä ja arkistoinnista (Aineistohallinnan käsikirja, luku 4).

5 KESKEISET TULOKSET

Tässä luvussa esittelen väitöskirjani osatutkimusten tulokset. Luvuissa 5.1–5.4 esittelen yksittäisten artikkelieni päätulokset, joista teen synteesin luvussa 5.5.

5.1 MITEN VEPSÄNPUHUJAT YMMÄRTÄVÄT VEPSÄLÄISYYDEN?

I: Vähemmistökielen osaaminen, äidinkieli, juuret vai passi? Vepsäläiseksi identifioituminen 2000-luvulla. – *Virittäjä* 122(2) s. 224–254. <https://doi.org/10.23982/vir.66881>

Haastatteluaineiston ideologiakriittinen analyysi osoittaa, että vepsän kieli on puhujiensa näkökulmasta edelleen vahva identiteetin määrittäjä. Vepsän kieleen ja sen osaamiseen suhtaudutaan vepsänpuhujien parissa kuitenkin eri tavoin. Perinteiset kielenpuhujat ymmärtävät äidinkieleksi ensisijaisesti perityn kielen. Keskihapsäläisaineistossa käytetään ensisijaisesti venäjämästä lainattua käsitettä *rodnoi jazyk*, joka vepsänkielisessä puheessa on tavallisesti vepsäläis-venäläinen muoto *rodni kel’*. Kirjaimellisesti se merkitsee syntyperäistä kieltä (ks. lukua 1.3). Sillä voidaan tarkoittaa henkilön ensimmäiseksi oppimaa kieltä, mutta se voi olla myös kieli, johon puhuja itse samaistuu tai jonka puhujana muut häntä pitävät (ks. Skutnabb-Kangas 1988: 34–38). Jälkimmäinen kriteeri koskee pääasiassa haastateltujen lapsia tai heidän jälkeläisiään, jotka nähdään usein passiivisiksi vepsän osaajiksi ja sitä kautta vepsäläisiksi.

Keskihapsäläisten haastatteluissa perheensisäistä kielenoppimista pidetään yksimielisesti autenttisenä vepsän omaksumisen tapana. Käsitys vepsäläisyyden syntyperäisyydestä tai primordiaalisuudesta korostuu, sillä vepsäläisyyden keskeiseltä tunnusmerkiltä näyttää se, onko vepsän kieli ollut suvun käytössä ja ovatko molemmat vanhemmat vepsäläisiä. Tällainen ymmärrys etnisyydestä verenperintönä on nähtävissä myös monien muiden vähemmistökielisten yhteisöjen, esimerkiksi saamelaiden (ks. Laki saamelaiskäräjistä¹³), amerikansuomalaisten ja inkerinsuomalaisten (Mononen 2013) identiteettitulkinnissa.

Normitetun yleishapsän osaamista pitävät toistaiseksi oleellisena osana vepsän kielen taitoa vain ELDIA-aineiston vepsän kielellisen eliitin edustajat.

---

¹³ Laki saamelaiskäräjistä 17.7.1995/974, 3 §, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950974>

Heistäkään suurin osa ei luokittele yleisvepsän osaamista ensisijaiseksi kielensäamiseksi: poikkeuksen tähän muodostavat nuorimmat haastatellut, joista usealle standardoitu vepsä näyttää olevan puhuttuja perinteisiä vartieteiteja arvostetumpi kielimuoto. Kylävepsäläisten puheessa yleiskielen olemassaolo näyttäytyy lähinnä tietoisuutena *Kodima*-lehdestä sekä joidenkin haastateltujen kokemuksista vepsän kirjakielen opetuksesta lapsenlapsilleen. Aineistoni pohjalta ei voi näin ollen osoittaa, että kirjakielen vinouma vaikuttaisi laajasti vepsän kielen puhujien tapaan käsittää vepsän kielen osaaminen. Vepsän puhutut muodot ovat ainakin toistaiseksi ensisijaisia suhteessa kirjakieleen, mutta syntyperäisten kielenpuhujien joukon kutistuksessa jatkuvasti voi olettaa, että tilanne voi lähivuosikymmeninä muuttua. Aineisto on sitä paitsi vanhimmalta osaltaan jo kymmenen vuotta vanhaa, ja tilanne on voinut muuttua nopeasti.

Metakielellisten resurssiensa osalta kaksi tutkittua puhujaryhmää eroavat odotuksenmukaisesti toisistaan. Kaksikielisyydestä tai kahden äidinkielen mahdollisuudesta eivät tavalliset vepsänpuhujat kylissä juurikaan puhu. Todennäköisesti he eivät tiedosta tällaisten vaihtoehtojen olemassaoloa, sillä Neuvostoliiton ja Venäjän institutionaaliset tavat puhua äidinkielestä ja kansallisuudesta eivät ole tarjonneet pluralistisia vaihtoehtoja. ELDIA-aineistossa kaksikielisyydestä ja kahdesta äidinkielestä kuitenkin keskustellaan. Aineisto osoittaa, että kaksi- ja monikielisyyden tiedostamiseen ja arvostuksen kohottamiseen voidaan vaikuttaa koulutuksella ja muuttamalla tapaa jolla niistä puhutaan.

Vepsäläisyyden ulkoiset tunnukset, kuten kansallisuuden merkintä passissa (ks. Jääts 2017), kietoutuvat yhteen kieli-identiteetin kanssa, joskaan eivät yksitulkintaisesti. Kansallisuuden rekisteröinti on ollut epäjohdonmukaista ja sen periaatteet ovat vaihdelleet vuosikymmenten kuluessa. Näin ollen haastatelluista toiset ovat voineet tukeutua vepsäläisyyden institutionaaliseen merkintään passissaan, kun taas toiset vakuuttavat olevansa vepsäläisiä siitä huolimatta, että passiin on aiemmin kirjattu kansallisuudeksi venäläinen.

Stereotyypioiden siitä, minkälaiseksi tiettyyn ryhmään kuuluva kuvitellaan, on todettu johtavan marginaalistumiseen oman ryhmän sisällä (esim. saamelaisyhteisöistä ks. Lindgren 2000: 54–57). Aineistoni antaa viitteitä siitä, etteivät vepsän kieltä osaavat pyri rajaamaan kieltä taitamattomia vepsäläisyyden piiristä, mikä on vepsän revitalisaatiomahdollisuuksien näkökulmasta positiivista. Tämän osatutkimuksen perusteella ei ole kuitenkaan osoitettavissa perimäkieleen liittymättömiä vepsäläisyyden tunnuksia, sillä vaikka vepsäläiseksi identifioitumiselle ei eksplisiittisesti tavallisesti aineistossa esitetä minimivaatimuksia, ei vepsäläisyyttä ilman vepsäläisiä sukujuuria, joiden osoittimena tyypillisesti on kieli, pidetä todennäköisenä. On kuitenkin todennäköistä, että kielenosaamisen ja syntyperäisyyden suhde on muutoksessa parhaillaan, kun yhä harvempi puhuu vepsää. Väestönlaskentatietojen nojalla Karjalan tasavallassa näyttää nykyään olevan paljon vepsäläiseksi identifioituvia, vepsää osaamattomia henkilöitä, ja olisi tärkeää sel-

vittää heidän kokemustaan siitä, minkälaisin perustein he identifioituvat vepsäläisiksi.

5.2 MIHIN VEPSÄLÄISYYS PAIKANNETAAN?

II: Puura, Ulriikka (käsikirjoitus): Vepsän maan ja kielen rajat: vepsäläisyyden tilat *Kodima*-lehdessä 1990- ja 2010-luvulla. – Pekka Suutari (toim.) *Karjalankieliset rajalla*. Itä-Suomen yliopisto.

II artikkelin fokuksena on *Kodima*-lehdessä konstruoitujen vepsäläisyyteen liittyvien paikkojen (ks. esim. Johnstone 2004, 2011) ja ryhmien kriittinen analyysi. Taustaksi esitän vuoden 2010 väestönlaskentatietojen pohjalta perinteisen kielisosiologisen analyysin etnolingvistisen identifioitumisen eroista Karjalan tasavallassa, Leningradin ja Vologdan oblasteissa. Keskivepsäläisten käsitykset vepsäläisyhteisön koosta ja rajoista ovat aineistoni perusteella hyvin perinteiset: vepsäläisyys sijoitetaan omaan kylään ja sen lähialueille, eikä moni edes tunnista ajatusta aluerajat ylittävästä vepsäläisyydestä. Haastateltujen kielenpuhujien kokemus vepsäläisyyden paikasta sitoutuu henkilökohtaiseen kokemukseen vastaavalla tavalla kuten I artikkelissa analysoidut käsitteellistykset vepsän kielen passiivisesta kielitaidosta. Uhanalaisien kielten puhujayhteisöissä tämä on tyypillistä, kuten mm. Aikio (1988: 302–305) ja Crystal (2000: 108–109) osoittavat. Esimerkiksi kveenit identifioituvat usein vastaavalla tavalla pyssyjokisiksi tai pykealaisiksi norjalaisten antaman eksonyymien, kveenien, sijaan (ks. Räisänen & Kunnas 2012: 2). Sarihimaan (2000: 237) mukaan karjalaiskylissä on samalla tavalla identifioitunutu enemmän kylätason yhteisöön kuin ylätasoon karjalaisuuteen.

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut *Kodima*-lehteä ensisijaisesti etnisenä vähemmistömedianana, jonka keskeiseksi päämääräksi olen oletanut yhteisöllisen identiteetin, yhteenkuuluvuuden ja ryhmän rajojen konstruoinnin (Cormack 2007: 54–55, Pietikäinen 2008: 174). *Kodima*-lehteä voisi tarkastella myös vähemmistökielisenä mediana sekä alkuperäiskansamediana (Pietikäinen mas: 173–175; ks. myös Tanczos 2018). Vähemmistökielisenä mediana se erityisesti syntyäkanaan 1990-luvun alussa oli merkittävä, sillä tuolloin lehden päämääränä selkeästi oli kehittää ja levittää vepsän nuorta standardikieltä. Alkuperäiskansamedian piirteitä *Kodima*-lehden ilmestyy aineistoni valossa 2000-luvulla: tässä yhteydessä *Kodiman* alkuperäiskansamediaksi määrittelevänä piirteenä painottuu vepsäläisten esittäminen yhtenä maailman alkuperäiskansoista.

Kodima-lehden analyysi osoittaa, että vepsäläisyys rakentui lehdessä eri tavoin 1990-luvulla ja vuonna 2016. Vepsäläiset kolme aluetta kattavana ylijärjaisena kansana tuodaan voimakkaasti esiin 1990-luvun *Kodima*-lehdessä, erityisesti vepsänkielissä etusivun jutuissa. Karjalan tasavallan ulkopuolelle painottuvat tarinalinjat olivat 1990-luvun lehdessä lisäksi Karjalaan paikan-

tuvia yleisempiä: se alleviivaa, kuinka koko vepsän puhuma-aluetta haluttiin tuolloin pitää esillä ja liittää yhteen myös *Kodima*-lehden avulla. Vuoden 2016 lehdessä vepsäläisten esittäminen sen sijaan sijoittuu pääosin Karjalan tasavaltaan. Vepsäläisistä kerrotaan karjalaisten rinnalla, osana tasavallan etnokulttuurista erityisväriä. Nykyinen *Kodima* ei enää aktiivisesti sido Leningradin oblastin vepsäläisiä yhteiseen vepsäläisyyden viitekehykseen. Leningradin alueelta julkaistaan pääsääntöisesti venäjänkielisiä paikallisuutisia tai vepsäläiset menneisyyteen, jopa muinaisuuteen sitovia tekstejä.

Jonkin verran vepsäläisiä tuodaan vuoden 2016 lehdessä osaksi sekä yleisvenäjäläistä sekä kansainvälistä vähemmistökansadiskurssia. *Kodima*-lehdellä voisi olla mahdollisuuksia tukeutua vepsäläisyyden rakentamisessa kansainväliseen alkuperäiskansadiskurssiin laajemminkin. Globaaliin alkuperäiskansayhteistyöhön sitoutuminen voisi tehdä vepsäläisille tutummaksi kansainvälisiä säädöksiä ja erityisesti nostaa esiin pluralistisia ideologioita monikielisyydestä ja sen positiivisista puolista. Tässä tutkituissa *Kodiman* teksteissä vepsäläisiä ei kuitenkaan ainakaan toistaiseksi sidota kansainväliseen keskusteluun vähemmistöjen oikeuksista tai monikielisyydestä, vaan alkuperäiskansayhteys liittyy kulttuuritapahtumiin. Vähemmistökansan roolissa lehdessä esitetään sitä paitsi ainoastaan Karjalan tasavallan vepsäläiset. Siihen ovat syynä osittain aluerajat (vain Karjalan tasavalta kuuluu Barentsin alueeseen, joten vain Karjalan tasavallan vepsäläiset kuuluvat Barentsin euroarktisen neuvoston alkuperäiskansatyöryhmään), mutta osittain myös se, että vepsäläisaktivistien ydinjoukko sekä *Kodima*-lehden toimituskunta elävät pääosin Karjalan tasavallan alueella. Tämän vuoksi olettaisi sitä suuremmalla syyllä, että mukaan alkuperäiskansa-aiheisiin teksteihin nostettaisiin myös muiden alueiden vepsäläiset, jolloin voitaisiin legitimoida alkuperäiskansastatuksen merkitys koko kuvitellulle vepsäläisyhteisölle eikä vain Karjalassa eläville. Näin ei kuitenkaan tapahdu. Leningradin alueella vepsäläisten olettaisi vertautuvan karjalaisten kaltaisen kielellisesti ja kulttuurisesti läheisen vähemmistöryhmän puuttuessa venäläiseen enemmistöön, mutta venäläisyys ei kategoriana näy *Kodima*-lehdessä, jolloin vepsäläisten ja venäläisten välille rajausta ”meihin ja muihin” ei oikeastaan synny.

Kodima on kaksikielinen lehti, jossa enemmistö- ja vähemmistökieltä käytetään eri tavalla vepsäläisyyden alueellisessa rakentumisessa. Vepsänkielisten tekstien sisältö painottuu Karjalan tasavaltaan. Karjalan tasavallassa vepsän standardikielen hallinta onkin oletettavasti tavallisempaa kuin muilla alueilla, mutta silti Karjalan alueen vepsäläisistä vain neljäsosa ylipäätään osaa vepsän kieltä. Täten Karjalan vepsäläisistäkään valtaosa ei pysty lukemaan *Kodiman* vepsänkielisiä kirjoituksia. Leningradin alueen vepsäläisten osa on sikäli suotuisampi, että heidän paikallisuutisensa ovat pääosin venäjänkielisiä. *Kodima*-lehden analyysi nostaa esiin kysymyksen siitä, kenelle lehteä itse asiassa tehdään. Lehden mahdollisia kohderyhmiä on monta, kuten eri alueiden vepsäläiset, vepsän standardikieltä taitavat vepsäläiset, vepsän kieltä osaamattomat vepsäläiset, kenties Karjalan tasavallan viranomai-

set ja muut ulkopuoliset. Kysymykseen vastaaminen vaatisi kuitenkin tarkempaa analyysiä.

Revitalisaatiokauden alussa *Kodima*-sanomalehden keskeisenä tavoitteena oli vepsän kielen kehittäminen aluerajat ylittävän yhteisön rakentamisen ohella. Tällä hetkellä kieli ei ole yhtä keskeisellä sijalla lehdessä. Vepsän kieltä käsitteleviä juttuja on nykyisessä lehdessä huomattavasti aiempaa vähemmän. Koska toimituskunta on hyvin pieni, on mahdollista, että painopisteen muutos selittyy osin pelkästään yksittäisten kirjoittajien valinnoilla ja kiinnostuksen kohteilla ja kulloistenkin päätoimittajien linjauksilla.

5.3 MITEN ERILAISET VEPSÄNPUHUJAT TUOTTAVAT JA ARVOTTAVAT MONIKIELISIÄ KÄYTÄNTEITÄ?

III: Puura, Ulriikka 2018: Language modes and conversational code-switching in contemporary Veps – a microanalysis. – Outi Tánčzos, Magdolna Kovács, Ulriikka Puura (toim.): *Multilingual practices in Finno-Ugric communities* s. 263–296. Uralica Helsingensia 13. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.

III artikkeli pohjaa analyysiin monikielisten resurssien käytöstä keskustelu- ja haastattelutilanteissa. Aineistona ovat edesmenneen runoilija Nikolai Abramovin ja hänen äitinsä Maria Abramovan keskenään ja haastattelijan kanssa käymät keskustelut, jotka ovat osa keskivepsäläisaineistoa. Tarkastelen artikkelissa, minkälaisia diskursiivisia koodinvaihtokäytänteitä (esim. Auer 1999) saman perheen jäsenillä Marialla ja Nikolailla on. Oletuksenani on, että koska Nikolai on työskennellyt vepsän standardikielen parissa vuosikymmeniä ja toiminut *Kodima*-lehden toimittajana sekä lisäksi saanut koulutuksensa yliopistotasolle saakka täysin venäjänkielisessä ympäristössä, on hänen koodinvaihtojensa oltava jollakin tavalla erilaisia kuin hänen äidillään, joka on elänyt pääosan elämästään vepsänkielisessä ympäristössä eikä hallitse täysin standardivepsän konventioita muttei täysin myöskään standardivenäjää.

Analyysin taustaksi kuvaan Nikolain ja Marian kielelliset elämäkerrat (kielellisistä elämäkerroista ks. Pavlenko 2007): päämääränä on valottaa heidän suhdettaan kieliin sekä kielenoppimistaan osana elämäntarinaa. Koska kielellisiä elämäkertoja ei systemaattisesti haastatteluissa kerätty, ei Marian ja Nikolain kielellisistä asenteista ollut haastatteluainestoa, vaan pyrin pääsemään niihin ja taustalla oleviin kieli-ideologioihin käsiksi kieliaineiston analyysin kautta.

Marian ja Nikolain keskustelufunktionaiset koodinvaihdot eroavat odotuksenmukaisesti toisistaan. Maria käyttää keskusteluissa selvästi kaksikielistä kielimoodia (ks. Grosjean 2008: 59–65), sillä hänen kielellisiä valintojaan luonnehtivat kielten sekoittaminen ja runsaat koodinvaihdot. Usein esiintyvä

keskustelufunktiivoinen koodinvaihtotyyppi Marialla on referointi (*voicing*), jonka tulkitsen liittyvän hänen asennoitumiseensa (*stance*) kaksikielisenä toimijana. Asennoitumisella on viitattu viimeaikaisissa kieli-ideologioiden tutkimuksessa kielenkäyttäjän asenteisiin ja suhtautumiseen sekä identiteettin rakentamiseen vuorovaikutuksessa (ks. Jaffe 2009: 16–17; Mäntynen ym. 2012: 327). Maria referoi venäjänkielisten puhekuppaniensa repliikit johdonmukaisesti venäjäksi, samoin kuin omat vuoronsa sellaisissa keskusteluissa, jotka ovat kontekstista päätellen alkujaan olleet venäjänkielisiä. Nikolai sen sijaan osoittautuu äärimmäisen tietoiseksi roolistaan vepsän standardikielen edustajana. Hänen koodinvaihtonsa ovat tyypillisimmillään metakommentein merkittyjä toistoja tai käännöksiä niissä tilanteissa, jolloin jotakin käsitettä tai asiaa on syystä tai toisesta pakko selventää venäjäksi. Puristinen ideologia, pyrkimys mahdollisimman ”puhtaaseen”, venäläisistä lainoista vapaaseen vepsään tutkijalle esitettynä kielimuotona motivoi voimakkaasti valintoja. Nikolain voi nähdä myös tavoittelevan ”täydellisen kaksikielisen ideaalia” (Auer 2007: 321; Matras 2009: 4–5, 104–105), sillä hän pyrkii pitämään kahden kielen systeemit erillään omina rajattuina kokonaisuuksinaan. Muu tutkimus osoittaa, että juuri vähemmistökielten puhujaeliitit tyypillisesti kokevat tarvetta suojella kieltään enemmistökielen vaikutuksilta pitämällä kielet tiukasti erillään ja välttämällä sekä lainoja että koodinvaihtoa (esim. O’Rourke & Ramallo 2013; Jedygarova 2016; Tanczos 2018).

Aineiston keruutapa vaikuttaa usein aineiston laatuun. Voidaan olettaa, että sellaisessa tilanteessa, jossa Maria ja Nikolai olisivat olleet vuorovaikutuksessa keskenään tai muiden kaksikielisten vepsänpuhujien kanssa ilman ulkopuolisen tutkijan läsnäoloa, Nikolain koodinvaihdot olisivat olleet erilaisia. Tällainen aineisto olisi voinut vahvistaa olettamani eron Nikolain kielimoodin valinnassa tilanteessa, jossa hän ei olisi tuntenut painetta esittää itseään idealisoituna täydellisenä kaksikielisenä. Nikolain metakielellisten kommenttien ja puhtaan kielimuodon tavoittelun voi olettaa vepsäläisen diskurssi-identiteetin rakentamiseksi, jossa vepsäläisen kielimoodin korostamisella alleviivataan vepsäläisyyttä juuri kyseisessä vuorovaikutustilanteessa (vrt. esim. suomenpuhujiin, ks. Lappalainen 2004: 35, 52, 362–363;).

5.4 KENEN VASTUUKSI VEPSÄN YLLÄPITO NÄHDÄÄN?

IV: Puura, Ulriikka – Tanczos, Outi 2016: Division of responsibility in Karelian and Veps language revitalization discourse. – Reetta Toivanen & Janne Saarikivi (toim.), *Linguistic genocide or superdiversity? New and old language diversities* s. 299–325. Bristol; Buffalo: Multilingual Matters.

Kolmessa yllä esitellyssä artikkelissa olen tarkastellut vepsäläisyyden rakentamista suhteessa kieleen. Se, millaiseksi vepsän kieli nähdään ja miten sen

puhuminen arvotetaan, vaikuttaa vääjäämättä siihen, minkälaisia toimia vepsän kielen ylläpitämiseksi odotetaan. IV artikkelissa tarkastelen yhdessä Outi Tanczosin kanssa, kenen vastuulla vepsäläinen ja karjalainen kielellinen eliitti sekä vähemmistökieliset mediat katsovat kielen säilyttämisen olevan. Kahden yhteisön media- ja haastatteluaineistoja vertailemalla selvitetään, voidaanko karjalaisten ja vepsäläisten diskursseissa havaita kivettyneitä tai luonnollistuneita tapoja, joilla kielen ylläpidosta puhutaan.

Kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksessä (Fairclough 1995, van Dijk 1993, Van Leeuwen 2008) tutkittujen aineistojen diskursseista piirtyy neljä toimijaryhmää, joiden vastuuta kielen säilyttämisestä tutkimuksessa analysoimme. Näitä ovat vähemmistö (vepsäläiset, karjalaiset), valtio, enemmistö (venäläiset) sekä muut (ei-vepsäläiset, ei-karjalaiset) toimijat.

Haastatteluaineistot ja sanomalehtitekstit ovat yhdenmukaisia tavoissaan esittää vastuunjako vähemmistön ja valtion välillä. Venäjän valtion ei tavallisesti nähdä tukevan kumpaakaan kieltä. Sen sijaan vastuun kielen säilyttämisestä karjalaiset kohdistavat vähemmistöön itseensä, kun taas vepsäläiset tuntuvat odottavan valtiolta apua. Valtion rooli pääosin passiivisena hidasteena revitalisaation tavoitteille näyttää vakiintuneen vepsäläisten ja karjalaisten diskursseihin. Neuvostoaikana valtion roolina oli aktiivisesti vastustaa kielten voimaantumista. Vepsäläinen ja karjalainen eliitti tunnistavat valtion mahdollisuuden vaikuttaa kielensä statukseen, mutta aineistossamme valtion rooli sitoutuu yleensä kertomuksiin menneestä ajasta. Enemmistön ei nähdä vaikuttavan sen enempää negatiivisesti kuin positiivisestikaan vepsän ja karjalan ylläpitoon. Samoin kuin II artikkelissa, vastakkainasettelua enemmistön ja vähemmistöjen välille ei synny.

Tutkimus vahvistaa, että vepsäläisyyttä esitetään traditionalistisessa valossa ja vepsän kielen säilymisen odotukset liitetään perinteisen kulttuurin ja kyläyhteisöjen säilymiseen. Lisäksi aineisto heijastaa karjalan ja vepsän erilaista statusta ja kielellistä elinvoimaisuutta. Vaikka karjalan kielen ja karjalaisten asemaa yleensä kuvaillaan ainoastaan nimellisesti tuetuksi (esim. Karjalainen ym. 2013: 189; Zamyatin 2013: 137–139), karjalan vahvempi status näkyy haastateltujen karjalaisaktivistien ja median käyttämässä ”me”-diskurssissa, jossa yhteisöllä itsellään nähdään olevan mahdollisuuksia vaikuttaa kielensä tilaan. Sen sijaan vepsäläiset näyttävät nojaavan yksittäisiin revitalisaatioliikkeen toimijoihin kielensä säilyttäjinä.

5.5 YHTEENVETO

Yhdessä neljä osatutkimustani vahvistavat, että vepsäläisalueen ja vepsäläisyyden sisällä on erilaisia yhteisöjä, joissa vepsäläisyydestä puhutaan eri tavoin ja joissa vepsän kielen merkitys nähdään erilaisena. Vepsän revitalisaatioliike ei toistaiseksi tavoita kaikkia vepsäläisiä tasapuolisesti, eikä vepsän kirjakieli ole kaikkien ulottuvilla.

Merkittävää on, että vepsäläiseksi identifioitumisen metakulttuurisessa puheessa venäläisyyttä ei esitetä vepsäläisyyden vastakohtana (ks. erit. II ja IV). Tämä osoittaa, että vepsänpuhujat identifioituvat sekä omaan etniseen ryhmäänsä että venä(jä)läiseen enemmistöön. Samankaltainen kahtalainen enemmistöön ja vähemmistöön identifioituminen on osoitettu myös esimerkiksi kveenien (Anttonen 1999: 387–390) ja võron puhujien (Eichenbaum & Pajusalu 2001) kohdalla. Lähteenmäki (2015: 30) huomauttaa, että Venäjän federaation ei-venäläisten kansallisuuksien on ollut verrattain helppo omak-sua venäläinen mentiliteetti senkin vuoksi, että venäläistä mentaliteettia ovat vuosisatojen ajan olleet rakentamassa nämä kaikki kansallisuudet yhdessä. Osa vepsäläisistä näyttääkin ainakin joissakin tilanteissa määrittelevän itsen-sä vepsää puhuviksi venä(jä)läisiksi väestönlaskentatietojen ja aiemman tut-kimuksen (ks. Salve 1998: 120, 131) mukaan.

Sen sijaan raja 'vepsän' ja 'venäjän' kielten välillä tehdään pääosin selväs-ti. Aineistossani haastatellut ihmiset osoittavat kielten välille hahmottaman-sa rajat sekä metatason kielidiskursseissa että kielellisten käytänteiden, tässä tutkimuksessa erityisesti koodinvaihtojen, avulla (ks. I ja III). Tämä allevii-vaa vepsän kielen keskeistä roolia vepsäläisyyden rakentumisessa niiden pa-rissa, jotka kieltä yhä puhuvat.

Aiempi tutkimus (Puura ym. 2013: 134–135) osoitti, että vepsän puhujien haastatteluissa toistuu vähemmistökielisille yhteisöille tyypillinen (ks. esim. Sallabank 2013: 125) diskurssi, jonka mukaan kylien vanhat puhujat puhuvat ”todelliseksi”, eli aidoksi katsottua vähemmistökieltä. Vanhimman sukupol-ven kieli toimii näin idealisoituna kulttuurisen autenttisuuden ja sosiaalisen identiteetin symbolina (ks. myös Jaffe 2013: 450–451). III artikkelissa Maria Abramova edustaa juuri tällaista ideaalipuhujaa, jonka vepsän kieli ei kui-tenkaan ole venäjän vaikutuksista vapaa kieli. Runsaat koodinvaihdot ja lai-naaminen ovat oleellinen osa 2000-luvun kaksikielisten vepsänpuhujien vuorovaikutusta.

Autenttisuuden ideologia liittää aitona pidetyn kielen usein myös tiettyyn maantieteelliseen paikkaan (ks. esim. Eckert 2003; Hornsby 2015, O'Rourke & Ramallo 2013; Woolard 2016: 22–24). Autenttisen puhujan nähdään ole-van kotoisin nimetystä paikasta, kun taas anonyymi, yleensä standardikielen puhuja, ei ole paikannettavissa idiolektinsa perusteella minnekään. Vepsä-läisten tapauksessa jälkimmäistä ryhmää edustavia on vain muutamia, mutta heidän suhteellinen osuutensa epäilemättä kasvaa kylväestön pienentyessä. Vallalla olevaa autenttisuuden ideologiaa vahvistaa etnokulttuurinen dis-kurssi, jossa perinteinen vähemmistökielen puhuja idealisoidaan ja syntype-räistä kielenpuhujuutta arvostetaan ylitse muiden kielenomaksumisen tapo-jen (ks. I). Revitalisaatiopyrkimysten näkökulmasta tämä ei kuitenkaan ole hedelmällistä, sillä on erittäin epätodennäköistä, että vepsän kieltä alettaisiin jälleen siirtää lapsille perheissä, sillä lapsentekoaikäisiä on vepsäläistaustaisis-ta erittäin harva (ks. kuvio 2).

Karjalan tasavallan erilainen asema verrattuna Leningradin ja Vologdan oblastiin tulee esiin kaikissa osatutkimuksissa. Institutionaalinen vepsäläi-

syys painottuu tällä hetkellä Karjalaan, vaikka historiallisesti valtaosa vepsäläisistä on asunut tasavallan ulkopuolella ja edelleen kielenpuhujia on enemmän Leningradin oblastissa. Karjala nimellisesti itämerensuomalaisena tasavaltana näyttää tarjoavan samastumisen kohteen, jolloin ainakin siellä vepsäläiseksi voi identifioitua myös ilman suhdetta vepsän kieleen. (Ks. II.) Samanlainen nimikkokansojen usein muodollisen statuksen positiivinen vaikutus on Saarikiven ja Toivasen (2016: 23) mukaan osoitettu muissakin Venäjän tasavalloissa. Näissä tapauksessa tasavaltojen muitakin vähemmistöjä pääsääntöisesti huomioidaan paremmin. Toisaalta nimikkotasavaltojenkin välillä on suuria eroja, ja karjalaisten nimikkoasema on muihin suomalais-ugrilaisiin nimikkotasavaltoihin verrattuna heikompi (ks. esim. Zamyatin 2013: 137–139). Siitä huolimatta karjalaisten nimikkostatuksella ja vuoden 2004 kielilailalla näyttää olleen Karjalan vepsäläisten kannalta positiivisia vaikutuksia.

Kodima-lehdessä vepsäläisyys rinnastuu karjalaisiin, sillä vepsäläiset esitetään osana Karjalan kansoja. Leningradin oblastin alueella vepsäläisyys näyttää edelleen olevan voimakkaasti paikallista, vepsäläiseen kylään, sen kieleen ja vepsäläiseen perheyhteyteen sitoutuvaa (II). Käsitukset vepsäläisyydestä kylien perintönä heijastuvat myös IV artikkelissa analysoituun vastuupuheeseen, sillä valtion odotetaan edelleen erityisesti tukevan elinmahdollisuuksia kyläympäristöissä, jotta vepsän kieli säilyisi. Kaupungistuminen on kuitenkin globaalina ilmiönä niin voimakas tekijä, että vepsänkielisten yhteisöjen säilyminen ja elpyminen maaseudulla on hyvin epätodennäköistä, sillä se vaatisi trendien vastaista muuttoliikettä takaisin 1900-luvun ajan tyhjentyneelle maaseudulle.

Vepsäläisten yhteisöjen pienuus näkyy aineistossani siten, että yksittäisten toimijoiden rooli korostuu vepsän kielen säilyttämisestä tai revitalisatiosta puhuttaessa (II, IV). Yksittäisten toimittajien valinnat vaikuttavat kaikkien vepsäläisten äänenkannattajana usein esitetyn *Kodima*-sanomalehden linjaan. Samoin yksittäisten aktivistien tiedetään ja sitä kautta myös jatkossa oletetaan ylläpitävän vepsän kieltä. Vepsäläisdiskurssissa tavallisten kielenpuhujien ei odoteta kantavan vastuuta kielensä säilyttämisestä, vaan se nähdään eliitin tehtäväksi. Vepsäläisyhteisön (tai -yhteisöjen) pienuus ja hajanaisuus tulee selvästi esiin, sillä vepsäläisten yhteisöllisiä toimia vepsän aseman kohottamiseksi ei odoteta, eikä liioin kuvata 2010-luvun vepsäläisessä lehdessä.

Kuten oletettua, laajemmassa kontekstissa vepsäläisen kieli- ja identiteettidiskurssin taustalla on erotettavissa Venäjän ja Neuvostoliiton kielellisiä ideologioita ja repression muistoja. Uskomus kaksikielisyyden haitallisuudesta näkyy jopa ELDIA-haastatteluissa, joissa koulutetut nuoret eivät ole varmoja siitä, onko kaksikielisyydestä sittenkin mahdollisesti haittaa vastoin tutkimustietoa. IV artikkeli vahvistaa ELDIA-projektin aikana tehdyt havainnot siitä, ettei vepsäläisyhteisössä ole tavallista kohdistaa erityistä kritiikkiä vallanpitäjiä kohtaan. Ero tulee esiin vepsäläisten diskursseja karjalaisiin verrattaessa. Vepsäläisaktivistien osalta tämä juontuneesi siitä, että heillä

on hyvin tiedossaan vepsän kielen uhanalainen status. Tavallisen kielenpuhujan kohdalla kyse lienee osittain edellä mainitusta syystä, mutta osittain myös vanhemman sukupolven kokemuksista neuvostoaikaisista kielellisistä ja kulttuurisista vainoista, joista keskivepsäläisaineistossa on useita narratiiveja. Näihin verrattuna nykytilanne joka tapauksessa on aiempaa parempi, eikä kritiikkiä sen vuoksi esitetä.

Venäjän kielivähemmistöjen tilanne on heikentynyt perestroikan ajan kansallisten liikkeiden nousun, kirjakielten kehittämisen ja muiden revitalisaatiotoimenpiteiden jäädessä taka-alalle (Zamyatin 2018). Myös vepsäläisliikkeen aiempi kielikeskeisyys ja yhtenäisen vepsäläisyhteisön tavoittelu näyttää 2010-luvulla hiljaisemmalta kuin 1990-luvulla. Tämä heijastaa sekä vepsäläisaktivistien hyvin pientä määrää, sekä laajemmassa kontekstissa 2000-luvun yleisvenäläistä etnisesti neutralisoivaa kehitystä. Vähemmistökeskusteluista tyypillisesti riisutaan poliittiset piirteet, ja jäljelle jää kulttuuristen piirteiden korostaminen eli folklorisaatio (Puura ym. 2013: 18; Zamyatin ym. 2012: 39). Folklorisoidun vähemmistön kielellisistä oikeuksista ei huolehdita, vaan keskitytään pinnalliseen etnisen kulttuurin esittämiseen. Tällöin keskustelussa korostuu yhteinen venäjäläisyys, Venäjän kansallisuus kansallisuudesta huolimatta (ks. Prina 2016: 3–4). Vepsän kielen puhujien enemmistön arkista kieliympäristöä kolmenkymmenen vuoden aikana tapahtuneet muutokset eivät välttämättä ole kuitenkaan paljon koskettaneet, sillä kyläyhteisöjen pieneneminen ja nuorempien sukupolvien venäjänkielisyminen ovat jatkuneet jo vuosikymmeniä.

6 LOPUKSI

Vepsän kielen kaltaisten vähemmän tutkittujen suomalais-ugrilaisten kielten ja puhujayhteisöjen tarkastelu lisää länsikeskeiseen sosiolingvistiikkaan moniäänisyyttä (ks. esim. Laakso 2009). Vepsäläisten kaltaiset yhteisöt avaavat näkökulmia kielelliseen uhanalaistumiseen, johon vaikuttavat globaalisti modernisaatio, globalisaatio sekä väestön ikääntyminen (ks. Sarhimaa 2009).

Kielen uhanalaistuminen, kaksikielisyys ja kielenvaihto eivät ole ainoastaan kieleen liittyviä prosesseja: niihin sitoutuvat sosiaalisten verkostojen heikentyminen ja yhteisön jaettujen arvojen löystyminen sekä identiteeteistä neuvottelu. Sosiaaliset ja kielelliset prosessit kietoutuvat yhteen, kun kieli rapautuu yhteisön kommunikaatiovälineenä. Tutkimukseni osoittaa, että vepsäläisten yhteisen kielellis-etnisen identifikaation osatekijät ovat häilyviä. Vepsäläisyyden rakentumisessa historiallinen ja biologinen suhde kieleen korostuvat, kuten useissa muissakin vähemmistökielisyhteisöissä (ks. esim. O'Rourke & Ramallo 2013). Vepsäläisyys liitetään yhä tyypillisimmin esimoderniin elämäntapaan agraareissa vepsäläiskylissä, mutta vastuu vepsän kielen ylläpidosta ja odotukset kielen säilymisestä henkilöityvät Petroskoissa toimiviin vepsäläisaktiiveihin. Vepsän kielen standardoiminen ja normittaminen on toki tuonut kielelle viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana uusia käyttöaloja, mutta vepsän kieltä arkipäivän vuorovaikutuksessa käyttäviä verkostoja ei liike ole pystynyt tavoitteistaan huolimatta vahvistamaan. Käänteisestä kielenvaihdosta ei vepsäläisten tapauksessa ole merkkejä, ja vepsän uuspuhujista voidaan puhua yksittäisissä tapauksissa.

Negatiiviset asenteet vähemmistökieliä ja niiden puhujia kohtaan sekä valtakielen käyttämisen vaatimukset heijastuvat pidemmän päälle myös yhteiskunnallisissa käytänteissä ja laeissa. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Venäjällä on alettu uudella tavalla rakentaa venäläistä valtiota, jota yhdistää erityisen voimakkaasti venäjän kieli (ks. Prina 2016; Zamjatin 2018). Vähemmistökielten puhujien tilanne on käynyt vaikeammaksi. Venäläisessä kontekstissa ajatus siitä, että vähemmistökansaan kuuluva yksilö olisi vapaa itse valitsemaan etnisen identiteettinsä, on uusi ja vakiintumaton. Käsitys etnisyydestä on perustunut pääosin periytyvyyteen. Tiettyyn kansaan kuulumisen on katsottu olevan synnynnäistä (ks. Malakhov and Osipov 2006), eikä identiteettejä edelleenkään tavallisesti pidetä konstruoituina tai neuvotte-lujen tuloksena. Vepsäläisen identiteetin julkinen osoittaminen tuli ylipää-tään mahdolliseksi vasta perestroikan aikaan 1980-luvun lopulla, eivätkä revitalisaatioliikkeen levittämät ajatukset vepsäläisyydestä ole ehtineet muutamassa vuosikymmenessä saavuttaa hiipuvan kielenpuhujajoukon kaikkia jäseniä.

Vaikka kriittisen kielentutkimuksen parissa sekä yksikielisyysvinouma ja etnolingvistinen oletamus on laajalti kyseenalaistettu jo aikaa sitten, ovat ne

kokeneet uuden renessanssin vähemmistökielten revitalisaatioliikkeiden parissa, kun kielten puhtautta ja tarkkarajaisuutta on alettu korostaa oman erillisen identiteetin vahvistamiseksi (ks. Laakso ym. 2016: ks. sivut luku 1.2). Revitalisaatioliikkeitä syntyi maailmanlaajuisesti runsaasti 1980-luvun lopulla vähemmistöjen parissa (esim. Nettle & Romaine 2000: 179–190), ja pienten kieliryhmien nationalistiset liikehdinnät ovat lähtökohtaisesti muistuttaneet kansallisvaltioiden rakentamista. Ne rakentavat samankaltaisia mekanismeja ja diskursseja, joiden nojalla niitä on kansallisvaltioissa alistettu (Pietikäinen ym. 2016: 2.2.), sillä kielellisen monimuotoisuuden ja moninaisten identiteettien korostamisen sijaan vähemmistöliikkeet ovat pääosin nojanneet puristiseen ideologiaan ja haluun rajata selvästi kielensä ja etnoksensa muista (Blommaert ym. 2012: 4).

Olen puhunut tutkimuksessani vepsän kielen revitalisaatiosta korostaakseni aktiivisten toimien tarvetta vepsän kielen säilymiseksi, vaikka on oikeastaan kyseenalaista, voidaanko vepsän tapauksessa tällä hetkellä puhua varsinaisista revitalisaatiotoimista. Tavallisemmin vepsää koskevassa keskustelussa Venäjällä puhutaankin kielen säilyttämisestä ja kehittämisestä (ven. *sohranit' i razvivat'*) revitalisaation sijaan. Tällöin tarkoitetaan yleisimmin vepsää tarkkarajaisena, standardoituna kielimuotona, ja näkymättömiin jää kaksikielisten vepsäläisten kielimuotojen moninaisuus.

Usein ei ole myöskään selvää, viitataanko säilyttämispuheella vepsän kielen kuvattuna ja normitettuna entiteettinä, vai puhutaanko vepsänkielisten toimintayhteisöjen säilymisestä. Kuten I artikkelissa käy ilmi, ei vepsän standardikieli nouse kylissä elävien vepsän puhujien diskursseissa merkittäväksi vepsäläisyyden symboliksi. Vaikka yhtenäistä vepsäläisyyttä on pyritty 1990-luvulta lähtien rakentamaan kirjakieleen nojaten, tulisi kieliaktivistien ja tutkijoiden nähdäkseni kiinnittää enemmän huomiota kylien eläviin kieliyhteisöihin nyt, kun siihen on vielä mahdollisuus (ks. myös Siragusa 2017: 70–71). Siragusa (mts. 163–193) pitää standardikielen kehittämiseen keskittymistä vepsän revitalisaatioliikkeen kannalta jopa ongelmallisena. Hänen mukaansa vepsän revitalisaatiossa vepsän kielen opetuksen merkitys korostuu liikaa sen sijaan, että painotettaisiin kieleen sosiaalistumista. Hänen mukaansa vepsää pitäisi opettaa eri tavalla kuin kirjalliseen kulttuuriin sitoutuvaa venäjää, esimerkiksi kielimestari-oppilas -menetelmän (ks. menetelmästä Hinton 2011: 303–304; Pasanen 2015: 249–254) avulla, jotta puhutun vepsän konventiot siirtyisivät uusille puhujille standardikielen opettamisen sijaan. Siragusan ajatuksena on, että vepsän kielen oppimiseen tulisi suhtautua eri tavalla kuin venäjän kieleen sen vuoksi, että vepsä sitoutusi suulliseen kulttuuriin, venäjän kielen taas kirjalliseen. Nähdäkseni tämä ajatus kuitenkin noudattaa venäläisen kielidiskurssin ajatusta, jonka mukaan on olemassa sivistyneitä kieliä ja alkukantaisia kieliä. Jokainen vepsänpuhuja elää kuitenkin joka tapauksessa venäläisessä kirjallisessa kulttuurissa: kaikki ovat lukutaitoisia, joten vepsän rajaaminen vain suulliseksi kieleksi ennemminkin vahvistaa sen heikkoa asemaa. Vepsän tapauksessa yhteisön kielenvaihto on sitä paitsi edennyt niin pitkälle ja kielen puhujia on yksinkertaisesti niin vähän, ettei

kirjakielen kehittämistä voi nähdäkseni pitää haitallisena. Kirjakieli ylätasoin vepsäläisyyttä konstruoidessaan voi parhaassa tapauksessa kuitenkin tarjota kielensä menettäneille vepsäläistaustaisille kimmokkeen ja motivaation ryhtyä käyttämään kieltään ja rakentamaan uusia vepsänkielisiä toimintayhteisöitä.

Vepsän kielen puhujat hyötyisivät epäilemättä ideologisesta selkiytymisestä (ks. Fishman 2001:17; Kroskrity 2009; Pasanen 2015: 47), jossa yhteisön arvoja ja tavoitteita tehdään näkyviksi ja näin annetaan vastuu kielenkäyttäjille oman kielensä säilyttämisestä. Pasanen (mts: 362) kuvaa inarinsaamen elpymisen kannalta oleelliseksi kieliyhteisön omaa kielitilanteen tiedostamista. Vepsän kielen ja vepsäläisyyden säilymisen näkökulmasta yhteisön jäsenten ja ulkopuolisten olisi tärkeää mieltää, että ihminen voi identifioitua moneen etniseen ja kielelliseen ryhmään ja käyttää kielellisiä ja kulttuurisia resurssejaan niiden kattavuutta arvottamatta. Aineistossani vepsän puhujat antavat kielelleen kolmenlaisia funktioita. Keskivepsäläisten kyläyhteisöissä vepsän erilaiset kaksikieliset varieteetit toimivat kommunikaatiovälineinä. Monet haastatellut näkevät nuorempien sukupolvien osalta vepsän perintökieleksi, jota jälkipolvet ymmärtävät, mutteivat yleensä puhu. Kolmanneksi vepsän osaaminen voi tarkoittaa pienelle joukolle myös standardivepsän hallintaa ja sen konventioiden tuntemista. Vaikka Venäjällä virallisia ja standardoituja kielimuotoja arvostetaan standardoimattomia vähemmistökieliä enemmän, vepsäläisyhteisöjen näkökulmasta kahden rinnakkaisen yksikielisyyden tavoittelun sijaan kaksikielisten käytänteiden näkyväksi tekeminen sekä niiden luonnollisuuden ja maailman mittakaavassa yleisyyden osoittaminen voisivat auttaa nykyisiä passiivisia vepsän kielen osajia arvostamaan omaa vepsän kielen taitoaan ja käyttämään vepsänkielisiä resurssejaan. Ideaalitilanteessa vepsän standardikieli voisi toimia vepsäläisyyttä koakoavana symbolina sekä yhteisenä vuorovaikutusvälineenä erilaisia monikielisiä repertuaarejaan hyödyntävien vepsäläisten kesken. Kielellisiä asenteita ja ideologioita on kuitenkin vaikea muuttaa nopeasti.

Vepsän harvat uuspuhujat tulevat jo demografisista syistä tällä hetkellä pääosin Karjalan tasavallasta. Keski- ja etelävepsän perinteisiin puhuma-alueisiin Leningradin ja Vologdan oblastiissa olisi syytä kiinnittää huomiota niin tutkimuksessa kuin mediassakin, sillä näiden alueiden vepsäläiset näyttävät jäävän sivuun yhteisen vepsäläisyyden rakentamisesta. Vaikka perinteiset vepsäläiset kyläyhteisöt ovat näillä alueilla katoamassa, on esimerkiksi Leningradin alueen keskustaajamissa Vidlassa ja Podpor'ozessa paljon vepsäläistaustaista väestöä, jolle vepsäläisyys saattaa olla merkittävä osa identiteettiä. Tulevaisuudessa vepsäläisyys saattaa kuitenkin rakentua hyvin Karjala-keskeisenä, jos muille alueille ei ole yhteyksiä ja mediakin vahvistaa käsitystä Leningradin ja Vologdan alueista vepsäläisten menneisyyteen sitoutuvina.

Tulevan tutkimuksen näkökulmasta digitoitu vepsänkielinen materiaali avaisi mahdollisuuksia monenlaisille kysymyksenasetteluille. Esimerkiksi vepsän nykyisen kirjakielen tutkimusta hankaloittaa se, että *Kodima-*

lehdessä on saatavilla elektronisessa muodossa vain pieni osa Vepsän kielen korpuksessa, sekä joitakin numeroita vaihtelevasti lehden omilla verkkosivuilla. Laajin puhutun nykyvepsän elektroninen korpus lienee ELDIA-aineisto, sillä tässä käytettyä keskivepsän dataa ei valtaosaltaan ole litteroitu tai saatettu helposti haettavaan muotoon.

Etnografisen tutkimusprosessini lopputuloksena on syntynyt vepsän kieltä ja vepsäläisyyden rakentumista 2000-luvulla erilaisista tulokulmista käsittelevä tutkimus. 2000-luvun vepsän kielestä ja vepsäläisyhteisöistä on toistaiseksi vähän kuvauksia. Omana ulkopuolisen tutkijan roolinani on tässä työssä ollut uhanalaisen kielen dokumentointi ja 2000-luvun kielellisen tilanteen tallentaminen sekä tutkitun yhteisön että tiedeyhteisön käyttöön. Olen keskittynyt erityisesti kielenkäyttäjien konstruktioihin varieteettien rajoista ja niiden merkityksistä. Ideologisen taustatavoitteenani tutkimuksessa on vähemmistökielen säilymisen tukeminen. Vain kielen käyttäjät itse sen voivat lopulta säilyttää, joten kieliyhteisön omat jäsennykset ja käsitteistykset kielestä olen sen vuoksi pyrkinyt asettamaan ensiarvoisiksi ja tekemään niitä näkyviksi. Tämä on kuitenkin metodisesti haastavaa, sillä tutkijälähtöinen dialektologinen tutkimustieto vaikuttaa vähintään implisiittisesti siihen, miten kielenpuhujien käsitykset kielimuodoista tulevat luokitelluiksi. Toivon kuitenkin, että voin tutkimuksellani positiivisesti myötävaikuttaa vepsän kielen ja vepsänkielisten yhteisöjen näkyvyyteen ja tuoda ilmi sitä moninaisuutta, joka pieneen puhujayhteisöön mahtuu.

LÄHTEET

- ABRAMOV, NIKOLAI 2005: *Pagiškam, vel'!*. Petrozavodsk: Periodika.
- AIKIO, MARJUT 1988: *Saamelaiset kielenvaihdon kierteessä. Kielisosiologinen tutkimus viiden saamelaiskylän kielenvaihdosta 1910–1980*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 479. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ALASUUTARI, PERTTI 2011: *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino. 4. uud. p.
- ANDERSSON, BENEDICT 2006: *Imagined communities. Reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso. 2. uud. p.
- AROLA, LAURA – KUNNAS, NIINA – WINSA, BIRGER 2012: *Meänkieli in Sweden. An Overview of a Language in Context*. Studies in European Language Diversity 6. Johannes Gutenberg-Universität Mainz, Research consortium EL DIA. Saatavilla <http://phaidra.univie.ac.at/o:103155>
- AUER, PETER 1999: From codeswitching via language mixing to fused lects: Toward a dynamic typology of bilingual speech. – *The International Journal of Bilingualism* 3:4 s. 309–332.
- AUER, PETER 2007: Monolingual bias in bilingualism research – or: why bilingual talk is (still) a challenge for linguistics. – Monica Heller (toim.) *Bilingualism: A Social Approach* s. 319–339. Houndmills: Palgrave.
- AUSTIN, PETER 1992: Soviet Karelian. The language that failed. – *Slavic Review*, spring 1992 s. 16–35. United States, WA.
- BLOMMAERT, JAN (toim.) 1999: *Language Ideological Debates*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- BLOMMAERT, JAN – LEPPÄNEN, SIRPA – PAHTA, PÄIVI – RÄISÄNEN, TIINA (toim.) 2012: *Dangerous multilingualism. Northern perspectives on order, purity and normality*. London: Palgrave Macmillan.
- BLOMMAERT, JAN – RAMPTON, BEN 2016: Language and superdiversity. – Rampton, Ben & Spotti, Massimiliano & Arnaut, Karel & Blommaert, Jan (toim.) *Language and superdiversity* s. 26–50. Oxfordshire: Routledge.
- BRANCH, MICHAEL 1973: *A. J. Sjögren. Studies of the North*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimitteita 152. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- CORMACK, MIKE 2007: The media and language maintenance. – Michael J. Cormack & Niamh Hourigan (toim.) *Minority language media. Concepts, critiques and case studies* s. 52–68. Clevedon: Multilingual Matters.
- CRESSWELL, TIM 2013: *Geographic thought. A critical introduction*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- CRYSTAL, DAVID 2000: *Language Death*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DIJK, TEUN A. VAN 1993: Principles of Critical Discourse Analysis. – *Discourse & Society* 4 (2) s. 249–283.
- DUFVA, HANNELE – ARO, MARI – SUNI, MINNA – SALO, OLLI-PEKKA 2011: Onko kieltä olemassa? Teoreettinen kielitiede, soveltava kielitiede ja kielen opimisen tutkimus. – AFinLA-E: *Soveltavan Kielitieteen Tutkimuksia*, (3) s. 22–34. <https://journal.fi/afinla/article/view/4454>
- ECKERT, PENELOPE 2003: Elephants in the room. – *Journal of Sociolinguistics* 7 (3) s. 392–397.

- EICHENBAUM, KÜLLI – PAJUSALU, KARL 2001: Setukaisten ja vörolaisten identiteetit. - Harri Mantila, Miia Mikkonen & Helena Sulkala (toim.): *Tutkielmia vähemmistökielistä Jäämereltä Liivinrantaan. Vähemmistökielten tutkimus- ja koulutusverkoston raportti II* s. 244–263. Oulu: Oulun yliopisto.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1995: *Media Discourse*. London: Edward Arnold.
- FISHMAN, JOSHUA A. 1991: *Reversing Language Shift*. Clevedon: Multilingual Matters.
- FISHMAN, JOSHUA A. (toim.) 2001: *Can Threatened Languages be saved? Reversing Language Shift, Revisited: A 21st Century Perspective*. Clevedon: Multilingual Matters.
- GARDNER-CHLOROS, PENELOPE 2009: *Code-switching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- GARRET, PETER – COUPLAND, NIKOLAS – WILLIAMS, ANGIE 2003: *Investigating language attitudes: social meanings of dialect, ethnicity and performance*. Cardiff: University of Wales Press.
- GRENOBLE, LENORE A. 2003: *Language policy in the Soviet Union*. Dordrecht, Boston: Kluwer Academic Publishers.
- GROSJEAN, FRANÇOIS 2008: *Studying bilinguals*. Oxford: Oxford University Press.
- GRÜNTAL, RIHO 1997: *Livvistä liiviin. Itämerensuomalaiset etnonyymit*. Castrenianumin toimitteita 51. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- GRÜNTAL, RIHO 2007: Вепский язык и первые шаги прибалтийско-финского языкознания. – Sinisalo-Katajisto & Hämäläinen = Петра Синисало-Катайсто и Эдвард Хямяляйнен (ред.), *Вепсы и этнокультурные перемены XX века* s. 11–30. *Studia Slavica Fennica*, tomos XXIV. Helsinki: Institute for Russian and East European Studies.
- GRÜNTAL, RIHO 2009: Kieliyhteisön rapautuminen ja kielellisen identiteetin muutos. 2000-luvun ersämordvalaiset ja vepsäläiset. – Anna Idström & Sachiko Sosa (toim.), *Kielissä kulttuurien ääni* s. 265–289. Tietolipas 228. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- GRÜNTAL, RIHO 2011: Population Decline and the Erosion of the Veps Language Community. – Riho Grünthal & Magdolna Kovács (toim.), *The Ethnic and Linguistic Context of Identity: Finno-Ugric Minorities* s. 267–293. *Uralica Helsingiensia* 5. Helsinki: Finno-Ugric Society.
- GRÜNTAL, RIHO 2015: *Vepsän kielioppi*. Apuneuvoja suomalais-ugrilaisien kielten opintoja varten XVII. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- HALL, STUART 1999: *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- HAMMERSLEY, MARTYN – ATKINSON, PAUL 2007: *Ethnography. Principles in practice*. London: Routledge.
- HEIKKINEN, KAIJA – MULLONEN, IRMA 1994: *Vepsäläiset tutuiksi. Kirjoituksia vepsäläisten kulttuurista*. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 108. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- HEIKKINEN, KAIJA 1998: Vepsäläisten etninen identiteetti ja ongelmallinen julkisuus. – Pekka Hakamies (toim.), *Ison karhun jälkeläiset* s. 141–159. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 697. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- HEIKKINEN, KAIJA 2004: Performing Ethnicity Among the Nenets and the Veps Peoples in Russia. – *Cultural identity in transition: contemporary conditions, practices and politics of a global phenomenon*, s. 158–170. New Delhi: Atlantic Publishers and Distributors.

- HEIKKINEN, KAIJA 2006: *Metsänpelko ja tietäjänaiset. Vepsäläisnaisten uskonto Venäjällä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1081. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HELLER, MONICA 2006: *Linguistic minorities and modernity. A sociolinguistic ethnography*. 2nd ed. London: Continuum.
- HELLER, MONICA 2007: Bilingualism as ideology and practice. – Monica Heller (toim.), *Bilingualism. A social Approach* s. 1–22. Palgrave Macmillan.
- HELLER, MONICA – DUCHÊNE, ALEXANDRE 2007: Discourses of endangerment: Sociolinguistics, globalization and social order. – Alexandre Duchêne & Monica Heller (toim.), *Discourses of endangerment. Ideology and interest in the defence of languages* s. 1–13. Advances in Sociolinguistics. London: Continuum.
- HELLER, MONICA – PIETIKÄINEN, SARI – PUJOLAR, JOAN 2018: *Critical Sociolinguistic Research Methods. Studying Language Issues that matter*. New York: Routledge.
- HINTON, LEANNE: Revitalization of endangered languages. – Peter Austin & Julia Sallabank (toim.), *The Cambridge handbook of Endangered Languages* s. 291–311. Cambridge: Cambridge University Press.
- HIRSJÄRVI, SIRKKA – HURME, HELENA 2008: *Tutkimushaastattelu: teema-haastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- HOBBSAWM, ERIC 1994: *Nationalismi*. Tampere: Vastapaino.
- HORNSBY, MICHAEL 2015: The “new” and traditional speaker dichotomy: bridging the gap. – *International Journal of Sociology of Language* 231 s. 107–125.
- HUSS, LEENA 1999: *Reversing language shift in the far North. Linguistic revitalization in Northern Scandinavia and Finland*. Studia Uralica Upsaliensis 31. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- HUSS, LEENA 2006: Uutta kielipolitiikkaa Skandinaviassa: Kenellä on vastuu vähemmistökielten säilyttämisestä? – *Virittäjä* 110 s. 578–589.
- HYRYLÄINEN, PIRJA 2018: Digikunnailla. Karjalaisuus Facebook-ilmiona. Pro gradu –tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- IRVINE, JUDITH T. – GAL, SUSAN 2000: Language Ideology and Linguistic Differentiation. – Paul V. Kroskrity (toim.) *Regimes of Language. Ideologies, politics and identities* s. 35–85. Clevedon: Multilingual Matters.
- ITKONEN, TERHO 1971: Aunuksen äänneopin erityispiirteet ja aunukselaismurteiden synty. – *Virittäjä* 75 s. 153–182.
- JAFFE, ALEXANDRA M. 2007: Minority language movements. – Monica Heller (toim.), *Bilingualism. A social approach* s. 50–69. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- JAFFE, ALEXANDRA M. 2008: Discourses of endangerment: Contexts and consequences of essentializing discourses. – Alexandre Duchêne & Monica Heller (toim.), *Discourses of endangerment. Ideology and interest in the defence of languages* s. 57–75. Advances in Sociolinguistics. London: Continuum.
- JAFFE, ALEXANDRA M. 2013: Minority language learning and communicative competence: Models of identity and participation in Corsican adult language courses. – *Language and Communication* 33 s. 450–462.
- JAWORSKI, ADAM – COUPLAND, NIKOLAS – GALASINSKI, DARIUSZ 2004: Metalanguage: Why now? – Nikolas Coupland, Dariusz Galasinski & Adam Jaworski (toim.), *Metalanguage. Social and ideological perspectives* s. 3–8. Berlin: Mouton de Gruyter.

- JANURIK, BOGLARKA 2016: Varieties of Erzya-Russian code-switching in Radio Vaygel Broadcasts. – Reetta Toivanen & Janne Saarikivi (toim.), *Linguistic Genocide or Superdiversity? New and Old Language Diversities* s. 108–134. Linguistic Diversity and Language Rights 14. Bristol: Multilingual Matters 2016.
- JEDYGAROVA, SVETLANA 2016: Standard language ideology and minority languages: the case of the Permian languages. – Reetta Toivanen & Janne Saarikivi (toim.), *Linguistic Genocide or Superdiversity? New and Old Language Diversities* s. 327–352. Linguistic Diversity and Language Rights 14. Bristol: Multilingual Matters.
- JOALAI, MARJE 1998: Vepsäläisten asuma-alueet ja niiden hallinnollinen jako kautta aikojen. – Leena Nissilä (toim.), *Suomen kielen päivä 13. November 1997* s. 10–33. Tallinn: Tallinna pedagoogikaülikool.
- JOHNSTONE, BARBARA 2004: Place, globalization and linguistic variation. – Carmen Fought (toim.), *Sociolinguistic variation. Critical reflections* s. 65–83. Cambridge: Cambridge University Press.
- JOHNSTONE, BARBARA 2011: Language and Place. – Rajend Mesthrie (toim.), *Cambridge Handbook of Sociolinguistics*, s. 203–217.
- JÄÄTS, INDREK 2017: Illegally denied: manipulations related to the registration of the Veps identity in the late Soviet Union. – *Nationalities Papers* 45:5 s. 856–872.
- KARJALAINEN, HEINI 2016: *Yhteisöt kontaktissa, systeemit muutoksessa. Vepsän kielen idenfiniittipronominien järjestelmä*. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 142. Oulu: Oulun yliopisto.
- KARJALAINEN, HEINI – PUURA, ULRIKKA – GRÜNTAL, RIHO – KOVALEVA, SVETLANA 2013: *Karelian language in Russia. ELDIA case-specific report*. Studies in European Language Diversity 26. Johannes Gutenberg-Universität Mainz, Research consortium ELDIA. <https://phaidra.univie.ac.at/view/o:314612>.
- KETTUNEN, LAURI 1943: *Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus*. Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia 86. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- KLEMENTJEV, JEVGENI 2003 = Клементьев Е.: По следам языкового законотворчества. – Сеть этнологического мониторинга и раннего предупреждения конфликтов. Бюллетень № 48. Март-апрель 2003. 20–23.
- KLEMENTJEV, JEVGENI – KOŽANOV, ALEKSANDR – STROGALŠČIKOVA, ZINAIDA (toim.) 2007= Е. И. Клементьев (рук.), А. А. Кожанов, З. И. Строгальщикова (сост.): *Вепсы: модели этнической мобилизации. Сборник материалов и документов*. Петрозаводск: Институт языка, литературы и истории КНИЦ РАН, 2007.
- KOREINIK, KADRI 2011: *Language ideologies in the contemporary Estonian public discourse. With a focus on South Estonian*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- KOVÁCS, MAGDOLNA 2009: Koodinvaihto ja kielioppi. – Jyrki Kalliokoski – Lari Kotilainen – Päivi Pahta (toim.), *Kielet kohtaavat* s. 24–49. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KOVALEVA, SVETLANA 2006 = Ковалева С.В.: Письменная традиция и лексический потенциал языка (на материале карельского языка). Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Петрозаводск: Петрозавод.гос.унт.
- KROSKRITY, PAUL (toim.) 2000a: *Regimes of language: ideologies, politics and identities*. Santa Fe: School of American Research Press.

- KROSKRITY, PAUL 2000b: Regimenting languages. Language ideological perspectives. – Paul Kroskrity (toim.) *Regimes of language: ideologies, politics and identities* s. 1–34. Santa Fe: School of American Research Press.
- KROSKRITY, PAUL 2009: Language renewal as sites of language ideological struggle. The need for "ideological clarification". – Jon Reyhner & Louise Lockard (toim.), *Indigenous language revitalization. Encouragement, guidance & lessons learned* s. 71–83. Flagstaff, AZ: Northern Arizona University.
- KUNNAS, NIINA – AROLA, LAURA 2010: Perspective on the attitudes of minority language speakers in the Torne Valley and Viena Karelia. – Helena Sulkala & Harri Mantila (toim.), *Planning a new standard language. Finnic minority languages meet the new millennium* s. 119–146. Studia Fennica Linguistica 15. Helsinki: Finnish Literature Society.
- KUNNAS, NIINA 2006: Yksi, kaksi vai monta kirjakieltä? Vienankarjalaisten kanta kirjakielidebattiin. – *Virittäjä* 110 s. 229–247.
- KUNNAS, NIINA 2007: *Miten muuttuu runokyllien kieli? Reaaliaikatuikimur jalkitavujen a-loppuisten vokaalijonojen variaatiosta vienalaismurteis-sa*. Oulun yliopisto.
- KUNNAS, NIINA 2013: Vienankarjalaisten kielikäsiyksiä. – Pekka Suutari (toim.), *Karjala-kuvaa rakentamassa* s. 289–330. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1389. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KURS, OTT 2001: The Vepsians. An administratively divided nationality. – *Nationalities Papers* 29 (1) s. 69–83.
- LAAKSO, JOHANNA – SARHIMAA, ANNELI – SPILIOPOULOU-ÅKERMARK, ATHANASIA – TOIVANEN, REETTA 2016: *Towards openly multilingual policies and practices. Assessing minority language maintenance across Europe*. Linguistic diversity and language rights: 11. Bristol: Multilingual Matters.
- LALLUKKA, SEPPO 1990: *The East Finnic Minorities in the Soviet Union. An Appraisal of the Erosive Trends*. Suomalaisen Tiedeakatemian Toimituksia. Series B, tom. 252. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- LAPPALAINEN, HANNA 2004:
- LAPPALAINEN, SIRPA 2007: Johdanto. Mikä ihmehen etnografia? – Sirpa Lappalainen, Pirkko Hynninen, Tarja Kankkunen, Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.), *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus* s. 9–14. Tampere: Vastapaino.
- LAIHIALA-KANKAINEN, SIRKKA – PIETIKÄINEN, SARI 2010: Contexts and consequences of language ideologies: the case of indigenous Sámi languages in Inari and Lovozero – Mika Lähteenmäki & Marjatta Vanhala-Aniszewski (toim.), *Language Ideologies in Transition. Multilingualism in Russia and Finland* s. 57–78. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- LEEUWEN, THEO VAN 2008: *Discourse and Practice: New Tools for Critical Analysis*. New York: Oxford University Press.
- LINDGREN, ANNA-RIITTA 2000: *Helsingin saamelaiset ja oma kieli*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 801. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LINDGREN, ANNA-RIITTA 2010: Modernisation and small languages – fatal language sociological delay? – Helena Sulkala & Harri Mantila (toim.), *Planning a new standard language. Finnic minority languages meet the new millennium* s. 74–94. Studia Fennica Linguistica 15. Helsinki: Finnish Literature Society.
- LINELL, PER 2005: *The written language bias in linguistics: its nature, origins and transformations*. London & New York: Routledge.

- LUUKKA, MINNA-RIITTA 2000: Näkökulma luo kohteen: diskurssintutkimuksen taustaoletukset. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä* 2 s. 133–160. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- LÄHTEENMÄKI, MIKA 2015: Kieli-ideologia ja kielipolitiikka Venäjän valtion yhtenäisyyden rakentajina. – *Idäntutkimus* 1/2015 s. 26–35.
- MAKONI, SINFREE – PENNYCOOK, ALASTAIR 2006: Disinventing and (re)constituting languages. – *Critical inquiry in language studies. An international journal* 2 (3) s. 137–156.
- MALAKHOV, VLADIMIR – OSIPOV, ALEXANDER 2006: The Category of 'Minorities' in the Russian Federation. A Reflection of Uses and Misuses. – Sia Spiliopoulou Åkermark (toim.), *International Obligations and National Debates. Minorities around the Baltic Sea*, s. 497–544. Mariehamn: The Åland Islands Peace Institute.
- MATRAS, YARON 2009: *Language contact*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2014: *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä*. Suomi 203. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MILROY, LESLEY 1980: *Language and social networks*. Oxford: Basil Blackwell.
- MILROY, JAMES – MILROY, LESLEY 1997: Exploring the social constraints on language change. – Stig Eliasson & Ernst Håkon Jahr (toim.), *Language and its ecology. Essays in memory of Einar Haugen* s. 75–101. Trends in linguistics. Studies and monographs 100. Berlin: Mouton de Gruyter.
- MONONEN, KAARINA 2013: *Inkerinsuomalaisten suomen kielen käyttö Pietarissa ja sen lähialueella*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- MOORE, ROBERT E. – PIETIKÄINEN, SARI – BLOMMAERT, JAN 2010: Counting the losses: numbers as the language of language endangerment. – *Sociolinguistic Studies* vol 4(1) s. 1–26.
- MOSELEY, CHRISTOPHER (toim.) 2010: *Atlas of the World's Languages in Danger*, 3rd edn. Paris, UNESCO Publishing. <http://www.unesco.org/culture/en/endangeredlanguages/atlas>
- MUSAEV, VADIM 2007: Прибалтийско-финское население Северо-Запада России и советская национальная политика в 1920–1930-гг. – Petra Sinisalo-Kataisto & Edvard Hämäläinen (toim.) *Вепсы и этнокультурные перемены XX века* s. 76–94. Studia Slavica Finlandensia, tomus XXIV. Helsinki: Institute for Russian and East European Studies.
- MÄNTYNEN, ANNE – HALONEN, MIA – PIETIKÄINEN, SARI – SOLIN, ANNA 2012: Kieli-ideologioiden teoriaa ja käytäntöä. – *Virittäjä* 116 s. 325–348.
- NETTLE, DAVID – ROMAINE, SUSAN 2000: *Vanishing voices. The extinction of the world's languages*. Oxford: Oxford University Press.
- NIEDZIELSKI, NANCY A. – PRESTON, DENNIS R. 2000: *Folk linguistics*. Trends in linguistics, studies and monographs, 122. Berlin: Mouton de Gruyter.
- NOVOŽILOVA E. M. 2006 = Новожилова Е. М: Переключение кодов в речи современных носителей вепсского языка – И. Ю. Винокурова (toim.), *Современная наука о вепсах: достижения и перспективы*. Петрозаводск.
- O'ROURKE, BERNADETTE – RAMALLO, FERNANDO 2013: Competing ideologies of linguistic authority amongst new speakers in contemporary Galicia. –

- Language in Society* 42 s. 287–305. Cambridge: Cambridge University Press.
- PAHOMOV, MIKUL 2017: *Lyydiläiskysymys: kansa vai heimo, kieli vai murre?* Helsingin yliopisto.
- PALOSAARI, NAOMI – CAMPBELL, LYLE 2011: Structural aspects of language endangerment. – Peter Austin & Julia Sallabank (toim.), *Handbook of Endangered Languages* s. 100–119. Cambridge: Cambridge University Press.
- PASANEN, ANNIKA 2006: Karjalan kielen nykytila ja tulevaisuus. – *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 91 s. 115–131. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen seura.
- PASANEN, ANNIKA 2010: Will language nests change the direction of language shifts? On the language nests of Inari Saamis and Karelians. – Helena Sulkala & Harri Mantila (toim.), *Planning a new standard language. Finnic minority languages meet the new millennium* s. 95–118. *Studia Fennica Linguistica* 15. Helsinki: Finnish Literature Society.
- PASANEN, ANNIKA 2015: *Kuávsui já peeivičuová. 'Sarastus ja päivänvalo'. Inarinsaamen revitalisaatio.* *Uralica Helsingiensia* 9. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- PAVLENKO, ANETA – BLACKLEDGE, ADRIAN 2004: Introduction: New theoretical approaches to the study of negotiation of identities in multilingual contexts. – Aneta Pavlenko & Adrian Blackledge (toim.), *Negotiation of identities in multilingual contexts* s. 1–33. Multilingual Matters, Clevedon.
- PAVLENKO, ANETA 2006: Russian as lingua franca. – *Annual Review of Applied Linguistics* 26 s. 78–99.
- PAVLENKO, ANETA 2007: Autobiographic Narratives as Data in Applied Linguistics. – *Applied Linguistics* 28/2. 163–188.
- PAVLENKO, ANETA 2008: Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal, and Sociolinguistic Theory. – *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* s. 275–314. London & New York: Routledge.
- PIETIKÄINEN, SARI – KELLY-HOLMES, HELEN – JAFFE, ALEXANDRA – COUPLAND, NIKOLAS 2016: *Sociolinguistics from the Periphery. Small Languages in New Circumstances.* Cambridge: Cambridge University Press.
- PIETIKÄINEN, SARI – MÄNTYENEN, ANNE 2009: *Kurssi kohti diskurssia.* Tampere: Vastapaino.
- PIETIKÄINEN, SARI 2008: Broadcasting Indigenous Voices: Sami Minority Media Production. – *European Journal of Communication* 23 s. 173–191.
- PIETIKÄINEN, SARI 2012: Kieli-ideologiat arjessa. Neksusanalyysi monikielisen inarinsaamenpuhujan kielielämäkerrasta. – *Virittäjä* 3/2012 s. 410–442.
- PIIPPO, IRINA – VAATTOVAARA, JOHANNA – VOUTILAINEN, EERO 2016: *Kielen taju. Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat.* Helsinki: Art House.
- PIMENOV, VLADIMIR – STROGALŠČIKOVA, ZINAIDA 1994: Vepsäläisten etnisen kehityksen ongelmista. – Kaija Heikkinen & Irma Mullonen (toim.), *Vepsäläiset tutuiksi. Kirjoituksia vepsäläisten kulttuurista* s. 19–39. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 108. Joensuu: Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos.
- PIMENOVA, V. – STROGALŠČIKOVA, Z. – SUURHASKO, J. (toim.) 1989: *Проблемы истории и культуры вепсской народности.* Петрозаводск.
- PISCHLÖGER, CHRISTIAN 2016: Udmurt on Social Network Sites: A Comparison with the Welsh Case. – Toivanen, Reetta & Saarikivi, Janne (toim.)

- Linguistic Genocide or Superdiversity? New and Old Language Diversities* s. 108–134. Bristol: Multilingual Matters.
- PRINA, FEDERICA 2016: *National minorities in Putin's Russia: diversity and assimilation*. Routledge Contemporary Russia and Eastern Europe Series 66. London & New York: Routledge.
- PUURA, ULRIKKA 2007: Vepsän kielen momentaaniset ja frekventatiiviset verbijohdokset: johdosten rakenteen, merkityksen ja käytön tarkastelua. Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto.
- PUURA, ULRIKKA 2010: Frequentative and momentative verbal derivation in Veps language. – *Linguistica Uralica* XLVI (4) s. 261–280. Tallinna: Eesti teaduste akadeemia.
- PUURA, ULRIKKA 2012: *Veps Language. An Overview of a Language in Context*. Working Papers in European Language Diversity 16. Johannes Gutenberg-Universität Mainz, Research consortium ELDIA. <http://phaidra.univie.ac.at/o:105498>
- PUURA, ULRIKKA – KARJALAINEN, HEINI – ZAJCEVA, NINA – GRÜNTAL, RIHO 2013: *Veps language in Russia. ELDIA case-specific report*. Studies in European Language Diversity 25. Johannes Gutenberg-Universität Mainz, Research consortium ELDIA. <https://phaidra.univie.ac.at/view/o:315545>.
- PYÖLI, RAJA 1996: *Venäläistyvä aunuksenkarjala. Kielenulkoiset ja -sisäiset indikaattorit kielenvaihtotilanteessa*. Joensuu: Joensuun yliopisto.18
- RAJAGOPALAN, KANAVILLIL 2001: The politics of language and the concept of linguistic identity. – *Cauce: Revista de filología y su didáctica*, issue 24 s. 17–28.
- RÄISÄNEN, ANNA-KAISA – KUNNAS, NIINA 2012: *The Kven Language. An Overview of a language in context*. Working Papers in European Language Diversity 15. Johannes Gutenberg-Universität Mainz, Research consortium ELDIA. <http://phaidra.univie.ac.at/o:105485>
- SAARIKIVI, JANNE – PARTANEN, NIKA 2016: Fragmentation of the Karelian Language and its community: Growing variation at the threshold of language shift. – Reetta Toivanen & Janne Saarikivi (toim.), *Linguistic Genocide or Superdiversity? New and Old Language Diversities* s. 21–62. Bristol: Multilingual Matters.
- SAARIKIVI, JANNE – TOIVANEN, REETTA 2016: Introduction to new and old language diversities. Language variation and endangerment in changing minority communities. – Reetta Toivanen & Janne Saarikivi (toim.), *Linguistic Genocide or Superdiversity? New and Old Language Diversities* s. 1–18. Bristol: Multilingual Matters.
- SALVE, KRISTI 1998: Vepsäläisten kansallisesta identiteetistä. – Pekka Hakamies (toim.), *Ison karhun jälkeläiset* s. 119–140. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 697. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SALLABANK, JULIA 2013: *Attitudes to Endangered Languages. Identities and Policies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SARHIMAA, ANNELI 1999: *Syntactic Transfer, Contact-induced Change, and the Evolution of Bilingual Mixed Codes: Focus on Karelian-Russian Language Alternation*. PhD thesis, University of Helsinki.
- SARHIMAA, ANNELI 2000: Neighbors getting together in Karelia. – Johanna Laakso (toim.), *Facing Finnic. Some Challenges to Historical and Contact Linguistics* s. 185–209. Castreanumin toimitteita 59. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- SARHIMAA, ANNELI 2009: Social Network Theory as a Framework for Studying Minor Finnic Languages with Special Reference to Karelian. – Jussi

- Ylikoski (toim.) *The Quasquicentennial of the Finno-Ugrian Society* s. 161–190. Helsinki: Finno-Ugrian Society.
- SARHIMAA, ANNELI 2013: *Karjalan kieli Suomessa. ELDIA-projektin tuloksia*. Studies in European Language Diversity 27.1. Mainz: Eldia. <http://phaidra.univie.ac.at/o:409753>
- SARHIMAA, ANNELI 2017: *Vaietut ja vaiennetut. Karjalankieliset karjalaiset Suomessa*. Tietolipas 256. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SARESSALO, LASSI 2005a: Vepsäläisestä kulttuurista, totta ja tarua. – Lassi Saressalo (toim.): *Vepsä. Maa, kansa, kulttuuri* s. 11–24. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1005. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SARESSALO, LASSI 2005b (toim.): *Vepsä. Maa, kansa, kulttuuri*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1005. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SCHIEFFELIN, BAMBI – WOOLARD, KATHRYN – KROSKRITY, PAUL 1998 (toim.): *Language Ideologies. Practice and Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- SCHIFFMAN, HAROLD F. 1996: *Linguistic culture and language policy*. London: Routledge.
- SETÄLÄ, E. N. – KALA, J. H. 1951: *Näytteitä äänis- ja keskivepsän murteista*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 100. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- SEURUJÄRVI-KARI, IRJA 2012: *Ale jaskkot etnigiella. Alkuperäiskansaliikkeen ja saamen kielen merkitys saamelaisten identiteetille*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- SILVERSTEIN, MICHAEL 1979: Language structure and linguistic ideology. – Paul Clyne & William Hanks & Carol Hofbauer (toim.), *The Elements. A parasession on linguistic unity and levels* s. 193–247. Chicago: Chicago Linguistic Society.
- SIMONS, GARY F. – FENNING, CHARLES D. 2018 (toim.): *Ethnologue: Languages of the World*, Twenty-first edition. Dallas, Texas: SIL International. <http://www.ethnologue.com>.
- SIRAGUSA, LAURA 2017: *Promoting heritage language in Northwest Russia*. Routledge Studies in Linguistic Anthropology 1. New York: Routledge.
- SKUTNABB-KANGAS, TOVE 1988: *Vähemmistö, kieli ja rasismi*. Helsinki: Gaudeamus.
- SPOLSKY, BERNARD 2004: *Language Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- STROGALŠČIKOVA, ZINAIDA 1989: Ob etnografičeskih tendencijah socialno-ekonomičeskomi kulturnom razvitii vepsskoj narodnosti – V. Pimenova & Z. Strogalščikova & J. Suurhasko (toim.), *Проблемы истории и культуры вепсской народности* s. 27–42. Петрозаводск.
- STROGALŠČIKOVA, ZINAIDA 2005: Vepsän kieli muutoksen kynnyksellä. – Lassi Saressalo (toim.), *Vepsä. Maa, kansa, kulttuuri* s. 171–180. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- STROGALŠČIKOVA, ZINAIDA 2008: Вепсы на рубеже XX и XXI веков по данным официальной статистики и социологических исследований. – Стрoгальщикoвa З.И. (toim.): *Вепсы: на рубеже XX и XXI веков. По материалам межрегиональной научно-практической конференции «Вепсы – коренной малочисленный народ Российской Федерации: перспективы сохранения и развития» (Петрозаводск, 24–25 апреля 2008 года)* s. 57–108. Петрозаводск.

- STROGALŠČIKOVA, ZINAIDA 2016: *Вепсы в этнокультурном пространстве Европейского Севера*. Петрозаводск: Карельский научный центр РАН.
- TÁNCZOS, OUTI (käsikirjoitus): Vähemmistökielisten sanomalehtien tehtäviä niiden päätoimittajien kuvaamina. – Pekka Suutari (toim.) *Karjalankieliset rajalla*. Itä-Suomen yliopisto.
- TÁNCZOS, OUTI (2018): *Mediated discourses. Ethnic minority media in linguistic and ethnic identity-building and language revitalization: comparative case studies from Finno-Ugric minority contexts*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- TÁNCZOS, OUTI – KOVÁCS, MAGDOLNA – PUURA, ULRIKKA (toim.) 2018: *Multilingual practices in Finno-Ugric communities*. Uralica Helsinkiensia. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- TUNKELO, EEMIL AUKUSTI 1946: *Vepsän kielen äännehistoria*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 228. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2009: *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaistuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1224. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2012: Spatial concerns for the study of social meaning of linguistic variables – an experimental approach. – Harling-Kranck, Gunilla & Lehti-Eklund, Hanna & Lindholm, Camilla (red.) *Folkmålsstudier* 50. Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur.
- VANHALA-ANISZEWSKI, MARJATTA 2010: Unity or diversity? Language ideological debates in Russian media texts. – Mika Lähteenmäki & Marjatta Vanhala-Aniszewski (toim.), *Language Ideologies in Transition. Multilingualism in Russia and Finland* s. 101–123. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- WINGSTED, MARIA 1998: *Language Ideologies and Minority Language Policies in Sweden. Historical and Contemporary perspectives*. Stockholm: Centre for Research on Bilingualism, Stockholm University.
- WINSA, BIRGER 1998: *Language attitudes and social identity. Oppression and revival of a minority language in Sweden*. Occasional Paper No 17. Applied Linguistics Association of Australia.
- WOOLARD, KATHRYN 2016: *Singular and Plural. Ideologies of Linguistic Authority in 21st Century Catalonia*. Oxford studies in the anthropology of language. New York: Oxford University Press.
- ZAICEVA, M. I. – MULLONEN, M. I. = Зайцева М. И., Муллонен М.И. *Словарь вепсского языка*. Ленинград: Наука.
- ZAICEVA, NINA – HARITONOVA, ELIZAVETA – ŽUKOVA, OLGA 2012: *Орфографический словарь вепсского языка (Vepsän kelen orfografine vajehnik)*. Российская академия наук, Карельский научный центр, Институт языка, литературы и истории. Петрозаводск: Периодика.
- ZAICEVA, NINA – ŽUKOVA, OLGA 2012: *Käte-ske käbedaks kägoihudeks. Obernis'-ka miloj kukušečkoj. Vepsskie pričitanija*. Petrozavodsk: Karel'skij naučnyj centr RAN.
- ZAICEVA, NINA 2005: Vepsän kielestä ja murteista. – Saressalo, Lassi (toim.) *Vepsä. Maa, kansa, kulttuuri* s. 152–162. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1005. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- ZAICEVA, NINA 2006: Vepsän murteet ja kirjakielen normit. – Hannakaisa Holmi & Helena Sulkala (toim.), *Studies on minority languages from the*

- Arctic Ocean to the Livonian coast. Report VI of the minority language research and education network* s. 28–33. Oulu: University of Oulu.
- ZAICEVA, NINA 2012: *Virantanaz. Vepsäläine epos*. Helsinki: Juminkeko.
- ZAICEVA, NINA 2015: Virantanaz – an epic in Vepsian? About the first attempt at an epic. – *Eesti ja some-ugri keeleteaduse ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics*. Vol 6(1). 157–174.
- ZAICEVA, NINA 2016 = Зайцева Н.Г. *Очерки вепсской диалектологии (лингвогеографический аспект)*. Петрозаводск.
- ZAMYATIN, KONSTANTIN 2013: Official Status as a Tool of Language Revival? A Study of the Languages Laws in Russia's Finno-Ugric Republics. - *Journal of Ethnology and Folkloristics* 7 (1) s. 125–153.
- ZAMYATIN, KONSTANTIN 2014: *An Official Status for Minority Languages? A Study of State Languages in Russia's Finno-Ugric Republics*. PhD thesis, University of Helsinki.
- ZAMYATIN, KONSTANTIN (2018): A Russian-speaking nation? The promotion of the Russian language and its significance for ongoing efforts at Russian nation-building. – Francois Grin & Peter A. Kraus (toim.), *The Politics of Multilingualism: Linguistic Governance, Globalisation and Europeanisation* s. 39–64. Amsterdam: John Benjamins.
- ŽUKOVA, OLGA 2008= Жукова О. Ю.: О подготовке специалистов по вепсскому языку в ГОУ ВПО РФ "Петрозаводский государственный университет". – Строгальщикова З.И. (Научный редактор): *Вепсы: на рубеже XX и XXI веков. По материалам межрегиональной научно-практической конференции «Вепсы – коренной малочисленный народ Российской Федерации: перспективы сохранения и развития» (Петрозаводск, 24–25 апреля 2008 года)* s. 170–174. Петрозаводск.

Verkkolähteet:

- Aineistonhallinnan käsikirja [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto <http://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/> (Viitattu 14.11.2018)
- Kodima-sanomalehden verkkosivu <<http://kodima.rkperiodika.ru> (Viitattu 24.1.2019)
- Perepis' 2010 = Venäjän federaation vuoden 2010 väestönlaskennan tiedot. Osa 4: Kansallinen koostumus ja kielten osaaminen, kansallisuus. (Том 4. Национальный состав и владение языками, гражданство). http://www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/perepis_itogi1612.htm
- Karjalan tasavallan laki karjalan, vepsän ja suomen kielelle Karjalan tasavallassa annettavasta valtion tuesta: lakiasäätävä kokous hyväksyi lain 17. maaliskuuta 2004. = О государственной поддержке карельского, вепсского и финского языков в Республике Карелия <http://www.gov.karelia.ru/Karelia/1162/15.html>
- Venäjän federaation lista alkuperäisistä vähälukuisista kansoista. О Едином перечне коренных малочисленных народов Российской Федерации (с изменениями на 25 августа 2015 года). <http://docs.cntd.ru/document/901757631>
- Tietosuoja-asetus =
- EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON ASETUS (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus)

Vepsän kielen korpus: *Корпус вепсского языка*. Petroskoi: Karjalan tutkimuskeskus. <http://vepsian.krc.karelia.ru/about/>